

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

RAPORT
Z REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY
ŚRODOWISKA
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
ZA LATA 2008 - 2009

WARSZAWA, LUTY 2011 ROK

**DOKUMENT ZOSTAŁ OPRACOWANY W DEPARTAMENCIE ŚRODOWISKA URZĘDU
MARSZAŁKOWSKIEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO W WYDZIALE POLITYKI
EKOLOGICZNEJ**

SPIS TREŚCI

WYJAŚNIENIE SKRÓTÓW UŻYTYCH W RAPORCIE	5
I. WPROWADZENIE	6
1. Cel i zakres <i>Raportu</i>	6
2. Metodyka opracowania <i>Raportu</i> i źródła informacji	6
3. Założenia <i>Programu Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.</i>	7
II. OCENA OPISOWA REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO W LATACH 2008-2009.	8
1. Cel główny - Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska	8
1.1. Ocena ogólna	8
1.2. Ocena szczegółowa	10
1.2.1. Poprawa jakości wód	10
<i>Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód</i>	10
1.2.2. Ochrona powierzchni ziemi	13
<i>Ochrona gleb użytkowanych rolniczo</i>	13
<i>Rekultywacja terenów zdegradowanych</i>	16
1.2.3. Gospodarka odpadami	17
<i>Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami</i>	17
1.2.4. Poprawa jakości powietrza atmosferycznego	20
<i>Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń</i>	20
<i>Ograniczenie emisji niskiej</i>	23
1.2.5. Hałas	25
<i>Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów</i>	25
<i>Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian</i>	29
1.2.6. Promieniowanie niejonizujące	32
<i>Ochrona przed polami elektromagnetycznymi</i>	32
2. Cel główny - Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce	33
2.1. Ocena ogólna	33
2.2. Ocena szczegółowa	35
2.2.1. Racjonalne gospodarowanie wodą	35
<i>Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi</i>	35
<i>Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych</i>	35
<i>Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych</i>	37
2.2.2. Wykorzystanie energii	38
<i>Zmniejszenie energochłonności gospodarki</i>	38
<i>Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii</i>	40
2.2.3. Ekologia w rolnictwie	43
<i>Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne</i>	43
2.2.4. Proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu	46
<i>Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne</i>	46
3. Cel główny - Utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych	48
3.1. Ocena ogólna	48
3.2. Ocena szczegółowa	49

<i>Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych</i>	49
<i>Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe</i>	55
<i>Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów</i>	56
4. Cel główny - Zwiększenie lesistości i ochrona lasów	59
4.1. Ocena ogólna	59
4.2. Ocena szczegółowa	59
<i>Ochrona ekosystemów leśnych</i>	59
<i>Poprawa lesistości</i>	60
5. Cel główny - Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego	62
5.1. Ocena ogólna	62
5.2. Ocena szczegółowa	64
5.2.1. Ochrona przed powodzią i suszą	64
<i>Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną</i>	64
<i>Zwiększanie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych urządzeń technicznych</i>	64
5.2.2. Ochrona przed osuwiskami	66
<i>Ograniczenie skutków procesów geodynamicznych</i>	66
5.2.3 Ochrona przeciwpożarowa	69
- <i>Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej</i>	69
5.2.4. Przeciwdziałanie awariom przemysłowym	71
- <i>Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii</i>	71
5.2.5. Transport substancji niebezpiecznych	72
- <i>Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych</i>	72
6. Cel - Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej	73
6.1. Ocena ogólna	73
6.2. Ocena szczegółowa	75
6.2.1. Edukacja ekologiczna	75
- <i>Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa</i>	75
6.2.2. Zarządzanie środowiskowe	84
- <i>Wzmocnienie instytucjonalne</i>	84
6.2.3. Aspekty ekologiczne w politykach sektorowych	86
- <i>Upowszechnienie ekologicznych zasad w gospodarce</i>	86
6.2.4. Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska	88
- <i>Zwiększanie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska</i>	88
III. WSKAŹNIKI WDRAŻANIA PROGRAMU I WSKAŹNIKI MONITOROWANIA	91
IV. NAKŁADY FINANSOWE NA REALIZACJĘ PROGRAMU W LATACH 2008-2009	96
V. PODSUMOWANIE	99
1. Ocena realizacji <i>Programu</i> w latach 2008-2009.	99
2. Ocena efektów wdrażania <i>Programu</i> w latach 2008-2009.	105
3. Wnioski	106
SPIS TABEL	108
LITERATURA	110

WYJAŚNIENIE SKRÓTÓW UŻYTYCH W *RAPORCIE*

ARiMR	– Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
BAT	– najlepsze dostępne techniki
BOŚ	– Bank Ochrony Środowiska
CKPŚ	– Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych
EFRR	– Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
GDDKiA	– Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
GDOŚ	– Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
GIOŚ	– Główny Inspektorat Ochrony Środowiska
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
IUNG	– Instytut Uprawy i Nawożenia Gleboznawstwa
JST	– Jednostki Samorządu Terytorialnego
KM	– Koleje Mazowieckie
KPN	– Kampinoski Park Narodowy
KW PSP	– Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej
KPOŚK	– <i>Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych</i>
KZGW	– Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej
MAE	– Mazowiecka Agencja Energetyczna
MJWPU	– Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych
MODR	– Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie
MPWiK	– Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji
MŚ	– Ministerstwo Środowiska
MZDW	– Mazowieckie Zarząd Dróg Wojewódzkich
MZPK	– Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych
NFOŚiGW	– Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
OSN	– obszary szczególnie narażone
OSP	– Ochotnicza Straż Pożarna
OZE	– odnawialne źródła energii
PIG	– Państwowy Instytut Geologiczny
PK	– Park Krajobrazowy
POIiŚ	– Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
POP	– Program Ochrony Powietrza
POŚ WM	– <i>Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.</i>
PSP	– Państwowa Straż Pożarna
PKP PLK	– PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.
PZPWM	– <i>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego</i>
RDLP	– Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych
RDOŚ	– Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
RPO WM	– Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego
RZGW	– Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie
SIWRM	– Samorządowy Instrument Wsparcia Rozwoju Mazowsza
UE	– Unia Europejska
WIOŚ	– Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie
WITD	– Wojewódzki Inspektor Transportu Drogowego
WFOŚiGW	– Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WKD	– Warszawska Kolej Dojazdowa
WORD	– Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego
WPGO	– <i>Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015</i>
WZMiUW	– Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych
ZPORR	– <i>Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006</i>
ZTM	– Zarząd Transportu Miejskiego

I. WPROWADZENIE

Obowiązek sporządzania raportów z realizacji programów ochrony środowiska wynika z zapisów art. 18 ustawy - *Prawo ochrony środowiska*¹, która jednocześnie obliguje do tego odpowiednio zarządy województw, powiatów i gmin.

Poniżej przedstawiono zestawienie dotychczas opracowanych programów ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego i raportów z ich wykonania.

Tabela 1

Wykaz programów ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego i raportów z ich realizacji

Program ochrony środowiska	Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego przyjmująca program ochrony środowiska	Raport z realizacji programu
<i>Program ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2004-2011</i>	Nr 118/2003 z dnia 15 grudnia 2003 r.	<i>Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za rok 2004 (z uwzględnieniem roku 2003)</i>
		<i>Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2005-2006</i>
<i>Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.</i>	Nr 19/07 z dnia 19 lutego 2007 r.	<i>Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za 2007 rok</i>
		<i>Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2008-2009</i>

Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2008-2009, zwany dalej *Raportem*, jest czwartym tego typu dokumentem, przedstawiającym stan zaawansowania prac środowiskowych na Mazowszu i drugim odnoszącym się do obowiązującej od 2007 r. zaktualizowanej polityki ekologicznej województwa, jaką jest *Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.*, zwany dalej *Programem* lub POŚ WM.

1. Cel i zakres Raportu

Zamiarem *Raportu* jest próba oceny stopnia i efektów realizacji działań, zapisanych w POŚ WM, pokazanie postępów, jakie udało się osiągnąć w zakresie wykonania przedsięwzięć wpisanych w wyżej wymieniony *Program*, mających na celu poprawę stanu środowiska naturalnego, jak również analizę ujętych w POŚ WM działań oraz ich rezultatów wraz z poniesionymi nakładami finansowymi. Okres raportowania to lata 2008-2009.

2. Metodyka opracowania Raportu i źródła informacji

Metodyka opracowania niniejszego *Raportu* zbliżona jest do *Raportu z Polityki Ekologicznej Państwa za lata 2003-2006* sporządzonego przez Ministerstwo Środowiska. Składa się z oceny opisowej, wskaźnikowej, analizy kosztów i podsumowania.

Realizacja przedsięwzięć w *Raporcie* wojewódzkim została zaprezentowana z podziałem na cele główne, obszary działań, cele szczegółowe i działania. Stopień realizacji działań wyznaczony jest strzałkami: ↑ - **działanie zrealizowane**; → - **działanie w trakcie realizacji**; ↔ - **działanie ciągłe**; ↓ - **działanie nie rozpoczęte**.

W dokumencie, przede wszystkim zostały opisane działania realizowane lub współfinansowane przez jednostki Samorządu Województwa Mazowieckiego (Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych, Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich, Koleje Mazowieckie, Biuro Geodety Województwa Mazowieckiego, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego) oraz jednostki rządowe.

¹ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.)

Zadania realizowane lub współfinansowane przez pozostałe jednostki: samorzady terytorialne, Bank Ochrony Środowiska, fundusze ekologiczne, przedsiębiorstwa i in. będą uwzględnione głównie w kosztach i poziomie realizacji działań.

Dane ze wszystkich wymienionych jednostek zostały pozyskane w wyniku przeprowadzonej ankietyzacji. Wysłano ponad 650 pism z ankietami. Ponadto umieszczono informacje o przygotowywanym *Raporcie* na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Wartości wskaźników wdrażania i monitorowania zostały określone przy wykorzystaniu danych Głównego Urzędu Statystycznego.

3. Założenia Programu Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.

Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r. został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą Nr 19/07 z dnia 19 lutego 2007 r.

Dokument zakłada realizację sześciu **celów głównych**, w ramach których wyznaczone zostały **obszary działań** i **cele szczegółowe**, do których przypisane zostały poszczególne działania (zaprezentowane w dalszej części *Raportu*).

Tabela 2

Wykaz celów głównych, obszarów działań i celów szczegółowych stanowiących podstawę analiz w *Raporcie*

Cele główne	Obszary działań	Cele szczegółowe
1. Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska	1.2.1. Poprawa jakości wód	- <i>Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód</i>
	1.2.2. Ochrona powierzchni ziemi	- <i>Ochrona gleb użytkowanych rolniczo</i> - <i>Rekultywacja terenów zdegradowanych</i>
	1.2.3. Gospodarka odpadami	- <i>Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami</i>
	1.2.4. Poprawa jakości powietrza atmosferycznego	- <i>Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń</i> - <i>Ograniczenie emisji niskiej</i>
	1.2.5. Hałas	- <i>Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów</i> - <i>Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian</i>
	1.2.6. Promieniowanie niejonizujące	- <i>Ochrona przed polami elektromagnetycznymi</i>
2. Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce	2.2.1. Racjonalne gospodarowanie wodą	- <i>Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi</i> - <i>Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych</i> <i>Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych</i>
	2.2.2. Wykorzystanie energii	<i>Zmniejszenie energochłonności gospodarki</i> <i>Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii</i>
	2.2.3. Ekologia w rolnictwie	<i>Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne</i>
	2.2.4. Proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu	<i>Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne</i>
3. Utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych		- <i>Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych</i> - <i>Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe</i> - <i>Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów</i>
4. Zwiększenie lesistości i ochrona lasów		- <i>Ochrona ekosystemów leśnych</i> - <i>Poprawa lesistości</i>
5. Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego	5.2.1. Ochrona przed powodzią i suszą	- <i>Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną</i> - <i>Zwiększenie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych urządzeń technicznych</i>
	5.2.2. Ochrona przed osuwiskami	- <i>Ograniczenie skutków procesów geodynamicznych</i>
	5.2.3. Ochrona przeciwpożarowa	- <i>Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej</i>
	5.2.4. Przeciwdziałanie awariom przemysłowym	- <i>Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii</i>
	5.2.5. Transport substancji niebezpiecznych	- <i>Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych</i>

Cele główne	Obszary działań	Cele szczegółowe
6. Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej	6.2.1. Edukacja ekologiczna	- <i>Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa</i>
	6.2.2. Zarządzanie środowiskowe	- <i>Wzmocnienie instytucjonalne</i>
	6.2.3. Aspekty ekologiczne w politykach sektorowych	- <i>Upowszechnienie ekologicznych zasad w gospodarce</i>
	6.2.4. Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska	- <i>Zwiększanie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska</i>

II. OCENA OPISOWA REALIZACJI PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO W LATACH 2008-2009.

1. Cel główny - Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska

1.1. Ocena ogólna

Jednym z najważniejszych celów POŚ WM jest zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska. Obszary działań i cele szczegółowe w tym zakresie zostały przedstawione poniżej.

Tabela 3

Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego – *Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska*

Obszary działań	Cele szczegółowe
Poprawa jakości wód	- <i>Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód</i>
Ochrona powierzchni ziemi	- <i>Ochrona gleb użytkowanych rolniczo;</i> - <i>Rekultywacja terenów zdegradowanych</i>
Gospodarka odpadami	- <i>Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami</i>
Poprawa jakości powietrza atmosferycznego	- <i>Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń;</i> - <i>Ograniczenie niskiej emisji</i>
Hałas	- <i>Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów;</i> - <i>Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian</i>
Promieniowanie niejonizujące	- <i>Ochrona przed polami elektromagnetycznymi</i>

W odniesieniu do ograniczenia odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód wszystkie zaplanowane działania są realizowane. W 2009 r. emisja ścieków do wód lub ziemi wymagających oczyszczenia wyniosła 229,2 hm³, z czego 90% stanowiły ścieki komunalne. Ilość tych ścieków zmniejszyła się na przestrzeni ostatniej dekady o około 25%. Nadal istotnym problemem jest niekorzystny wskaźnik długości sieci wodociągowej do kanalizacyjnej.

Dzięki wdrażaniu Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych przy wykorzystaniu funduszy z Unii Europejskiej i krajowych funduszy ekologicznych oraz wsparciu ze strony Samorządu Województwa Mazowieckiego (w ramach SIWRM), zostało zrealizowanych szereg inwestycji wodno-kanalizacyjnych.

Jednak mimo podejmowanych działań wyniki monitoringu wód wykazują, że ich stan jest niezadowolający. Do najbardziej zanieczyszczonych rzek województwa w latach 2008-2009 należały Wisła, Bug, Bzura, Jeziorka, Brok, Utrata, Cetynia.

Decydującym elementem wpływającym na wyniki oceny stanu wód były wskaźniki biologiczne (makrofity, okrzemki). Na złą jakość wód wpływały również zanieczyszczenia fizykochemiczne, takie jak: związki azotu, węgiel organiczny i fosfor.

Według klasyfikacji ogólnej tylko 2% jednolitych części wód charakteryzuje się dobrym stanem, który stwierdzono jedynie w rzekach Modrzejowica i Drzewiczka.

W celu ochrony gleb użytkowanych rolniczo i rekultywacji terenów zdegradowanych zostały wdrożone wszystkie zaplanowane działania. Rozpoczęto, kontynuowano lub zakończono rekultywację terenów zdegradowanych na 14 składowiskach odpadów. W toku jest proces unieszkodliwiania

przeterminowanych środków ochrony roślin i ich opakowań – w 2008 r. zlikwidowano mogilnik w Grójcu.

W ramach wdrażania WPGO Samorząd Województwa Mazowieckiego prowadził akcje edukacyjne, m.in. szkolenia i konferencje z zakresu gospodarowania odpadami, kolportaż materiałów na temat opłat za korzystanie ze środowiska i rocznych sprawozdań z gospodarowania odpadami, a także opracowywał broszury informacyjne dotyczące azbestu.

W 2009 r. nastąpił spadek ilości wytwarzanych odpadów z sektora gospodarczego o około 15% w stosunku do roku poprzedniego. Może to być jednak jednym z symptomów trwającego kryzysu gospodarczego. Największe ilości odpadów z sektora gospodarczego wytwarza MPWiK w m.st. Warszawie S.A. Zakład Wodociągu Centralnego i Zakład Wodociągu Północnego oraz Elektrownia „KOZIENICE” S.A. Świerże Górne.

W 2009 r. zmniejszyła się również ilość odpadów komunalnych zebranych w województwie mazowieckim w stosunku do 2008 r. W przeliczeniu na jednego mieszkańca w 2008 r. zebrano 324 kg odpadów, natomiast w 2009 r. zebrano ich 298 kg. Ogólnie jednak ilość odpadów komunalnych wolno lecz systematycznie wzrasta. W 2008 r. zebrano o około 17 % więcej odpadów komunalnych niż w 2000 r.

W latach 2008-2009 realizowane były wszystkie działania dotyczące ograniczania emisji niskiej, m.in. wykonywano termomodernizacje budynków, wprowadzano indywidualne liczniki ciepła, podłączano obiekty do miejskiej sieci ciepłej oraz zmieniano czynnik grzewczy z paliwa stałego na gazowe lub olejowe. Przeprowadzono również szereg inwestycji dotyczących budowy i modernizacji infrastruktury drogowej. Samorząd Województwa Mazowieckiego w ramach SIWRM przeznaczył na ten cel ponad 170 mln zł.

Jednak mimo ograniczenia emisji substancji gazowych i pyłowych, pomiary stanu jakości powietrza prowadzone przez WIOŚ nadal wykazują przekroczenia obowiązujących norm dla niektórych substancji. Największy problem dotyczący stanu środowiska atmosferycznego to zanieczyszczenie powietrza pyłem PM10.

W latach 2008-2009 Samorząd Województwa Mazowieckiego opracował 17 programów ochrony powietrza (głównie ze względu na przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu PM10 – 15 programów, ale również ze względu na przekroczenia poziomu docelowego ozonu i benzo(a)pirenu w powietrzu), których realizacja ma przyczynić się do poprawy stanu środowiska atmosferycznego.

W ramach inwestycji ograniczających uciążliwość akustyczną na terenie Mazowsza realizowane były zadania dotyczące m.in. budowy ekranów dźwiękochłonnych, wymiany okien, poprawy stanu nawierzchni dróg, przebudowy dróg, a także modernizacji tras kolejowych.

Ponadto Samorząd Województwa Mazowieckiego w 2009 r. przyjął 7 programów ochrony środowiska przed hałasem dla terenów położonych poza aglomeracjami wzdłuż 7 dróg krajowych i jednej ekspresowej. Wymienione obszary znajdują się przy odcinkach dróg nr 2, 7, S7, 8, 17, 60, 61, 79 (łącznie obejmują ok. 304 km).

Z badań WIOŚ wynika, że nadal głównym źródłem zagrożenia hałasem jest komunikacja, szczególnie transport drogowy. Największe przekroczenia występują w centralnych rejonach dużych miast oraz przy drogach, na których odbywa się ruch tranzytowy. Miastem najbardziej zagrożonym hałasem, zarówno pod względem liczby ludności narażonej na hałas jak i wielkości powierzchni objętej ponadnormatywnym hałasem jest m.st. Warszawa.

W 2010 r. uchwalony został *Program ochrony środowiska przed hałasem dla m.st. Warszawy*. Realizacja działań zawartych w powyższym opracowaniu oraz w ww. dokumentach Sejmiku Województwa Mazowieckiego jest niezwykle istotna z punktu widzenia poprawy klimatu akustycznego na Mazowszu.

W latach 2008-2009 nie stwierdzono w województwie mazowieckim obszarów, na których poziomy pól elektromagnetycznych mogłyby zagrażać zdrowiu.

W 2009 r. wykonano pomiary monitoringowe w 6 punktach na terenie m.st. Warszawy, w Siedlcach, Legionowie, Pruszkowie, Ostrołęce, Płocku i Radomiu, a także w 15 miastach poniżej 50 tys. mieszkańców oraz w 15 punktach na terenach wiejskich. W żadnym z badanych punktów nie stwierdzono przekroczeń dopuszczalnych norm.

W województwie mazowieckim nie ma obszarów ograniczonego użytkowania ze względu na oddziaływanie pól elektromagnetycznych.

1.2. Ocena szczegółowa

1.2.1. Poprawa jakości wód

Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód

Tabela 4

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Wyposażenie aglomeracji w systemy kanalizacji zbiorczej i oczyszczalnie ścieków zgodnie z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków Komunalnych.	samorządy miast i gmin	→
2.	Rozdział kanalizacji ogólnospławnej na kanalizację sanitarną i kanalizację wód opadowych.	samorządy miast	→
3.	Budowa ochronnych systemów kanalizacyjnych zbiorników wodnych m.in.: Domaniów, Soczewka, Ruda, Nowe Miasto oraz jezior w powiatach: plockim, gostynińskim, sierpeckim, a także rzek wykorzystywanych w celach rekreacyjnych.	b.d.	↓
4.	Ograniczanie i eliminacja zrzutu substancji niebezpiecznych do wód ze źródeł przemysłowych.	przedsiębiorstwa, Samorząd Województwa	→
5.	Zakończenie i oddanie do eksploatacji oczyszczalni ścieków „Południe”	Miasto st. Warszawy (MPWiK)	↑*
6.	Dostosowanie istniejących oczyszczalni ścieków do wymogów ustawowych (III stopień oczyszczania).	samorządy miast i gmin	→
7.	Kontynuacja budowy sieci kanalizacyjnej i oczyszczalni na terenach wiejskich.	samorządy gmin, Samorząd Województwa	→
8.	Ograniczenie odpływu zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych przez kontynuację budowy płyt obornikowych i zbiorników na gnojowicę.	rolnicy, ARiMR	→
9.	Renaturyzacja jezior w gminie Łąck, powiat plocki.	gmina Łąck, powiat plocki, Samorząd Województwa, WIOŚ	→
10.	Opracowanie planu działań w celu eliminowania zanieczyszczenia wód powierzchniowych przez substancje priorytetowe.	RZGW,	↑

* zadanie zrealizowane w 2007 roku

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: przasnyski, żuromiński

miasta i gminy: Baboszewo, Belsk Duży, Białobrzegi, Bielany, Boguty – Pianki, Borkowice, Borowie, Brańszczyk, Brochów, Brwinów, Chlewiska, Ciechanów, Dąbrówka, Dębe Wielkie, Dobrze, Drobin, Dzierżążnia, Garbatka Letnisko, Garwolin, Głowaczów, Grabów n. Pilicą, Grójec, Góra Kalwaria, Gózd, Iłża, Izabelin, Jadów, Jedlińsk, Jedlnia Letnisko, Jednorzec, Kałuszyn, Kampinos, Karczew, Klembów, Kobyłka, Kołbiel, Konstancin - Jeziorna, Korczew, Kozienice, Kuczbork – Osada, Legionowo, Lelis, Leoncin, Lesznów, Liw, Lubowidz, Łaskarzew, Łochów, Maciejowice, Małkinia Górna, Miastków Kościelny, Miedzna, Milanówek, Mirów, Mława, Mochowo, Mogielnica, Mokobody, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Myszyniec, Naruszewo, Nieporęt, Nowy Dwór Mazowiecki, Nowy Dulinów, Ojrzeń, Olszewo Borki, Opinogóra Górna, Osieck, Ostrów Mazowiecka, Ożarów Mazowiecki, Paprotnia, Parysów, Piaseczno, Pilawa, Pionki, Platerów, Płock, Policzna, Potworów, Pruszków, Przasnysz, Przysucha, Przytyk, Pułtusk, Puszcza Mariańska, Raciąż, Radom, Radzanów, Raszyn, Rościszewo, Różan, Rząśnik, Sanniki, Sarnaki, Sieciechów, Siedlce, Skórzec, Sobienie Jeziory, Sochocin, Sokołów Podlaski, Somania, Sońsk, Stara Kornica, Stary Lubotyń, Suchozębry, Tarczyn, Tczów, Warka, Warszawa, Wąsewo, Węgrów, Wiązowna, Wieczfnia Kościelna, Wieliszew, Wierzbica, Wilga, Wodnie, Wyśmierzyce, Załuski, Zwoleń, Żelechów, Żyrardów.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Boryszew ERG S.A., Bioton, Vattenfall Heat Poland S.A., Wodociągi Płockie Sp. z o.o., Wodociągi Miejskie Sp. z o.o. Radom, Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A., Zakład Przetwórstwa Spożywczego „Maków” Sp. z o.o., Zakład Gospodarki Komunalnej – Grodzisk Mazowiecki.

Działanie 1, 6

Krajowy Program Oczyszczalnia Ścieków Komunalnych (KPOŚK) został zaktualizowany w 2009 r. Na terenie województwa mazowieckiego wyznaczonych jest 161 obszarów i granic aglomeracji, które docelowo będą obsługiwane przez 182 oczyszczalnie ścieków. Warunki w zakresie oczyszczania ścieków komunalnych spełnia 121 obiektów, 19 ich nie spełnia, w stosunku do 6 oczyszczalni gminy nie przedstawiły informacji. Planowane jest wybudowanie 36 nowych oczyszczalni ścieków, natomiast 76 obiektów wymaga rozbudowy bądź modernizacji. Pozostałe informacje dotyczące zbiorczych systemów kanalizacyjnych przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 5
Dane dotyczące zbiorczych systemów kanalizacyjnych w latach 2008-2009.

Dane dotyczące zbiorczych systemów kanalizacyjnych	Lata 2008-2009
długość sieci kanalizacyjnej ogółem (sanitarnej i ogólnospławnej) [km]	8.539
sieć kanalizacyjna wybudowana [km]	1089
sieć kanalizacyjna zmodernizowana [km]	68

Źródło: Sprawozdania z KPOŚK

Jednym z najistotniejszych zadań na Mazowszu w zakresie gospodarki wodno-ściekowej jest rozbudowa i modernizacja oczyszczalni „Czajka” w Warszawie wraz z układem przesyłowym ścieków z lewobrzeżnej Warszawy- największa oczyszczalnia w Polsce i jednocześnie największy projekt tego typu w Europie.

W roku 2008 na terenie oczyszczalni ścieków Czajka rozpoczęto budowę Stacji Termicznej Utylizacji Osadów Ściekowych, która spalać będzie dodatkowo wysuszony osad z Oczyszczalni Ścieków Południe. Planowany termin realizacji: sierpień 2008 r. - grudzień 2010 r. Stan zaawansowania rzeczowego na dzień 31.12.2009 wynosi 16%.

W ramach modernizacji i rozbudowy części ściekowej oczyszczalni Czajka, a także przygotowania osadów do utylizacji, rozpoczęto budowę nowoczesnych ciągów technologicznych oczyszczania ścieków. Istniejące urządzenia i procesy technologiczne zostaną zastąpione nowymi, bardziej wydajnymi i spełniającymi krajowe i europejskie normy. Planowany termin realizacji: styczeń 2008 r. - grudzień 2010 r. Stan zaawansowania rzeczowego na dzień 31.12.2009 wynosi 43,1%. Planowana przepustowość technologiczna oczyszczalni ścieków Czajka zwiększy się z obecnych 180 000 m³/d do 435 300 m³/d.

Działanie 4

W latach 2008-2009 Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie udzielił 132 pozwoleń wodnoprawne podmiotom nie będącym osobami fizycznymi. Pozwolenia zostały udzielone na :

- pobór i odprowadzanie wody (19 pozwoleń);
- wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi (63 pozwoleń);
- odprowadzanie ścieków przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych, będących własnością innego podmiotu (50 pozwoleń);

Ograniczanie lub eliminacja zrzutu substancji niebezpiecznych do wód ze źródeł przemysłowych prowadzone były m.in. w przedsiębiorstwach przedstawionych w poniższej tabeli.

Tabela 6

Przykłady przedsięwzięć w zakresie ograniczenia lub eliminacji substancji niebezpiecznych do wód ze źródeł przemysłowych

Lp.	Nazwa przedsiębiorstwa energetycznego	Rodzaj działania/charakter inwestycji
1.	Vattenfall Heat Poland S.A.	odseparowanie ścieków deszczowych, zlikwidowanie studni chłonnych
2.	Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A.	zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń w solance, redukcja zawartości benzenu w ściekach kierowanych do kanalizacji przemysłowej, poprawa jakości ścieków skierowanych do kanalizacji przemysłowej
3.	Boryszew ERG S.A.	modernizacja reaktora biologicznego – poprawa jakości ścieków odprowadzanych – oczyszczanych.
4.	Zakład Przetwórstwa Spożywczego „Maków” Sp. z o.o.	rozbudowa istniejącej oczyszczalni ścieków wraz z adaptacją obiektów i urządzeń do gospodarowania osadami.
5.	Zakład Gospodarki Komunalnej – Grodzisk Mazowiecki	budowa zbiornika na odcieki oczyszczone,
6.	BIOTON S.A.	budowa oczyszczalni ścieków na terenie zakładu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów uzyskanych od przedsiębiorstw.

Działanie 7

Samorząd Województwa Mazowieckiego w ramach Samorządowego Instrumentu Wsparcia Rozwoju Mazowsza (Komponent E - wsparcie budowy sieci wodociągowej i kanalizacji oraz Komponent J – wsparcie potencjału rozwojowego) w 2008 roku dofinansował 95 przedsięwzięć z zakresu budowy i modernizacji oczyszczalni ścieków, kanalizacji i przydomowych oczyszczalni ścieków. Kwota dotacji wyniosła **13 563 080 zł**. W ramach realizacji zadania powstało 6 oczyszczalni ścieków oraz 263 przydomowych oczyszczalni ścieków.

Działanie 8

Rolnicy indywidualni – realizatorzy działania – wybudowali na terenie Mazowsza ok. 176 płyt obornikowych wraz ze zbiornikami na gnojówkę. Partnerami w realizacji zadania były : gminy w zakresie wydawania decyzji administracyjnych i ARiMR- jako źródło finansowania.

Działanie 9

Porozumienie w sprawie renaturyzacji jezior łąckich zostało zawarte w Starostwie Powiatowym w Płocku 8 września 2004 r. pomiędzy: Zarządem Województwa Mazowieckiego, Wojewodą Mazowieckim, Mazowieckim Inspektoratem Ochrony Środowiska w Warszawie, Zarządem Powiatu Płockiego, Gminą Łąck, Nadleśniczym Nadleśnictwa Łąck, Agencją Nieruchomości Rolnych, Miastem Płock, Zarządem Okręgu Płocko – Włocławskiego Polskiego Związku Wędkarskiego. Zawierając porozumienie strony ustaliły m.in., że istnieje pilna konieczność budowy kanalizacji wokół jezior łąckich, umożliwiającą zagospodarowanie wszystkich ścieków w bezpośredniej zlewni jeziora. W latach 2008-2009 pod kierunkiem WZMiUW, kontynuowane były prace w zakresie renaturyzacji jezior. Przeprowadzono m. in.:

- wykoszenie nadmiaru trzciny na jeziorze Zdrowskim;
- odmulanie płu-zach. części Jeziora Zdrowskiego oraz zbiornika wyrównawczego pompowni „Dobrzyków”,
- implementację małży racicznicy zmiennej na sztucznych podłożach do Jeziora Zdrowskiego,
- przedłużenie ścianki szczelnej przy zastawce na Wielkiej Strudze w Zdworzu.
- waloryzację przyrodniczą otoczenia Jeziora Zdrowskiego wraz z wytycznymi do planu zagospodarowania przestrzennego,
- zastosowano słomę jęczmienną, która stanowi skuteczną ochronę przed sinicami.

Przeprowadzone zostały także badania wody jeziora Zdrowskiego przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie. Badania monitoringowe wykazały, że woda jeziora Zdrowskiego charakteryzowała się umiarkowanym stanem ekologicznym. W porównaniu do wcześniejszych badań w 2009 roku zanotowano poprawę jakości wód jeziora. Przeprowadzone badania w kolejnych latach pozwolą ocenić skuteczność realizowanego programu rekultywacji jezior.

Działanie 10

Na terenie województwa mazowieckiego realizowane są dwa programy działań w następujących Obszarach Szczególnie Narazonych (OSN):

- **zlewnia rzeki Sony** o powierzchni 406,64 km² obejmująca gminy w powiatach:
  - ciechanowskim :Sońsk, Regimin, Gołymin Ośrodek, Opinogóra Górna, Gmina Ciechanów, Miasto Ciechanów, Ojrzeń;
  - pułuskim: Świercze, Gzy;
- **wokół studni w m. Pniewnik** o powierzchni 4,66 km² obejmującej gminę Korytnica w powiecie węgrowskim.

OSN zostały wyznaczone ze względu na przekroczenia wartości 50 mg/l azotanów w wodach powierzchniowych i podziemnych. Programy są realizowane w latach 2008-2012 z możliwością przedłużenia na kolejny okres 4-letni. Nakładają na rolników obowiązki związane ze stosowaniem Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej oraz ograniczenia ilości stosowanych nawozów, aby poziom azotu w glebie nie przekroczył 170 kg/ha.

1.2.2. Ochrona powierzchni ziemi

Ochrona gleb użytkowanych rolniczo

Tabela 7

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona gleb użytkowanych rolniczo*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Prowadzenie systemowych badań określających zanieczyszczenia gleb użytkowanych rolniczo w ramach monitoringu krajowego.	IUNG, Samorządy gmin: Gzy, Sobienie - Jeziory, Grójec	↔
2.	Aktualizowanie map glebowo - rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczania kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia.	IUNG, Samorząd Województwa Mazowieckiego	↔
3.	Stosowanie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej.	ARiMR , MODR, jst	↔
4.	Realizacja Krajowego Programu Rolno-Środowiskowego w zakresie ochrony gruntów rolnych.	Ministerstwo Rolnictwa, ARiMR, rolnicy indywidualni, jst	→
5.	Prowadzenie prac rekultywacyjnych i zalesiania zdegradowanych gleb na obszarach użytkowanych rolniczo.	ARiMR, jst, rolnicy indywidualni	→
6.	Prowadzenie działalności edukacyjnej w zakresie prac agrotechnicznych (właściwe stosowanie nawozów).	MODR, jst, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Samorząd Województwa Mazowieckiego	↔
7.	Szkolenie kadr dla realizacji programów rewitalizacji i rolno-środowiskowych.	MODR, jst, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Samorząd Województwa Mazowieckiego	↔
8.	Szkolenia rolników – upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych.	MODR, jst, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Samorząd Województwa Mazowieckiego	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: szydłowiecki, wołomiński,

miasta i gminy: Błędów, Brochów, Baranowo, Borkowice, Ciechanów, Ciepeliów, Chynów, Domanice, Dębe Wielkie, Dzierżążnia, Góra Kalwaria, Grębków, Gzy, Gózd, Grójec, Jakubów, Jedlnia Letnisko, Klwów, Lelis, Lesznawola, Mrozy, Mokobody, Mirów, Naruszewo, Opinogóra Górna, Pułtusk, Piaseczno, Policzna, Płock, Przesmyki, Pacyna, Prażmów, Regimin, Rościszewo, Rybno, Rusinów, Somianka, Siennica, Sanniki, Sabnie, Sobienie Jeziory, Szulborze Wielkie, Stupsk, Sienno, Sadowne, Sterdyń, Stromiec, Wyśmierzyce, Wyszogród, Wiskitki, m.st. Warszawa, Zatory, Załuski.

Lasy Państwowe: Nadleśnictwo Parciaki, Nadleśnictwo Myszyniec, Nadleśnictwo Lidzbark, Nadleśnictwo Dwukoły.

Pozostałe jednostki rządowe: Kampinoski Park Narodowy.

Przedsiębiorstwa realizujące zadania : Linus-Grupa Medialna Kołodziejka Izabela.

Działanie 1

Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach - Państwowy Instytut Badawczy prowadzi monitoring chemizmu gleb ornych na terenie Polski. Wyniki badań oraz ich analiza wykorzystywane są do sporządzania raportów i syntez dotyczących wpływu działalności człowieka na środowisko, zarówno dla potrzeb krajowych, jak i międzynarodowych, w tym Unii Europejskiej. Ostatnie badania zostały wykonane w 2007 r., następne rozpoczęto w 2010 r.

Samorządy gmin: Gzy, Sobienie - Jeziory, Grójec zleciły wykonanie badań próbek glebowych na zawartość przyswajalnych form fosforanu, potasu, magnezu oraz pH, w celu dokonania oceny stopnia chemicznej degradacji agrosystemów w działalności rolniczej (pobrano 708 próbek gleby).

Działanie 2

W lipcu 2008 roku do Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej włączona została numeryczna mapa glebowo-rolnicza o szczegółowości odpowiadającej skali 1:25000 oraz inne numeryczne mapy tematyczne charakteryzujące środowisko glebowe województwa mazowieckiego. Mapy te wykonał IUNG, w ramach umowy zawartej z Marszałkiem Województwa Mazowieckiego. Zlecenie obejmowało opracowanie następujących map:

- **Mapa glebowo-rolnicza** - zawiera informacje dotyczące: kompleksów rolniczej przydatności gleb, typu genetycznego gleby (podtypu), składu mechanicznego warstw powierzchniowych i głębszych oraz rodzaju i głębokości zalegania podłoża. Dane zawarte w opracowaniu są przydatne przy racjonalnym wykorzystaniu rolniczej przestrzeni produkcyjnej (rejonizacja upraw, ustalenie właściwych systemów uprawy roli, dystrybucja nawozów sztucznych, zastosowanie sprzętu rolniczego).
- **Mapa zawartości próchnicy w glebie** - opracowana na podstawie analizy procentowej zawartości próchnicy w wierzchniej warstwie gleby. Badania przeprowadzono w 5535 punktach monitoringu, rozmieszczonych równomiernie na powierzchni użytków rolnych.
- **Mapa zanieczyszczenia gleb** - zawiera ocenę zanieczyszczenia gleb metalami ciężkimi. Wykonana została w oparciu o kryteria rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r. w sprawie standardów jakości gleby oraz standardów jakości ziemi (Dz. U. Nr 165, poz.1359).
- **Mapa pilności i zaleceń wapnowania gleb oraz mapa zakwaszenia gleb** - przedstawia informacje na temat terenów rolnych wymagających wapnowania - 80% użytków rolnych charakteryzuje się kwaśnym i bardzo kwaśnym odczynem gleby. Analiza mapy wykazała, że 75% powierzchni użytków rolnych wymaga wapnowania.

Działania 3, 6

MODR kontynuował swój udział w realizacji dwóch Programów działań ograniczających odpływ azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych na terenie województwa mazowieckiego tj. gminy Korytnica i dla zlewni rzeki Sony. Są to obszary wyodrębnione w naszym województwie przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w oparciu o wyniki badań i analiz jakości wody, w związku z realizacją w Polsce unijnej Dyrektywy Azotanowej.²

Program dla zlewni rzeki Sony realizowany był na terenie następujących gmin: Ciechanów, Ciechanów Miasto, Regimin, Opinogóra, Gołymin, Sońsk, Ojrzeń, Świercze, Gzy i obejmował m.in.: szkolenia dla rolników dotyczące sposobów ograniczania odpływu azotu ze źródeł rolniczych i zasad

² Dyrektywa Rady 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. dotycząca ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego

dobrej praktyki rolniczej, ponadto doradztwo indywidualne, w ramach którego udzielono porad indywidualnych i wykonano bilanse nawozowe.

Dodatkowo przeprowadzono na potrzeby programu ankietyzację wśród rolników objętych programem działań oraz sporządzono opracowanie danych ankietowych.

Program dla obszarów szczególnie narażonych OSN w gminie Korytnica obejmował doradztwo w zakresie realizacji zaleceń dotyczących praktyk rolniczych zawartych w Programie, obejmujących stosowanie zabiegów agrotechnicznych, a szczególnie nawożenia i prawidłowego przechowywania nawozów naturalnych w celu zredukowania odpływu azotu do wód powierzchniowych, jak również prowadzenie „Karty dokumentacyjnej pola” rejestrującej prace agrotechniczne, głównie w zakresie stosowania nawożenia

i ochrony roślin. W ramach doradztwa indywidualnego udzielono porad oraz wypełniono karty dokumentacyjne pól. Ponadto przeprowadzono ankietyzację dotyczącą prowadzonej produkcji i przestrzegania Zasad Dobrej Praktyki Rolniczej w gospodarstwach objętych Programem.

W ramach realizacji programów działań dla OSN na terenie województwa mazowieckiego w latach 2008-2009 uzyskano następujące rezultaty:

- zrealizowano 44 szkolenia z zakresu ograniczania zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych,
- przeszkolono 726 rolników z OSN w województwie mazowieckim z omawianej problematyki,
- sporządzono 29 bilansów nawozowych w gospodarstwach objętych Programami, stanowiących podstawę prawidłowego gospodarowania nawozami naturalnymi w gospodarstwie rolnym,
- doradcy rolniczy MODR udzielili 1398 porad indywidualnych z omawianego zakresu,
- przeprowadzono ankietyzację w 492 gospodarstwach wraz z analizą ankietową.

Więcej informacji na temat wdrażania programów działań na rzecz ograniczenia wpływu zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych umieszczono w opisie celu szczegółowego – ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód.

Działanie 4, 7

W latach 2008-2009 w ramach *Krajowego Programu Rolno-Środowiskowego* w zakresie ochrony gruntów rolnych około 70 gospodarstw rolnych z terenu województwa mazowieckiego przystąpiło do realizacji zadań programu poprzez opracowanie 5-letnich szczegółowych planów rolno-środowiskowych i złożenia wniosków do ARiMR. Ponadto organizowane były szkolenia dla rolników indywidualnych przez gminy województwa mazowieckiego w ramach których przeszkolono 287 rolników.

Przeszkolono około 70 ekspertów, którzy stanowią kadrę doradcą rolników, w zakresie zasad i obowiązków pozwalających na uczestnictwo w Programie rolno-środowiskowym.

Działanie 5

Działanie opisane w Celu III - Zwiększenie lesistości i ochrona lasów.

Działanie 8

W 2008 r. MODR kontynuował swój udział w ogólnokrajowej kampanii informacyjnej o rolnictwie ekologicznym, w ramach której zrealizował II etap szkoleń dla rolników gospodarstw ekologicznych nt. „*Sprzedaż produktów rolnictwa ekologicznego*”. Szkolenia dotyczyły sprzedaży i przetwórstwa ekologicznego, stanowiły część szeroko zakrojonej akcji informacyjnej o rolnictwie i żywności ekologicznej i wpisywały się w zapotrzebowanie producentów ekologicznych na tematykę specjalistyczną. Wykonano 14 szkoleń dotyczących sprzedaży i przetwórstwa ekologicznego dla 329 osób.

MODR realizował również cykl szkoleń z zakresu rolnictwa ekologicznego nt. „*Produkcja ekologiczna jako alternatywa dla rolników Mazowsza*” adresowanych do rolników oraz małych i średnich przedsiębiorców województwa mazowieckiego. Tematyka szkoleń obejmowała podstawową problematykę dotyczącą rolnictwa ekologicznego, w tym prawodawstwa w rolnictwie

ekologicznym, kontroli i certyfikacji, przedstawiania gospodarstw i wejścia do systemu rolnictwa ekologicznego, metod produkcji oraz zagadnień sprzedaży, przetwórstwa i marketingu. Przeprowadzono w sumie 17 szkoleń dla 517 osób.

Rekultywacja terenów zdegradowanych

Tabela 8

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Rekultywacja terenów zdegradowanych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Likwidacja magazynów i mogilników, a następnie rekultywacja gleby i ziemi po usuniętych odpadach.	Urząd Gminy Ciepiałów, Starostwo Grójec, Starostwo Radom	→
2.	Rekultywacja terenów zdegradowanych (w tym terenów przemysłowych).	Starostwo Gostynin, Starostwo Wołomin, Miasto Stołeczne Warszawa	→
3.	Realizacja programów naprawczych na obszarach, na których wystąpiło przekroczenie standardów jakości gleby i ziemi, wskazanie zakresu, sposobu przeprowadzenia rekultywacji gleby i terminu zakończenia rekultywacji.	Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń” S.A	→
4.	Kompleksowa rekultywacja i zagospodarowanie starych składowisk.	samorządy miast, gmin i powiatów	→

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: radomski, gostyniński, grójecki, wołomiński, piaseczyński

miasta i gminy: Ciepiałów, Ciechanów, Małkinia Górna, Mińsk Mazowiecki, Pruszków, Tarczyn, Bodzanów, Chlewnia, Czerwonka, Jedlnia Letnisko, Naruszewo, Pokrzywnica, Potworów, Radzanowo, Sońsk, m.st. Warszawa

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń” S.A., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. – Węgrów, Miejskie Przedsiębiorstwo Oczyszczania w m. st. Warszawie Sp. z o.o., Zakład Gospodarki Mieszkaniowej – Sierpc, Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A.

Działanie 1

W 2008 r. został zlikwidowany mogilnik, w Grójcu (przez Starostwo Powiatowe w Grójcu), ponadto na terenie mogilnika zlokalizowanego w mieście Iłża (likwidacja mogilnika w latach wcześniejszych) wykonano prace terenowe i badania laboratoryjne. Wyniki tych badań oraz wnioski z opracowania stanowiły podstawę dla Ministra Środowiska do wykreślenia mogilników z obiektów ujętych do likwidacji w planach gospodarki odpadami. W I połowie 2008 r. Departament Środowiska Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie przeprowadził ankietyzację wśród powiatów, na terenie których znajdują się mogilniki. Na podstawie ankietyzacji stwierdzono, że większość powiatów nie podejmuje działań w zakresie likwidacji tych obiektów, ani nie dysponuje środkami finansowymi na ten cel. Według stanu na koniec 2009 r. w województwie mazowieckim znajdowało się osiem mogilników oraz jeden magazyn przeterminowanych środków ochrony roślin.

W sierpniu 2008 r. Zarząd Województwa Mazowieckiego wyraził zgodę na zlecenie opracowania dokumentacji aktualnego stanu mogilników zawierających przeterminowane środki ochrony roślin.

W IV kwartale 2008 r. na zlecenie Departamentu Środowiska, Przedsiębiorstwo Geologiczne Sp. z o.o. z Kielc przeprowadziło inwentaryzację stanu mogilników i opracowało dokument pn. „*Inwentaryzacja stanu mogilników znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego wraz z opracowaniem zakresu i oszacowaniem kosztów ich likwidacji i rekultywacji terenu*”. Przedmiotowy dokument stanowił podstawę do opracowania dokumentacji niezbędnej do przeprowadzenia postępowania o udzielenie zamówienia publicznego dotyczącego likwidacji mogilników i magazynu przeterminowanych środków ochrony roślin z terenu województwa mazowieckiego.

Ponieważ Zarząd Województwa Mazowieckiego podjął się roli koordynatora procesu likwidacji ww. mogilników i magazynu, podpisano w lutym 2010 r. porozumienie pomiędzy Województwem

Mazowieckim a powiatami: białobrzeskim, kozienickim, mławskim, przasnyskim, sokołowskim, szydlowieckim, zwoleńskim i żyrardowskim oraz Nadleśnictwem Sobieszyn w sprawie wspólnych działań zmierzających do likwidacji mogilników.

Działanie 2, 3

Jednostkami odpowiedzialnymi za prowadzenie działań naprawczych (w tym rejestrze terenu, na których wystąpiło przekroczenie standardów jakości gleby i ziemi), do kwietnia 2007 r. byli starostowie.

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. Nr 75, poz. 493), kompetencje dotyczące prowadzenia spraw z zakresu szkód w środowisku przekazane zostały do właściwych wojewodów, a następnie ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 ze zmianami) z dniem 1 listopada 2008 r. kompetencje przekazała do regionalnych dyrektorów ochrony środowiska.

W ramach realizacji działania w okresie od 1 stycznia 2008 r. do 15 listopada 2008 r. Wojewoda Mazowiecki wydał 29 decyzji uzgadniających warunki przeprowadzenia działań naprawczych. Natomiast w okresie od 15 listopada 2008 r. do 31 grudnia 2009 r. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska wydał 20 decyzji uzgadniających warunki przeprowadzenia działań naprawczych. Do 31 grudnia 2009 r. do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska przekazano 43 dokumentacje potwierdzające zakończenie rekultywacji.

Ponadto przeprowadzono kompleksową rekultywację w miejscach awaryjnych wycieków produktu naftowego w miejscowościach: Ruchna, Nieporęt, Całownia, Komorów, Helenka, Plecewice, Leszno, Bibiampol.

Działanie 4

Rozpoczęto, kontynuowano, lub zakończono rekultywacje terenów zdegradowanych na 14 składowiskach odpadów w miejscowościach: Jeżewice (gm. Piaseczno), Bodzanów, Broniów, Dąbrówka, Cudnów, Naruszewo, Pokrzywnica, Potworów, Radzanów, Ślubowo (gm. Sońsk), Ciechanów, Mińsk Mazowiecki, Pruszków.

1.2.3. Gospodarka odpadami

Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami

Tabela 9

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Współdziałanie i współpraca z administracją samorządową, rządową, przedsiębiorcami, organizacjami społecznymi, stowarzyszeniami, instytucjami kontrolnymi, do kompetencji których należą przedstawione cele w dziedzinie gospodarki odpadami, w zakresie: - zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców województwa mazowieckiego w zakresie prawidłowego funkcjonowania gospodarki odpadami komunalnymi, - objęcia wszystkich mieszkańców województwa zorganizowanym zbieraniem odpadów do końca 2007 r., - objęcia wszystkich mieszkańców województwa systemem selektywnego zbierania odpadów najpóźniej do końca 2007 r., w zakresie: odpadów zielonych z parków i ogrodów, papieru i tektury, odpadów opakowaniowych ze szkła, tworzyw sztucznych i metali, odpadów niebezpiecznych w strumieniu odpadów komunalnych (w tym: zużyte baterie i akumulatory, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, przeterminowane leki, chemikalia), odpadów wielkogabarytowych i odpadów remontowych,	Samorzady miast, gmin i powiatów, przedsiębiorcy, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Lasy Państwowe	→

Nr działań	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
	<ul style="list-style-type: none"> - doskonalenia systemu selektywnej zbiórki odpadów w celu osiągnięcia odpowiednich poziomów odzysku i recyklingu dla osiągnięcia odpowiednich limitów odzysku i recyklingu odpadów, - zamknięcia do końca 2009 r. wszystkich składowisk niespełniających standardów UE, - eliminacji praktyk nielegalnego składowania odpadów, - zwiększenia odzysku i unieszkodliwiania (poza składowaniem) odpadów, poprzez wdrażanie nowych technologii spełniających wymagania BAT, - kontynuacji uporządkowania systemu gospodarki odpadami komunalnymi w województwie, ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia ponad lokalnych struktur organizacyjnych. 		

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: makowski, miński, ostrołęcki, plocki, wyszkowski, lipski, wołomiński, radomski, węgrowski
miasta i gminy: Andrzejewo, Baboszewo, Baranowo, Baranów, Belsk Duży, Białobrzegi, Bielsk, Błędów, Boguty – Pianki, Borkowice, Borowie, Brańszczyk, Brochów, Brwinów, Ceranów, Chlewiska, Chorzele, Chynów, Ciechanów, Cielmów, Czarnia, Czernice Borowe, Czerwin, Dębe Wielkie, Dobrze, Domanice, Drobin, Dzierżążnia, Garbatka Letnisko, Garwolin, Głowaczów, Gostynin, Goszczyn, Gozdowo, Góra Kalwaria, Gózd, Grabów n. Pilicą, Grębków, Grójec, Grudusk, Gzy, Huszlew, Izabelin, Jabłonna, Jadów, Jaktorów, Jedlińsk, Jedlnia Letnisko, Jednorozec, Jeziory, Józefów, Karczew, Karniewo, Kazanów, Klembów, Klwów, Kobyłka, Kołbiel, Korczew, Kozienice, Krasne, Kuczbork – Osada, Legionowo, Lelis, Leoncin, Lesznowola, Leszno, Liw, Lubowidz, Łaskarzew, Łochów, Łyse, Maków Mazowiecki, Miastków Kościelny, m.st. Warszawa, Miedzna, Milanówek, Mińsk Mazowiecki, Mirów, Mława, Mochowo, Mokobody, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Naruszewo, Nasielsk, Nieporęt, Nowe Miasto nad Pilicą, Nowe Miasto, Nowy Duninów, Nowy Dwór Mazowiecki, Obryte, Ojrzeń, Olszanka, Olszewo-Borki, Opinogóra Górna, Osieck, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Pacyna, Paprotnia, Parysów, Piaseczno, Piastów, Pionki, Platerów, Płock, Płońsk, Płońsk, Pniewy, Podkowa Leśna, Pokrzywnica, Policzna, Poświętne, Prażmów, Pruszków, Przasnysz, Przesmyki, Przyłęk, Przysucha, Przytyk, Pułtusk, Puszcza Mariańska, Raciąż, Radzanów, Radziejowice, Raszyn, Regimin, Rościszewo, Różan, Rusinów, Rybno, Rząśnik, Sabnie, Sadowne, Sanniki, Sarnaki, Serock, Sieciechów, Siedlce, Siennica, Siemno, Sierpc, Słubice, Sobienie, Sochocin, Sokołów Podlaski, Somianka, Sońsk, Stara Kornica, Stary Lubotyń, Sterdyń, Stoczek, Stromiec, Strzegowo, Stupsk, Suchożebry, Sulejówek, Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szeków, Szulborze Wielkie, Szydłowo, Tarczyn, Tczów, Teresin, Trojanów, Warka, Wąsewo, Węgrów, Wieczfnia Kościelna, Wieliszew, Wierzbica, Wierzbno, Wilga, Wiskitki, Wiśniewo, Wodynie, Wołomin, Wyszogród, Wyśmierzyce, Zabrodzie, Zatory, Zbuczyn Poduchowny, Zielonka, Zwoleń, Żabia Wola, Żelechów, Żyrardów,

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. – Węgrów, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej - Sierpc, Vattenfall Heat Poland S.A. – Warszawa, Zakład Gospodarki Komunalnej – Łochów, Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe Radkom – Radom Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o., Zakład Utylizacji Odpadów Sp. z o.o. w Siedlcach, Miejski Zakład Oczyszczania w Pruszkowie Sp. z o.o., Żuromińskie Zakłady Komunalne Sp. z o.o., Zakład Usług Remontowych i Konserwacyjnych – Żuromin, Arcelor Mittal Warszawa Sp. z o.o., Zakład produkcji Specjalnej Sp. z o.o., Chance Zakład Farmaceutyczny J. Jaworski, M. Jaworska Sp. J., Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o. w Ostrowi Mazowieckiej, Zakład Gospodarki Komunalnej – Rząśnik, Stołeczne Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A., Eko-Standard Usługi Komunalne, Krynicki Recykling S.A.

Działanie 1

Zaktualizowana wersja *Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015* (WPGO) przedstawia działania zmierzające do utworzenia nowoczesnego i skutecznego systemu gospodarowania odpadami na lata 2007-2015, zgodnego z *Polityką Ekologiczną Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016 i Krajowym planem gospodarki odpadami 2010*. Celem WPGO jest zintegrowanie gospodarki odpadami na Mazowszu w sposób zapewniający szeroko pojmowaną ochronę środowiska oraz uwzględniający obecne i przyszłe uwarunkowania ekonomiczne. Plan obejmuje pełen zakres informacji dotyczących głównych rodzajów odpadów powstających w województwie mazowieckim, a w szczególności odpadów komunalnych, niebezpiecznych i innych rodzajów odpadów. Określono

w nim również bieżące problemy i wskazano słabe strony systemu, sformułowano priorytety, cele i zadania z zakresu gospodarki odpadami.

Załącznikiem do WPGO jest *Programu usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Województwa Mazowieckiego*.

W ramach wdrażania WPGO Samorząd Województwa Mazowieckiego prowadził akcje informacyjne i edukacyjne, w tym:

- Cykl szkoleń pn. *„Szkolenie dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego oraz zarządzających składowiskami z zakresu regulacji prawnych dotyczących zamykania i rekultywacji składowisk odpadów komunalnych oraz technik, technologii i rekultywacji składowisk odpadów komunalnych w kontekście zapisów Krajowego Planu Gospodarki Odpadami 2010 oraz Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2015 z uwzględnieniem lat 2012-2015”*.
- Opracowanie, druk i dystrybucja broszury informacyjnej pn.: *„Azbest i co dalej? Fakty i mity.”* Mając na uwadze fakt, iż województwo mazowieckie jest obszarem, na którym znajduje się największa ilość materiałów zawierających azbest na terytorium Polski, Zarząd Województwa Mazowieckiego przychylił się do inicjatywy Departamentu Środowiska i zlecił opracowanie graficzne i typograficzne broszury edukacyjno-informacyjnej dotyczącej prawidłowego gospodarowania materiałami zawierającymi azbest. W broszurze tej zawarto regulacje prawne dotyczące tych wyrobów oraz opisano prawidłowe procedury postępowania z nimi, jak również poruszono kwestie szkodliwości azbestu dla zdrowia ludzkiego oraz możliwości pozyskiwania środków finansowych na bezpieczne usuwanie materiałów azbestowych.
- W ramach współpracy międzynarodowej prowadzonej przez Samorząd Województwa Mazowieckiego została zorganizowana w październiku 2008 r. w Warszawie konferencja dla przedstawicieli samorządu terytorialnego z terenu województwa mazowieckiego pod nazwą *„Międzynarodowe doświadczenia w zakresie termicznego przekształcania odpadów w kontekście zapisów Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015”*.
- Współorganizacja seminarium szkoleniowego pt. *„Usuwanie i unieszkodliwianie azbestu z terenu województwa mazowieckiego – Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 - 2032, sposoby przeprowadzania inwentaryzacji, sprawozdawczość oraz możliwości pozyskiwania środków z WFOŚ i GW w Warszawie”*
- Jednodniowa konferencja pn. *„Pozyskiwanie środków finansowych na realizację przedsięwzięć z zakresu gospodarki odpadami na terenie Województwa Mazowieckiego”*.
- Współorganizacja seminarium poświęconego kwestiom zbiórki, odzysku, recyklingu oraz unieszkodliwianiu zużytych opon.
- Udział pracowników Departamentu Środowiska jako prelegentów w konferencjach poświęconych gospodarce odpadami.
- Kolportaż w sześciu mazowieckich tygodnikach regionalnych – Tygodniku Ciechanowskim, Tygodniku Ostrołęckim, Tygodniku Płockim, Tygodniku Siedleckim, Życiu Żyrardowa i Echu Dnia, materiałów informacyjnych z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska i rocznych sprawozdań z gospodarowania odpadami oraz informacji o obowiązkach sprawozdawczych właściciela wyrobu zawierającego azbest.

Koszty poniesione przez Samorząd Województwa Mazowieckiego na wyżej wymienione działania - 190,20 tys. zł.

Najważniejsze działania realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego to:

- wdrażanie systemów selektywnej zbiórki odpadów, w ramach którego realizowano zakupy nowych pojemników, organizowano zbiórki odpadów wielkogabarytowych, zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego, baterii i akumulatorów, szkła, tworzywa sztucznego makulatury oraz organizowano szkolenia dla mieszkańców i młodzieży szkolnej;
- prowadzenie działań mających na celu zwiększenie odzysku i unieszkodliwiania odpadów poprzez: opracowywanie projektów dokumentacji, budowę instalacji: sortowni i kompostowni (gm. Suchożebry) zakup i uruchomienie linii do segregacji odpadów (gm. Pułtusk);

- wprowadzenie przez przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Węgrowie pomniejszonej opłaty za wywóz odpadów segregowanych oraz dostarczenie do mieszkańców gminy ulotki o prawidłowej segregacji odpadów.

Departament Środowiska przeprowadził ankietyzację w urzędach miast i gmin dotyczącą objęcia mieszkańców zbiórką odpadów. Przekazano 154 ankiety z kompletnymi danymi co stanowi niespełna 48 % wszystkich gmin oraz 48 ankiet gdzie nie oszacowano jaki jest procent mieszkańców objętych zbiórką odpadów. Pozostałe gminy znajdujące się na terenie województwa mazowieckiego nie przekazały żadnych informacji.

Z uzyskanych danych wynika, że na terenie Mazowsza w 35 gminach 100% mieszkańców objętych jest zbiórką odpadów komunalnych, w 33 gminach od 90 do 99,9 % mieszkańców, w 56 gminach – 70 - 89%, a w 30 gminach – 30 - 69,9% mieszkańców.

1.2.4. Poprawa jakości powietrza atmosferycznego

Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń

Tabela 10

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Przygotowanie i realizacja programów ochrony powietrza poprzez kontynuację lub podjęcie działań naprawczych wyznaczonych w wyniku corocznych ocen jakości powietrza.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, samorządy miast i gmin, GDDKiA, zarządcy budynków	→
2.	Działania kontrolne dotyczące realizacji rozporządzeń Wojewody Mazowieckiego i uchwał sejmiku Województwa Mazowieckiego dotyczących programów ochrony powietrza.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
3.	Wprowadzenie monitoringu emisji zanieczyszczeń w najważniejszych źródłach, takich jak: ciepłownie, elektrociepłownie i kotłownie w celu eliminacji przekroczeń.		↑
4.	Dalszy systematyczny monitoring emisji zanieczyszczeń powietrza, który pozwoli prawidłowo ocenić jego stan oraz podjąć odpowiednie działania.	WIOŚ, Starosta, Samorząd Województwa Mazowieckiego	↔

Działanie 1

W związku z wejściem w życie zapisów art. 19 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w podziale zadań i kompetencji administracji terenowej (Dz. U. Nr 175, poz. 1462 z późn. zm.), zgodnie z art. 91 ust. 3 i 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r., Nr 25, poz. 150) programy ochrony powietrza (POP), od dnia 1 stycznia 2008 r., określa w drodze uchwały sejmik województwa. Programy ochrony powietrza określa się dla stref w których poziom choćby jednej substancji przekracza poziom dopuszczalny powiększony o margines tolerancji lub poziom docelowy. Do chwili obecnej uchwalonych zostało 20 programów ochrony powietrza. W latach 2008 – 2009 Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwalił 17 POP, które przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11

Programy ochrony powietrza określone w województwie mazowieckim w latach 2008–2009.

Strefa, dla której określono POP	Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego	Nr Dziennika Urzędowego WM/pozycja	Data opublikowania
Programy ochrony powietrza określone ze względu na przekroczenia poziomu dopuszczalnego PM10 w powietrzu			
powiat ciechanowski	228/08 z dnia 17 listopada 2008 r.	Nr 216 poz. 9135	15 grudnia 2008 r.
powiat nowodworski	229/08 z dnia 17 listopada 2008 r.	Nr 216 poz. 9136	15 grudnia 2008 r.
powiat grodziski	230/08 z dnia 17 listopada 2008 r.	Nr 216 poz. 9137	15 grudnia 2008 r.
miasto Płock	231/08 z dnia 17 listopada 2008 r.	Nr 216 poz. 9138	15 grudnia 2008 r.
powiat żuromiński	232/08 z dnia 17 listopada 2008 r.	Nr 216 poz. 9139	15 grudnia 2008 r.
powiat otwocki	233/08 z dnia 17 listopada 2008 r.	Nr 216 poz. 9140	15 grudnia 2008 r.
powiat piaseczyński	234/08 z dnia 17 listopada 2008 r.	Nr 216 poz. 9141	15 grudnia 2008 r.
powiat pruszkowski	235/08 z dnia 17 listopada 2008 r.	Nr 216 poz. 9142	15 grudnia 2008 r.
miasto Ostrołęka	167/09 z dnia 12 października 2009 r.	Nr 181 poz. 5121	15 listopada 2009 r.
powiat ostrowski	168/09 z dnia 12 października 2009 r.	Nr 181 poz. 5122	15 listopada 2009 r.
powiat wołomiński	169/09 z dnia 12 października 2009 r.	Nr 181 poz. 5123	15 listopada 2009 r.
powiat makowski	170/09 z dnia 12 października 2009 r.	Nr 181 poz. 5124	15 listopada 2009 r.
powiat mławski	171/09 z dnia 12 października 2009 r.	Nr 182 poz. 5127	16 listopada 2009 r.
powiat pułtuski	172/09 z dnia 12 października 2009 r.	Nr 182 poz. 5128	16 listopada 2009 r.
powiat legionowski	173/09 z dnia 12 października 2009 r.	Nr 182 poz. 5129	16 listopada 2009 r.
Program ochrony powietrza określony ze względu na przekroczenia poziomu docelowego ozonu w powietrzu			
strefa mazowiecka	222/09 z dnia 21 grudnia 2009 r.	Nr 2 poz. 37	4 stycznia 2010 r.
Program ochrony powietrza określony ze względu na przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)pirenu w powietrzu			
całe województwo	223/09 z dnia 21 grudnia 2009 r.	Nr 2 poz. 38	4 stycznia 2010 r.

Programy dla stref - powiatów: żyrardowskiego, ciechanowskiego, nowodworskiego, grodzkiego, żuromińskiego, otwockiego, piaseczyńskiego, pruszkowskiego, ostrowskiego, wołomińskiego, makowskiego, mławskiego, pułtuskiego, legionowskiego oraz aglomeracji warszawskiej i miast: Radom, Płock i Ostrołęka zostały określone ze względu na wystąpienie przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10. Dla aglomeracji warszawskiej program został określony również ze względu na wystąpienie przekroczeń poziomu dopuszczalnego dwutlenku azotu. W programach powyższych określone zostały:

1. naruszenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 i ich zakres (w przypadku aglomeracji warszawskiej także naruszenia poziomów dopuszczalnych dwutlenku azotu i ich zakres),
2. źródła pochodzenia pyłu zawieszonego PM10 (w przypadku aglomeracji warszawskiej także źródła pochodzenia dwutlenku azotu),
3. podstawowe kierunki działań oraz zakresy działań naprawczych zmierzających do przywrócenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 i dwutlenku azotu,
4. organy właściwe w sprawach:
  - przekazywania organowi określającemu program informacji o wydawanych decyzjach, których ustalenia zmierzają do osiągnięcia celów programów,

- wydania aktów prawa miejscowego,
  - monitorowania realizacji programów lub poszczególnych zadań programu,
5. podmioty korzystające ze środowiska i ich obowiązki,
  6. terminy realizacji programów.

Zawarto także uzasadnienia zakresu określonych i ocenionych zagadnień.

Program ochrony powietrza dla strefy mazowieckiej, która obejmuje teren województwa mazowieckiego bez terenu aglomeracji warszawskiej, został określony ze względu na stwierdzone przekroczenia poziomu docelowego ozonu. W programie zawarto:

1. naruszenia poziomu docelowego ozonu i ich zakres,
2. źródła pochodzenia ozonu i jego prekursorów,
3. podstawowe kierunki działań zmierzających do przywrócenia poziomu docelowego ozonu w powietrzu, i określono:
4. organy właściwe w sprawach:
  - przekazywania organowi określającemu program informacji o wydawanych decyzjach, których ustalenia zmierzają do osiągnięcia celów programu,
  - wydania aktów prawa miejscowego,
  - monitorowania realizacji programu lub poszczególnych zadań programu,
5. podmioty korzystające ze środowiska i ich obowiązki ustalone w programie,
6. termin realizacji programu.

Program zawiera również uzasadnienie zakresu określonych i ocenionych zagadnień.

Program ochrony powietrza określony ze względu na wystąpienie przekroczeń poziomu docelowego benzo(α)pirenu obejmuje całe województwo mazowieckie. Program zawiera określenie:

1. stref w województwie mazowieckim, w których został przekroczony poziom docelowy benzo(α)pirenu w powietrzu,
2. źródeł, które przyczyniły się do wystąpienia przekroczeń poziomu docelowego benzo(α)pirenu w powietrzu,
3. niezbędnych środków, stosowanych w strefach, które nie pociągają za sobą niewspółmiernych kosztów i dotyczą w szczególności głównych źródeł emisji, mające na celu osiągnięcie poziomu docelowego benzo(α)pirenu w powietrzu.

Działanie 2

Ze względu na różne terminy wejścia w życie programów ochrony powietrza wdrażanie podstawowych kierunków działań, jak również działań naprawczych, zmierzających do przywrócenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM₁₀ (w aglomeracji warszawskiej również dwutlenku azotu) rozpoczęte zostało:

- w 2008 roku w strefach: aglomeracja warszawska, miasto Radom i powiat żyrardowski,
- w 2009 r. w strefach – powiatach: ciechanowskim, nowodworskim, grodziskim, żuromińskim, otwockim, piaseczyńskim, pruszkowskim i mieście Płocku,
- na przełomie 2009 i 2010 r. w strefach – powiatach: ostrowskim, wołomińskim, makowskim, mławskim, pułtuskim, legionowskim i mieście Ostrołęka,

Zadania w ramach kierunków działań zmierzających do przywrócenia poziomów docelowych ozonu realizowane są w 2010 r., a zadania w ramach kierunków działań zmierzających do przywrócenia poziomów docelowych benzo(α)pirenu realizowane będą w latach 2010-2013.

Zgodnie z art. 94 ust. 2a ustawy – *Prawo ochrony środowiska* marszałek województwa, co 3 lata, przekazuje ministrowi właściwemu do spraw środowiska sprawozdanie z realizacji programów ochrony powietrza, począwszy od dnia wejścia w życie programu do dnia zakończenia jego realizacji. W związku z powyższym pierwsze sprawozdanie, sporządzone dla stref: aglomeracja warszawska, miasto Radom i powiat żyrardowski zostanie przekazane Ministrowi Środowiska do dnia 15 stycznia 2011 r.

Realizacja programów jest monitorowana poprzez analizę informacji dotyczących:

- stanu zaawansowania realizacji działań naprawczych określonych w programach,
- realizacji zadań w ramach podstawowych kierunków działań,

- decyzji, których ustalenia zmierzają do osiągnięcia celów programów, m. in. pozwoleń na budowę, pozwoleń zintegrowanych, pozwoleń na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, decyzji dla instalacji niewymagających pozwolenia na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, decyzji zobowiązujących do pomiarów emisji,
- przyjmowanych zgłoszeń instalacji, z których emisja nie wymaga pozwolenia, mogących negatywnie oddziaływać na środowisko,
- prowadzonych postępowaniach kompensacyjnych,
- zgłoszeń zmiany sposobu użytkowania obiektów budowlanych lub ich części, których realizacja zmierza do osiągnięcia celów programów,
- przedsięwzięć realizujących cele i kierunki programów, finansowanych z funduszy pomocowych, tym z funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Informacje powyższe są przekazywane Marszałkowi Województwa Mazowieckiego w układzie rocznym (za każdy rok obowiązywania programów), przez właściwe organy administracji publicznej i jednostki zobowiązane do przeprowadzenia działań naprawczych.

Działania 3, 4

W latach 2008-2009 starostwa powiatowe oraz urzędy miejskie na prawach powiatów z terenu województwa mazowieckiego wydały 390 pozwoleń na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza oraz 56 pozwoleń zintegrowanych. Marszałek Województwa Mazowieckiego wydał 21 pozwoleń na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza oraz 61 pozwoleń zintegrowanych.

Organy wydające pozwolenia na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza oraz pozwolenia zintegrowane sprawują kontrolę obowiązków nałożonych w pozwoleniach oraz wynikających z rozporządzeń wydanych na podstawie ustawy – *Prawo ochrony środowiska*.

Ograniczenie emisji niskiej

Tabela 12

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczenie emisji niskiej*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Dalsze podłączanie obiektów do miejskiej sieci ciepłej oraz zmianę czynnika grzewczego z paliwa stałego na gazowe bądź olejowe.	samorządy miast i gmin, przedsiębiorstwa energetyki ciepłej,	→
2.	Realizacja zadań przewidzianych dla poprawy infrastruktury drogowej.	samorządy miast, gmin i powiatów, GDDKiA, MZDW	↔
3.	Modernizacja taboru komunikacji autobusowej.	samorządy miast i gmin, ITS Michalczewski,	↔
4.	Likwidacja palenisk domowych opalanych węglem poprzez zamianę na bardziej przyjazne dla środowiska (gazowe lub elektryczne).	gminy: Wiązowna, Błędów, m. st. Warszawa (Targówek).	→
5.	Termomodernizacja budynków.	jst, przedsiębiorstwa, jednostki rządowe.	↔
6.	Budowa sieci gazowych na terenach wiejskich i cennych pod względem przyrodniczym.	gmina Błędów	→
7.	Wprowadzanie indywidualnych liczników ciepła.	jst, przedsiębiorstwa	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: białobrzeski, ciechanowski, garwoliński, gostyniński, kozienicki, legionowski, łosicki, makowski, miński, mławski, nowodworski, ostrołęcki, ostrowski, otwocki, piaseczyński, płocki, płoński, przasnyski, przysuski, pułtuski, radomski, sierpecki, szydłowski, warszawski zachodni, wołomiński, wyszkowski, żuromiński, żyrardowski.

miasta i gminy: Andrzejewo, Baboszewo, Białobrzegi, Bielany, Błędów, Bodzanów, Borkowice, Brańszczyk, Brochów, Brwinów, Celestynów, Ceranów, Chlewiska, Chynów, Ciechanów, Ciepiałów, Czarnia, Dąbrówka, Dębe Wielkie, Drobin, Dzierżążnia, Garbatka Letnisko, Garwolin, Głowaczów, Goszczyn, Gozdowo, Grabów n. Pilicą, Grębków, Grójec, Grudusk, Góra Kalwaria, Gzy, Huszlew, Iłża, Izabelin, Jabłonna Lacka, Jadów,

Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia Letnisko, Jednoróżec, Józefów, Kampinos, Karczew, Karniewo, Kazanów, Klembów, Kobyłka, Kołbiel, Korczew, Kozienice, Krasne, Krasnosielec, Kuczbork – Osada, Legionowo, Lelis, Leoncin, Leszno, Lesznowola, Lubowidz, Łaskarzew, Łochów, Maków Mazowiecki, Małkinia Górna, Miedzna, Milanówek, Mława, Mochowo, Mogielnica, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Myszyniec, Naruszewo, Nasielsk, Nowy Dwór Mazowiecki, Nowy Duninów, Obryte, Ojrzeń, Olszanka, Olszewo Borki, Opinogóra Górna, Osieck, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Otwock, Ożarów Mazowiecki, Pacyna, Piaseczno, Pilawa, Pionki, Platerów, Płock, Płońsk, Podkowa Leśna, Pokrzywnica, Policzna, Prażmów, Proma, Pruszków, Przasnysz, Przesmyki, Przyłęk, Przysucha, Przytyk, Pułtusk, Puszcza Mariańska, Raciąż, Radom, Radzanów, Regimin, Rościszewo, Różan, Rusinów, Rybno, Sabnie, Sadowne, Sanniki, Serock, Sierpc, Sochaczew, Sochocin, Sokołów Podlaski, Somianka, Sońsk, Stara Błotnica, Stara Kornica, Stary Lubotyń, Sterdyń, Stoczek, Stromiec, Stupsk, Suchożebry, Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szulborze Wielkie, Szydłowo, Tarczyn, Tczów, Teresin, Warka, Warszawa, Węgrów, Wiązowna, Wieliszew, Wierzbica, Wierzbno, Wilga, Wiśniew, Wodynie, Wołomin, Wyszaków, Wyszogród, Wyśmierzyce, Załuski, Zatory, Zielonka, Zwoleń, Żabia Wola, Żuromin, Żyrardów.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Gostyninie, Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Płońsku Sp. z o.o., Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Pułtusk Sp. z o.o., Żuromińskie Zakłady Komunalne Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „Żyrardów” Sp. z o.o., Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Nowym Dworze Mazowieckim, Stołeczne Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A., RADPEC S.A., Vattenfall Heat Poland S.A., Energetyka URSUS, Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o., Spółdzielnia Mieszkaniowa „Budowlani” w Radomiu, Komunalny Zakład Budżetowy w Serocku, PGE Dystrybucja Warszawa-Teren Sp. z o.o., Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. Nowy Dwór Mazowiecki, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o. Ostrów Mazowiecki, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. Wyszaków, Spółdzielnia Mieszkaniowa „Miła”, Kozienicka Gospodarka Komunalna Sp. z o.o.

Jednostki rządowe i inne instytucje realizujące działania: Komenda Główna Policji w Warszawie, Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Instytut Farmaceutyczny, Komenda Stołeczna Policji, WORD Warszawa, Komenda Wojewódzka Policji w Radomiu, Kampinoski Park Narodowy, Politechnika Warszawska, Nadleśnictwo Myszyniec.

Działanie 2

W ramach Samorządowego Instrumentu Wsparcia Rozwoju Mazowsza na zadania z zakresu poprawy infrastruktury drogowej (Komponenty A, C, J) województwo mazowieckie w latach 2008 - 2009 przeznaczyło kwotę 174 785 tys. zł. Przy wsparciu środkami samorządu województwa zostało wybudowanych i zmodernizowanych ok. 600 km dróg.

W ramach działalności Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich (MZDW) zostało wyremontowanych, zmodernizowanych, wybudowanych 257,20 km dróg za kwotę 348 006 tys. zł, w tym 339 812 tys. zł stanowiły środki Samorządu Województwa Mazowieckiego (pozostałe koszty - dotacja UE - ZPORR);

Przeprowadzone inwestycje przez MZDW w latach 2008 – 2009 to między innymi:

- przebudowa drogi wojewódzkiej nr. 728 na terenie gminy Gielniów,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr. 727 na terenie gminy Przysucha i Borkowice,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr. 728 na terenie gminy Mogielnica i Nowe Miasto n/Pilicą,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr. 622 na terenie gminy Nasielsk i Serock,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr. 618 na terenie gminy Somianka,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr. 634 na terenie gminy Tłuszcz,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr. 559 na terenie gminy Stara Biała,
- rozbudowa drogi wojewódzkiej nr. 567 na terenie gminy Radzanowo i Staroźreby,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr. 568 na odcinku Goślice – Ciólkowo,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr. 580 relacji Warszawa – Leszno,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr. 627 relacji Ostrołęka – Sokołów Podlaski,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr. 724 relacji Warszawa – Góra Kalwaria
- budowa małej obwodnicy miasta Gostynina,

Najważniejsze inwestycje realizowane na Mazowszu w 2008 i 2009 r. przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad:

- budowa autostrady A-2 Stryków – Konotopa,

- budowa autostrady A-2 na odcinku obwodnicy Mińska Mazowieckiego,
- obwodnica Płońska na drodze nr 7,
- obwodnica Raciąża w ciągu drogi krajowej nr 60,
- obwodnica Serocka w ciągu drogi krajowej nr 61,
- obwodnica Mszczonowa w ciągu drogi krajowej nr 50 (etap II),
- obwodnica Żyrardowa w ciągu drogi krajowej nr 50,
- obwodnica Garwolina na drodze S-17,
- obwodnica Grójca w ciągu drogi S-7,
- droga nr 61 – Zegrze-Serock.

Na realizację powyższych przedsięwzięć Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad w latach 2008 – 2009 przeznaczyła kwotę 696 796,5 tys. zł.

Działanie 5

W ramach Mazowieckiego Instrumentu Wsparcia Modernizacji Placówek Oświatowych Samorząd Województwa Mazowieckiego dofinansował ok. 65 zadań z zakresu termomodernizacji. Kwota wydatkowana – 3 375,2 tys. zł.

Dofinansowano także 16 zadań z zakresu termomodernizacji zespołów opieki zdrowotnej podległych Samorządowi Województwa Mazowieckiego i na ten cel wydatkowano kwotę 8 335 tys. zł.

Ponadto działanie realizowały jednostki samorządu terytorialnego, jednostki rządowe i przedsiębiorstwa.

1.2.5. Hałas

Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów

Tabela 13

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów*

Nr działania	Kierunek działań / Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Opracowanie i wdrożenie programów ograniczeń hałasu dla miast, zagrożonych ponadnormatywnym hałasem.	m st. Warszawa	→
2.	Budowa ekranów akustycznych o stosownej konfiguracji w miejscach występowania szczególnych uciążliwości akustycznych dla mieszkańców lub wskazanych przez opracowane przeglądy ekologiczne z określeniem ich rzeczywistej skuteczności.	m. st. Warszawa, GDDKiA w Warszawie, MZDW w Warszawie	→
3.	Poprawa stanu nawierzchni dróg z wykorzystaniem technologii obniżających emisję hałasu powstającego na styku „koło-nawierzchnia”.	Samorządy gmin, miast, powiatów, m. st. Warszawa, GDDKiA w Warszawie	↔
4.	Zwiększanie izolacyjności budynków (np. poprzez wymianę okien) w miejscach występowania przekroczeń wartości progowych hałasu w sytuacji, gdy inne sposoby ograniczenia emisji hałasu nie dają skutecznych rezultatów.	Nowy Dwór Mazowiecki, m st. Warszawa, GDDKiA w Warszawie	→
5.	Opracowanie i wdrożenie zasad organizacji ruchu sprzyjających obniżeniu emisji hałasu do środowiska.	m. st. Warszawa, jst., GDDKiA w Warszawie, MZDW w Warszawie	→
6.	Poprawa stanu technicznego tras kolejowych i tramwajowych.	PKP Polskie Linie Kolejowe S.A, Warszawska Kolej Dojazdowa Sp. z o.o. w Grodzisku Mazowieckim, „Koleje Mazowieckie – KM” Sp. z o.o.	↔

Nr działania	Kierunek działań / Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
7.	Interwencyjna działalność organów kontroli środowiska w przypadku stwierdzenia poważnych naruszeń zasad przestrzegania emisji hałasu do środowiska.	WIOŚ, m. st. Warszawa, Starosta Powiatu Pruszkowskiego	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: płoński, pruszkowski, przasnyski, piaseczyński, grodziski.

miasta i gminy: Brwinów, Otwock, Chorzele, Ostrołęka, Przasnysz, Jednorzec, Nowy Dwór Mazowiecki, Żabia Wola.

Działanie 1

Na potrzeby oceny stanu akustycznego środowiska Miasto Stołeczne Warszawa wykonało w 2007 r. Mapę Akustyczną Miasta Stołecznego Warszawy, stanowiącą podstawowe źródło danych wykorzystywanych do tworzenia i aktualizacji programów ochrony środowiska przed hałasem.

W przyjętym Uchwałą Nr XCIII/2733/2010 z dnia 27 października 2010 r. przez Radę Miasta Stołecznego Warszawy *Programie ochrony środowiska przed hałasem dla m.st. Warszawy*, przedstawiono zadania mające na celu ograniczenie oddziaływania akustycznego, uwzględniając podział zadań ze względu na rodzaj hałasu - drogowy, kolejowy i tramwajowy. Harmonogram realizacji zadań podzielony został na trzy okresy przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 14

Zestawienie celów operacyjnych Programu ochrony środowiska przed hałasem dla m.st. Warszawy.

Cel operacyjny	Działanie	Horyzont czasowy
Krótkoterminowy	Likwidacja możliwie dużej liczby przypadków przekroczeń poziomów dopuszczalnych większych niż 10 dB. Podstawowym kryterium typowania zadań jest kryterium finansowe wynikające z Wieloletniego Programu Inwestycyjnego dla miasta st. Warszawy (ostatnia aktualizacja – wrzesień 2010)	Do roku 2012 (okres do terminu obligatoryjnej weryfikacji mapy akustycznej)
Średnioterminowy	Likwidacja pozostałych przypadków przekroczeń poziomów dopuszczalnych o więcej niż 10 dB Likwidacja przekroczeń poziomów dopuszczalnych powyżej 5 dB w takim zakresie, jak będzie to możliwe w odniesieniu do aktualnych możliwości budżetu miasta	2013-2017 (okres między drugim a trzecim cyklem mapowania akustycznego)
Długoterminowy	Okres docelowego osiągnięcia wartości poziomów dopuszczalnych (nie później niż w latach 2020-2025)	Po roku 2017 (ściślej daty końcowej nie określa się. Będzie ona uściślana podczas okresowych korekt i weryfikacji Programu)

Działanie 2

Na terenie województwa mazowieckiego, w celu ograniczenia uciążliwości akustycznej w miejscach naruszenia standardów środowiska pochodzących od hałasu komunikacyjnego (drogowego), wybudowano ok. 51 km ekranów akustycznych, w tym:

- na drogach krajowych i ekspresowych (S) ok. 40 km:
  - S-7 na docinkach: Grójec – Białobrzegi, Białobrzegi - Jedlińsk;
  - obwodnic: Grójca, Gostynina, Wyszkowa, Płońska, Jabłonnej, Raciąża;
  - S-8 na odcinku Radzymin - Wyszków;
  - nr 61 na odcinku Zegrze - Serock oraz przejścia przez m. Legionowo,
- na drogach m.st. Warszawy ok. 11 km:
  - strona południowa i północna przy ul. Poleczki - na odcinku Puławska - Osmańska;
  - ul. Wał Miedzeszyński na odcinku od ul. Wersalskiej - Most Poniatowskiego;

- strona wschodnia i zachodnia przy ul. Modlińskiej na odcinku ul. Aluzyjnej - granica miasta;
- Trasa Siekierkowska odcinek II C - Budowa skrzyżowania drogi krajowej nr 2 z Trasą Siekierkowską.

Ponadto w ramach realizacji zadania pn. *Budowa małej obwodnicy Miasta Gostynina*, Samorząd Województwa Mazowieckiego wybudował dwupasmowy odcinek drogi wojewódzkiej nr 265 z tunelem pod drogą dla pieszych.

Działanie 3

Poprawę stanu nawierzchni dróg, z wykorzystaniem technologii obniżających emisję hałasu, wykonano w ramach realizacji następujących inwestycji:

- modernizacji ul. Chyliczkowskiej w Mieście Piaseczno,
- przebudowy drogi powiatowej nr 3237 w Lipa - Karwacz,
- modernizacji ulic w Brwinowie np. ulic: Krótkiej, Siudro, Wigusin, Ciechanowskiej, Polne,
- przebudowy i modernizacji dróg gminnych w Gminie Żabia Wola (m.in. Kaleń – Pieńki Zarębskie, Osowiec, Zelechów, Grzymek, Bartoszkówka).
- wzmocnienia drogi krajowej nr 50 na odcinku Grójec - Mińsk Mazowiecki;
- wzmocnienia nawierzchni drogi krajowej nr 2 na odcinku Sochaczew- Ożarów Mazowiecki,
- przebudowy drogi krajowej nr 79 Warszawa - Piaseczno.

Ponadto, przy rozpoczętych pracach dotyczących wzmocnienia nawierzchni na drodze krajowej nr 10 od granic województwa do miejscowości Sierpc oraz przebudowy ulicy Bartyckiej w Warszawie od odcinka ul. Czerniakowskiej do skrzyżowania z ulicami Ku Wiśle, Batalionów AK „Północ” planowane, jest zastosowanie „cichej nawierzchni”.

Działanie 4

Zadanie to realizowane było przez:

- Nowy Dwór Mazowiecki - wymieniono okna w 28 budynkach komunalnych,
- m.st. Warszawę na terenie dzielnic: Wilanów, Mokotów i Ursynów wymieniono okna w 21 budynkach.

Działanie 5

W ramach realizacji działania dotyczącego zmian organizacji ruchu kołowego do ważniejszych inwestycji zrealizowanych w latach 2008-2009 r. należą:

- przebudowa ulic powiatowych: Młodzieżowej, Grunwaldzkiej, Sienkiewicza Jaworskiego w Płońsku,
- budowa ul. Jana Pawła II na odc. od pos. 278 do ul. Trakt Brzeski w Warszawie,
- modernizacja układu drogowego na Placu Wojska Polskiego w Warszawie,
- remont ulic: Pedagogicznej, Milanowskiej, Sochaczewskiej w Brwinowie,
- przebudowa ul. Targowej w Ostrołęce,
- przebudowa skrzyżowania ul. Mieszka I - Kraszewskiego na rondo w Otwocku,
- przebudowa ciągu ulic w Chorzelach w obrębie przebudowywanego skrzyżowania drogi krajowej 57 (w ramach Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych - NPPDL) z drogą nr 3234 na odcinkach: Chorzele - Stara Wieś i Chorzele - Krasnosielc.

Ponadto zostały opracowane dokumentacje projektowe i rozpoczęto prace przy budowie i przebudowie następujących dróg:

- S - 8 Radzymin - Wyszaków,
- S - 8 Piotrków Trybunalski,
- S - 8 Konotopa - ul. Powązkowska w Warszawie,
- na odcinku Powązkowska - Marki,
- S - 7 Grójec - Białobrzegi,
- S - 7 Radom - Skarżysko Kamienna,
- S - 8/S - 7/ węzeł Opacz - węzeł Paszków wraz z powiązaniem ZDK nr 7 w węźle Magdalenka,

- S - 2 Konotopa - Puławska,
- nr 2 na odcinku Zakręt - Siedlce,
- drugiej jezdni Al. Wilanowskiej na odcinku ul. Wołoska - Al. Niepodległości w Warszawie,
- ul. Wołowskiej na odcinku ul. Rostafińskich - ul. Cybernetyki w Warszawie,
- ul. Prostej na odcinku od Randa Daszyńskiego - Rondo ONZ w Warszawie,
- Trasy Świętokrzyskiej na odcinku od ul. Wybrzeże Szczecińskie do ul. Zabranieckiej, w tym odcinek Wybrzeże Szczecińskie - ul. Tysiąclecia,
- ul. Tysiąclecia od węzła Żaba do ul. Grochowskiej,
- ul. Marsa na odcinku węzeł Marsa - granica miasta,
- ul. Grzybowskiej na odcinku ul. Jana Pawła II - ul. Siedmiogrodzka,
- ul. Modlińskiej na odcinku Mostu Grota do granic miasta,
- Św. Wincentego wraz z odcinkiem Głębockiej,
- Al. Tysiąclecia na odcinku od Stanów Zjednoczonych do Wału Miedzeszyńskiego.

Z dokumentacji wynika, że nastąpi poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego i pieszego, poprzez wybudowanie skrzyżowań, ścieżek rowerowych, chodników, zatoczek autobusowych, wymianę nawierzchni na „cichą” i budowę ekranów akustycznych.

Działanie 6

W celu poprawy stanu technicznego tras kolejowych w latach 2008-2009 prowadzono:

- modernizację linii kolejowych E-65/CE-65 na odcinku Warszawa Gdynia - obszar LCS Ciechanów;
- modernizację linii kolejowych Nr 8 Etap I: Odcinek Warszawa Zachodnia - Warszawa Okęcie;
- budowę łącznicy Warszawa Służewiec - Lotnisko Okęcie, Faza II roboty na odcinku Warszawa Zachodnia – Warszawa Okęcie;
- remont toru nr 2 linii kolejowej WKD na szlaku Komorów - Warszawa Śródmieście;
- remont toru nr 1 G na szlaku Podkowa Leśna Główna - Grodzisk Mazowiecki;
- remont - modernizację wiaduktu kolejowego linii kolejowej WKD Warszawa Śródmieście - Grodzisk Mazowiecki.

Ponadto prowadzono procesy przygotowawcze tj. opracowano dokumentacje projektowe w celu modernizacji następujących linii kolejowych:

- E-65 – Południe Grodzisk Mazowiecki – Kraków (Katowice - Zwardoń) - Zebrzydowice - granice państwa, faza I i II,
- Warszawskiego Węzła Kolejowego,
- nr 7 Warszawa - Wschodnia - Lublin - Dorohusk- granica Państwa,
- nr E-65 na odcinku Grodzisk Mazowiecki - Zawiercie,
- E-65 na odcinku Warszawa - Gdynia, etap I i II,
- E-75 na odcinku Warszawa - Białystok - Suwałki - Trakiszki - granica Państwa,
- na odcinku Mińsk Mazowiecki -Siedlce i Repin - granica Państwa,
- E 20/CE 20 na odcinku Siedlce - Terespol, etap I i II,
- nr 8 Warszawa Okęcie - Radom,
- Warszawa - Łódź, etap II - odcinek Warszawa Zachodnia - Skierniewice.

Działanie 7

- Starosta Powiatu Pruszkowskiego zlecił wykonanie pomiarów hałasu 24 godzinnych na terenie chronionym, w celu podjęcia odpowiednich decyzji dotyczących ochrony terenów zabudowy mieszkaniowej poprzez lokalizację ekranów dźwiękochłonnych podczas modernizacji Al. Jerozolimskich,
- Na zlecenie Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy (Dzielnica Wola) wykonano w 8 punktach pomiary hałasu - orientacyjne i kontrolne, w celu ustalenia poziomów hałasu i porównania ich z obowiązującymi normami.

Ponadto w ramach dążenia do ograniczenia uciążliwości akustycznej Rada Powiatu w Ostrołęce Uchwałą Nr XX/95/2008 wprowadziła zakaz używania jednostek pływających z silnikiem spalinowym na zbiorniku wodnym WYKROT na rzece Rozoga, gm. Myszyniec, stanowiących tereny rekreacyjne. Partnerami w realizacji tego działania był Polski Związek Wędkarski

---

Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian

Tabela 15

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Rozwój systemu monitoringowego hałasu (spełnienie wymogów stawianych przez dyrektywę 2002/49/WE dotyczącą oceny i zarządzania hałasem w środowisku).	WIOŚ, GIOŚ, Przedsiębiorstwo Państwowe „Porty Lotnicze” w Warszawie m. st. Warszawa	↔
2.	Określenie programu działań ograniczających ponadnormatywną emisję hałasu do środowiska dla dróg, linii kolejowych lub lotnisk zaliczonych do obiektów mogących powodować negatywne skutki oddziaływań na znacznych obszarach (w oparciu o mapy akustyczne sporządzane przez zarządzającego obiektem).	Sejmik Województwa Mazowieckiego	↑
3.	Wyznaczenie obszarów „ciszy” na terenie aglomeracji oraz na otwartym terenie poza miastem i prowadzenie na tym terenie całodobowego, okresowego monitoringu i uwzględnienie ochrony prawnej w planach zagospodarowania przestrzennego przez wprowadzenie odpowiednich zapisów.		↓
4.	Prowadzenie badań akustycznych na potrzeby sporządzenia przez odpowiedniego starostę map akustycznych dla aglomeracji powyżej 100 tys. mieszkańców.		↓*

*zgodnie z ustawą o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w podziale zadań i kompetencji administracji terenowej działanie będzie realizowane w latach 2010 – 2012.

Działanie 1

System monitoringu na terenie województwa mazowieckiego budowany jest przez różne podmioty (głównie WIOŚ, Prezydenta m.st. Warszawy, starostów Płocka i Radomia, zarządzających drogami, liniami kolejowymi lub lotniskiem) poprzez prowadzenie pomiarów hałasu w środowisku, wykonanie map akustycznych oraz gromadzenie i przetwarzanie wyników badań w celu dokonania analiz i oceny klimatu akustycznego. W latach 2008 – 2009 przeprowadzona została również modernizacja systemu monitoringu hałasu lotniczego, w ramach której uruchomiono nowy punkt pomiarowy w Piasecznie przy ul. Kościuszki 5.

Działanie 2

Od 1 stycznia 2008 r. zgodnie z ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w podziale zadań i kompetencji administracji terenowej (Dz. U. z 2005 r. Nr 175, poz. 1462, z późn. zm.) obowiązek sporządzenia programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż dróg krajowych i ekspresowych, po których porusza się powyżej 6.000.000 pojazdów na dobę i przekroczone zostały dopuszczalne poziomy hałasu, został scedowany na sejmik województwa.

Do opracowania powyższych programów niezbędne są mapy akustyczne, które (zgodnie w art. 179 ust. 1 i ust. 4 pkt 1 ustawy *Prawo ochrony środowiska*), zarządzający drogami, liniami kolejowymi lub lotniskiem sporządza, co 5 lat i przedkłada właściwemu marszałkowi województwa.

W marcu 2008 r., Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad przekazała w formie elektronicznej, opracowanie pt. „*Mapy akustyczne dla dróg krajowych o natężeniu ruchu powyżej 16 400 pojazdów na dobę*”, w którym określono tereny narażone na ponadnormatywne oddziaływania hałasu. Dokumentacja ta stanowiła podstawę do wszczęcia procedury przetargowej w sprawie zamówienia publicznego na sporządzenie dokumentacji pn. *Określenie programów ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż dróg krajowych i ekspresowych z terenu województwa mazowieckiego, których eksploatacja spowodowała negatywne oddziaływanie akustyczne tj. przekroczone zostały dopuszczalne poziomy hałasu, określone wskaźnikami hałasu L_{DWN} i L_N , na lata 2008- 2013*. Ww. Dokumentacja obejmowała następujące drogi:

- krajowa Nr 8 (liczba odcinków 12; suma km – 76,687),
- krajowa Nr 2 (liczba odcinków 7; suma km – 68,724),
- krajowa Nr 17 (liczba odcinków 2; suma km – 9,47),
- krajowa Nr 61 (liczba odcinków 2; suma km – 8,27),
- krajowa Nr 79 (liczba odcinków 2; suma km – 2,573),
- krajowa Nr 60 (liczba odcinków 2; suma km – 6,919),
- krajowa Nr 7 i drogi ekspresowej nr S7 (liczba odcinków 17; suma km – 131,166),

o łącznej długości 303,809 km.

Na podstawie sporządzonej dokumentacji, która została poprawiona i uzupełniona po przeprowadzonych konsultacjach społecznych, Departament Środowiska opracował 7 projektów uchwał dotyczących programów ochrony środowiska przed hałasem dla dróg wymienionych powyżej. W dniu 7 września 2009 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwalił następujące akty prawa miejscowego tj.:

- Uchwałę nr 136/09 w sprawie określenia *Programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 79 z terenu województwa mazowieckiego*, (Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 147 z dnia 22 września 2009 roku, poz. 4479),
- Uchwałę nr 137/09 w sprawie określenia *Programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 61 z terenu województwa mazowieckiego*, (Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 147 z dnia 22 września 2009 roku, poz. 4480),
- Uchwałę nr 138/09 w sprawie określenia *Programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 60 z terenu województwa mazowieckiego*, (Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 147 z dnia 22 września 2009 roku, poz. 4481),
- Uchwałę nr 139/09 w sprawie określenia *Programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 17 z terenu województwa mazowieckiego*, (Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 147 z dnia 22 września 2009 roku, poz. 4482),
- Uchwałę nr 140/09 w sprawie określenia *Programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 8 z terenu województwa mazowieckiego*, (Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 148 z dnia 24 września 2009 roku, poz. 4486),
- Uchwałę nr 141/09 w sprawie określenia *Programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 7 i ekspresowej nr S7 z terenu województwa mazowieckiego*, (Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 148 z dnia 24 września 2009 roku, poz. 4487),
- Uchwałę nr 142/09 w sprawie określenia *Programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 2 z terenu województwa mazowieckiego*, (Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 148 z dnia 24 września 2009 r., poz. 4488).

W dokumentacjach tych zostały określone naruszenia dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku, przedstawiono podstawowe kierunki i zakresy działań zmierzających do poprawy tego stanu określono terminy realizacji Programów oraz poszczególnych działań, a także koszty realizacji Programów i źródła ich finansowania.

W Programach, na podstawie analizy przeprowadzonej na etapie realizacji mapy akustycznej oraz zidentyfikowanych obszarów naruszeń poziomów dopuszczalnych hałasu (wyznaczonych według wskaźnika M, występującego na terenach zabudowy mieszkaniowej i charakteryzującego wielkości przekroczeń dopuszczalnego poziomu hałasu - L_{DWN} , L_N i liczbę mieszkańców) określono obszary problemowe z punktu widzenia ekspozycji na hałas oraz wyznaczono cele krótkookresowe i długookresowe, w obrębie, których przedstawiono działania przyczyniające się do poprawy klimatu akustycznego w analizowanych obszarach wzdłuż odcinków dróg.

Tabela 16

Horyzonty czasowe oraz cele krótko i długookresowe określone w Programach.

Cel	Opis celu	Horyzont czasowy
Krótkookresowy	Realizacja przedsięwzięć na terenach zabudowy mieszkaniowej, na których występują: - przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu większe niż 15 dB (L_{DWN}), - obiekty specjalne (szkoły przedszkola, domy opieki społecznej, szpitale itp.), - budynki, gdzie wartość wskaźnika $M > 50$, - grupy pięciu budynków, gdzie wartość wskaźnika $50 > M > 20$	2009 - 2013
Długookresowy	Realizacja przedsięwzięć mających na celu doprowadzenie do redukcji ponadnormatywnych przekroczeń hałasu z uwzględnieniem granicy wynikającej z niepewności do 5dB lub, jeżeli nie jest to możliwe - ograniczenie wpływu ponadnormatywnego hałasu wzdłuż analizowanej drogi.	2013 - 2025

W ramach Programów przyjęto następujące sposoby rozwiązywania problemów akustycznych:

- w harmonogramie działań krótkookresowych opisano szczegółowo postulowane przedsięwzięcia naprawcze, wraz z oceną ich skuteczności oraz kosztochłonności,
- w działaniach długookresowych sprecyzowano najistotniejsze kierunki działań perspektywicznych, prowadzących do obniżenia hałasu wzdłuż analizowanych dróg oraz przewidziano między innymi następujące działania i kierunki działań:

- działania:
  - realizacja obwodnic/obejść zaplanowanych w harmonogramie GDDKiA;
  - wstępne propozycje budowy nowych obwodnic,
  - przebudowa określonych odcinków dróg krajowych i dostosowanie ich do parametrów drogi klasy S,
  - analiza i propozycje zmian w zapisach planów zagospodarowania przestrzennego,
  - wykonanie przeglądu ekologicznego,
  - wymiana stolarki okiennej w budynkach podlegających specjalnej ochronie;
  - ograniczenie prędkości ruchu,
  - poprawa nawierzchni zaplanowana w harmonogramie GDDKiA,
  - poprawa stanu nawierzchni dla dróg poza harmonogramem GDDKiA,
  - ekrany akustyczne (przewidziano budowę 8 875 km na trzech drogach krajowych nr 2 (5 300 km), 7 (1 542 km) i 8 (2 033 km)),
  - wykonanie dokumentacji (przeгляд ekologiczny) w celu utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania,
  - kontrola prędkości potoku ruchu.
- kierunki działań:
  - kontynuacja wprowadzenia zmian w zapisach planów zagospodarowania przestrzennego terenów gmin uwzględnionych w programach,
  - realizacja działań zgodnie z wytycznymi przeglądów ekologicznych i analiz porealizacyjnych,
  - kontynuacja realizacji inwestycji drogowych,
  - ustanowienie obszarów ograniczonego użytkowania.

Doprecyzowanie parametrów technicznych i ekonomicznych proponowanych rozwiązań przebiegać będzie w sposób ciągły, w ramach przewidywanych korekt i weryfikacji Programów, co wynika z przepisów prawnych (weryfikacja map akustycznych i programów ochrony środowiska przed hałasem przewidywana jest w cyklu 5-cio letnim).

1.2.6. Promieniowanie niejonizujące.

Ochrona przed polami elektromagnetycznymi

Tabela 17

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona przed polami elektromagnetycznymi*

Nr działania	Kierunek działań / Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Preferowanie niskokonfliktowych lokalizacji źródeł pól elektromagnetycznych.	Gmina Izabelin,	→
2.	Wprowadzenie do planów zagospodarowania przestrzennego zagadnień dotyczących pól elektromagnetycznych; uwzględnianie wyników badań i analiz dotyczących oddziaływania pól elektromagnetycznych w planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach lokalizacyjnych obiektów.	Gmina Izabelin	→
3.	Egzekwowanie zapisów dotyczących przestrzegania obszarów ograniczonego użytkowania (zawartych w raportach oddziaływania źródeł pól elektromagnetycznych na środowisko).	(brak obszarów ograniczonego użytkowania),	↓
4.	Rozwój systemu monitoringu pól elektromagnetycznych i prowadzenie bazy danych.	WIOŚ,	↔
5.	Prowadzenie cyklicznych kontrolnych badań poziomów promieniowania na obszarach miejskich oraz innych terenach o zwiększonym stopniu ryzyka.	WIOŚ, Miasto Jozefów	↔
6.	Stworzenie na podstawie pomiarów oraz danych technicznych bazy danych dotyczących źródeł promieniowania z wykorzystaniem GIS.	WIOŚ	↔
7.	Podnoszenie świadomości społeczeństwa związanej z występowaniem źródeł promieniowania i ich oddziaływaniem.	Gmina Izabelin	→

Działanie 1, 2, 7

Gmina Izabelin, w ramach ochrony przed polami elektromagnetycznymi sukcesywnie wprowadzała zmiany w planach zagospodarowania przestrzennego poprzez określenie zasad ograniczenia w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego oraz wyznaczanie lokalizacji stacji bazowych telefonii komórkowej, ze szczególnym zwróceniem uwagi na estetykę krajobrazu i zasadę grupowania obiektów na jednym maszcie. Ponadto prowadzi działania zmierzające do zapobiegania powstawania źródeł emisji promieniowania na terenach gęstej zabudowy mieszkaniowej oraz unikania nowej zabudowy w pobliżu linii elektromagnetycznych, stacji bazowych lub stacji transformatorowych wysokiego napięcia.

Działanie 4, 5, 6

Na potrzeby monitoringu pól elektromagnetycznych w środowisku Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w latach 2008-2009 wykonywał pomiary pól elektromagnetycznych w 90 punktach pomiarowych, co umożliwiło przeprowadzenie oceny zagrożenia środowiska, w związku z występowaniem pól elektromagnetycznych. Prowadzone były również pomiary kontrolne wokół instalacji emitujących pola elektromagnetyczne. Na podstawie wykonanych pomiarów prowadzony jest rejestr obszarów dostępnych dla ludności, na których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych

poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku. Z informacji otrzymanych od WIOŚ w Warszawie wynika, że w latach 2008-2009 nie stwierdzono obszarów, na których poziomy pole elektromagnetycznych mogłyby zagrażać zdrowiu. Prowadzone są również bazy danych dotyczących:

- maksymalnych wartości poziomów pól wokół instalacji określonych na podstawie pomiarów wykonanych przez zarządzającego instalacją,
- wyników pomiarów wykonanych przez WIOŚ.

2. Cel główny - Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce

2.1. Ocena ogólna

W zakresie zrównoważonego wykorzystania materiałów, wody i energii oraz rozwoju proekologicznych form działalności w gospodarce zostały wyznaczone w POŚ WM cztery niżej wymienione obszary działań, w ramach których określono cele szczegółowe.

Tabela 18

Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego *Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce*

Obszary działań	Cele szczegółowe
Racjonalne gospodarowanie wodą	- <i>Efektywne zarządzanie zasobami wodnym;</i> - <i>Racjonalne wykorzystanie zasobów wodnych;</i> - <i>Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych</i>
Wykorzystanie energii	- <i>Zmniejszenie energochłonności gospodarki;</i> - <i>Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii</i>
Ekologia w rolnictwie	- <i>Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne</i>
Proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu	- <i>Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne</i>

W obszarze *racjonalne gospodarowanie wodą* rozpoczęto lub kontynuowano wszystkie działania. Modernizowano m.in. wodociągi i sieć kanalizacyjną. W ramach Komponentu E i J SIWRM - dofinansowanych było 218 przedsięwzięć z zakresu budowy wodociągów, stacji głębinowych, stacji uzdatniania wody, budowy i modernizacji oczyszczalni ścieków, kanalizacji i przydomowych oczyszczalni ścieków. Prowadzona była czynna ochrona naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych w celu m.in. zmniejszenia odpływu wód powierzchniowych i podziemnych. Realizowane były inwestycje zwiększające retencję wodną.

W roku 2008 przez KZGW opracowany został projekt *Programu wodno-środowiskowego kraju z uwzględnieniem podziału na obszary dorzeczy*. Dokument ten określa działania zmierzające do poprawy lub utrzymania dobrego stanu wód w poszczególnych obszarach dorzeczy na terytorium Polski.

Uchwałą Nr 75/08 z dnia 21 kwietnia 2008 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął *Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego*, który obejmuje analizę przyrodniczych uwarunkowań oraz możliwości retencjonowania wód w obszarze województwa (tom I), koncepcję lokalizacji obiektów i urządzeń małej retencji (tom II) oraz ocenę oddziaływania programu na środowisko (tom III).

W zakresie zmniejszenia energochłonności gospodarki i wzrostu wykorzystania odnawialnych źródeł energii kontynuowano wszystkie działania. Realizowanych było wiele inwestycji z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepłej.

Jako pozytywny trend w 2009 r. należy odnotować zmniejszenie zużycia energii elektrycznej o 104 GWh w województwie mazowieckim w porównaniu z rokiem 2007 r., ale może to być związane z kryzysem gospodarczym (w roku 2008 nastąpił wzrost zużycia energii o 1037 GWh w stosunku do 2007 r.).

BOŚ i Fundacja *Partnerstwo dla Środowiska* w 2009 roku podpisały porozumienie o współpracy w ramach Programu *Czysty Biznes*. Porozumienie dotyczy działań na rzecz finansowania w małych i średnich przedsiębiorstwach różnorodnych projektów, mających na celu ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym zmniejszenie zużycia energii, wody, czy ilości wytwarzanych odpadów. Celem porozumienia jest stworzenie realnych podstaw finansowania praktycznych rozwiązań służących ochronie środowiska.

W 2008 r. najważniejszym przedsięwzięciem na skalę międzynarodową była organizacja na Mazowszu *V Forum Regionów Państw Grupy Wyszehradzkiej dotyczącego ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii*, na którym została podpisana deklaracja dotycząca opracowania wspólnego stanowiska regionów wobec problemów zrównoważonego rozwoju i ograniczenia emisji gazów cieplarnianych poprzez racjonalne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Na forum podjęto decyzję o utworzeniu *Panelu ekspertów w dziedzinie ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii*. Celem *Panelu* jest wymiana informacji i doświadczeń pomiędzy ekspertami z Regionów Państw Grupy Wyszehradzkiej, a także przygotowanie wspólnych projektów i inicjatyw. Do udziału w pracach *Panelu* zgłosiło się 19 ekspertów krajowych i 7 zagranicznych, a Województwo Mazowieckie w 2009 r. zostało regionem koordynującym.

W 2008 r. Mazowsze jako jedyny Polski region otrzymało grant z Unii Europejskiej na utworzenie Mazowieckiej Agencji Energetycznej Sp. z o.o. Do zawiązania spółki doszło w marcu 2009. Zadaniem MAE jest wspieranie wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz wdrażanie rozwiązań zwiększających efektywność energetyczną podczas produkcji, przesyłania i zużycia energii na Mazowszu. Samorząd Województwa Mazowieckiego wspiera wykorzystanie wód termalnych, czego potwierdzeniem jest wpisanie przedsięwzięcia pod nazwą *Termy Gostynińskie* do projektów kluczowych dla Województwa Mazowieckiego, a tym samym zapewnienie dofinansowania tego przedsięwzięcia z RPO WM 2007 – 2013. Również otwarty w 2008 r. kompleks basenowy z wykorzystaniem źródeł termalnych w Mszczonowie otrzymał dofinansowanie w ramach ZPORR.

W obszarze dotyczącym ekologii w rolnictwie realizowane były prawie wszystkie działania. Chociaż nie został wdrożony *Mazowiecki Program Rozwoju Pszczelarstwa w latach 2006-2013* ze względu na zmianę uwarunkowań formalno-prawnych, to jednak Zarząd Województwa Mazowieckiego przyjął i wdrożył *Plan Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w latach 2007-2013*.

W 2008 r. liczba gospodarstw prowadzących produkcję metodami ekologicznymi na Mazowszu wzrosła o 266 w stosunku do 2007 r. i wyniosła 1481 (IV miejsce w Polsce). Również powierzchnia ekologicznych gruntów rolnych zwiększyła się w analizowanym okresie o 4 524,8 ha i wyniosła 27 742,3 ha (V miejsce w Polsce).

W celu zmniejszenia presji środków transportu na środowisko naturalne realizowano wszystkie działania. Samorząd Województwa Mazowieckiego podjął szereg przedsięwzięć mających wpływ na racjonalizację przewozów oraz zwiększenie udziału transportu szynowego w przewozach osób m.in. zakup wagonów dla Kolei Mazowieckich, uruchomienie nowych połączeń kolejowych, kontynuację rozbudowy systemu *Parkuj i jedź*.

Ponadto Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich realizował budowę małej obwodnicy w mieście Gostynin. Także Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad wybudowała obwodnice Garwolina, Płońska, Raciąża, Serocka, Mszczonowa, Żyrardowa i Grójca oraz autostradę A-2 na odcinku Stryków-Konotopa i obwodnicy Mińska Mazowieckiego. Inwestycje drogowe zrealizowane przez GDDKiA uwzględniały budowę przejść dla zwierzyny drobnej.

2.2. Ocena szczegółowa

2.2.1. Racjonalne gospodarowanie wodą

Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi

Tabela 19

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi*.

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Opracowanie warunków korzystania z wód regionu wodnego (zgodnie z wymogami ustawy Prawo wodne)	KZGW, RZGW	→
2.	Opracowanie i wdrożenie zintegrowanego systemu informacyjnego o sposobie gospodarowania wodami oraz wynikach monitoringu wód powierzchniowych i podziemnych	KZGW, RZGW,	→

Działanie 1

W roku 2008 opracowany został *Projekt Programu wodno-środowiskowego kraju* z uwzględnieniem podziału na obszary dorzeczy. Dokument ten określa działania zmierzające do poprawy lub utrzymania dobrego stanu wód w poszczególnych obszarach dorzeczy na terytorium Polski.

Po zakończeniu procedury oceny oddziaływania na środowisko zostanie opracowany końcowy dokument planistyczny pn. *Program wodno-środowiskowy kraju*. Zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną oraz Prawem wodnym wdrożenie wszystkich działań zidentyfikowanych w Programie wodno-środowiskowym kraju powinno nastąpić do 22 grudnia 2012 roku. Program wodno-środowiskowy kraju będzie aktualizowany co 6 lat.

Działanie 2

W 2008 r. opracowany został *Projekt Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły*. W okresie od 22.12.2008 r. do 22.06.2009 r. projekt ten został poddany konsultacjom społecznym. W ramach konsultacji przeprowadzono spotkania, na których zostały przedstawione informacje dotyczące m.in. wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej oraz projektów gospodarowania wodami na obszarze dorzecza.

Kluczowym elementem spotkań była dyskusja, uzyskanie wniosków i opinii uczestników spotkania oraz wypełnienie ankiet. Zasadne uwagi i wnioski zostaną uwzględnione w ostatecznej wersji planu.

Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych

Tabela 20

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Eliminacja niezasadzonego wykorzystania wód podziemnych na cele przemysłowe	b.d.	b.d
2.	Wprowadzanie zamkniętych obiegów wody w przemyśle oraz wodooszczędnych technologii.	przedsiębiorstwa	→
3.	Przedsięwzięcia modernizacyjne w systemach zaopatrzenia w wodę, ukierunkowane na zmniejszenia strat wody	przedsiębiorstwa	→
4.	Identyfikacja i instytucjonalizacja poborów wód powierzchniowych i podziemnych, szczególnie w zakresie poborów dla celów bytowych i rolniczych oraz eliminowanie wykorzystania wód podziemnych do celów przemysłowych	Przedsiębiorstwa, Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
5.	Realizacja Samorządowego Programu Rozwoju Mazowsza	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
6.	Realizacja założeń Programu Ochrony i Rozwoju Zasobów Wodnych Województwa Mazowieckiego w zakresie udroźnienia rzek dla ryb dwuśrodowiskowych.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
7.	Opracowanie i wdrożenie „Programu małej retencji dla województwa mazowieckiego”	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: kozienicki.

miasta i gminy: Bielany, Brwinów, Ciechanów, Czerwin, Dębe Wielkie, Garbatka Letnisko, Głowaczów, Gostynin, Goszczyn, Gozdowo, Gzy, Huszlew, Izabelin, Jadów, Jaktorów, Jakubów, Jedlińsk, Jednorożec, Karczew, Kazanów, Korczew, Leoncin, Magnuszew, Małkinia Górna, Michałowice, Mogielnica, Mordy, Nowy Dwór Mazowiecki, Nowy Duninów, Olszewo Borki, Pilawa, Regimin, Sabnie, Siedlce, Somianka, Stara Kornica, Stary Lubotyń, Sterdyń, Stromiec, Stupsk, Suchożebry, Szelków, Szulborze Wielkie, Tarczyn, Tczów, Teresin, Warszawa, Wieliszew, Wilga.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Arcelor Mittal, Bioton, Kozienicka Gospodarka Komunalna Sp. z o.o., Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A., Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o.

Działanie 2, 3

Ograniczanie wodochłonności wiąże się z poprawą standardów zaopatrzenia w wodę zarówno w kontekście mechaniki płynów, zachodzących zjawisk fizycznych jak i nowoczesnych urządzeń odbiorczych pozwalających na uzyskanie wymiernych oszczędności wody. W ramach oszczędności wody przedsiębiorstwa wprowadzają systemy zamkniętego obiegu wody oraz wodooszczędne technologie produkcji.

Poniżej przedstawione zostały przykłady modernizacji i wprowadzenia wodooszczędnych technologii w latach 2008-2009.

Tabela 21

Przykłady modernizacji i wprowadzenia wodooszczędnych technologii w latach 2008-2009.

Lp.	Nazwa przedsiębiorstwa energetycznego	Rodzaj działania/charakter inwestycji
1.	Kozienicka Gospodarka Komunalna Sp. z o.o.	remont stacji uzdatniania wody oraz sieci wodociągowej
2.	Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A.	przebudowa przewodów wodociągowych
3.	Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o.	przebudowa przewodów wodociągowych
4.	ArcelorMittal Warszawa	modernizacja ujęcia wody z Wisły, rekultywacja terenu ujęcia
5.	BIOTON S.A.	budowa stacji uzdatniania wody, oraz nowego systemu wodno-kanalizacyjnego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów uzyskanych od przedsiębiorstw

Działanie 5

- W ramach Samorządowego Instrumentu Wsparcia Rozwoju Mazowsza – SIWRM (Komponent E i J dotyczące wsparcia budowy sieci wodociągowej i kanalizacji oraz potencjału rozwojowego) w 2008 r. dofinansowanych było ponad 100 przedsięwzięć z zakresu budowy i modernizacji: wodociągów, studni głębinowych, stacji uzdatniania wody i zbiornika retencyjnego (kwota dotacji **17 794 244 zł**);

Działanie 6

- WZMiUW zrealizował przedsięwzięcie polegające na budowie przepławki z czterema komorami o wymiarach 200x200 cm na rzece Świder w gminie Siennica.
- W czerwcu 2009 r. Departament Środowiska Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie rozesłał do wszystkich starostw z terenu województwa mazowieckiego prezentację multimedialną zawierającą informacje nt. technicznych

możliwości przywrócenia migracji ryb dwuśrodowiskowych w polskich rzekach w celu wykorzystania jej w postępowaniach administracyjnych dotyczących wydawania pozwoleń wodnoprawnych oraz rozpowszechnienia informacji o niniejszej prezentacji na terenie powiatów. Prezentacja została przygotowana przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wraz z prezentacją przesłano do starostw informację o „Programie Ochrony i Rozwoju Zasobów Wodnych Województwa Mazowieckiego w zakresie udroźnienia rzek dla ryb dwuśrodowiskowych” jego odbiorcach i źródłach finansowania inwestycji mających na celu udroźnienie dróg migracyjnych ryb, w celu rozpowszechnienia informacji na jego temat.

- W roku 2010 r. przewidywane jest przygotowanie *Suplementu* przedmiotowego *Programu* zawierającego przede wszystkim informacje o wybudowaniu nowych i zmodernizowaniu starych przepławek oraz o likwidacji niepotrzebnych progów.

Działanie 7

- Uchwałą Nr 75/08 z dnia 21 kwietnia 2008 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął *Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego*. Program został przygotowany na elektronicznym nośniku obrazu (płyce CD), a następnie przekazany do: jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej, Lasów Państwowych, inspekcji i służb związanych z racjonalną gospodarką wodną, jednostek naukowo-badawczych, organizacji ekologicznych oraz urzędów marszałkowskich innych województw.
- W ramach realizacji *Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego* gmina Sabnie w 2009 roku uzyskała pozwolenie na budowę zbiornika retencyjnego pn. „Niewiadoma” oraz zaktualizowała kosztorys prac i wykonała studium wykonalności projektu.
- W 2009 roku gmina Kazanów (Zarząd Związku Gmin nad rzeką Iłżanką) także rozpoczęła prace nad opracowaniem kompletnej dokumentacji projektowo-kosztorysowej na budowę zbiornika małej retencji, który uwzględniony jest w *Programie małej retencji dla Województwa Mazowieckiego*.

Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych

---

Tabela 22

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Realizacja zbiorników m.in.: Regimin na rzece Łydyni, Niewiadoma na rzece Cetyni, Strzegowo-Unierzyż na rzece Wkrze	gmina Sabnie	→
2.	Ochrona siedlisk bagiennych i podmokłych oraz obszarów wododziałowych	KPN, RDLP Warszawa	→
3.	Opracowanie i wdrażanie programów ochrony wód dla zlewni: Liwca, Omulwi, Łydyni i Radomki	b.d	↓*
4.	Opracowanie i wdrażanie programów przywrócenia prawidłowego funkcjonowania melioracji dla terenów zagrożonych deficytem wodnym	KPN, RDLP Warszawa	→
5.	Wdrażanie Programu Budowy Zbiorników Retencyjnych na Terenie Województwa Mazowieckiego	WZMiUW	→

* zadanie było realizowane w 2007 r. dla Liwca; w latach 2008-2009 brak danych

Działania 1

W ramach realizacji *Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego* gmina Sabnie w 2009 roku uzyskała pozwolenie na budowę zbiornika retencyjnego pn. „Niewiadoma” na rzece Cetyni oraz zaktualizowała kosztorys prac i wykonała studium wykonalności projektu.

Działania 2,4

W celu ochrony i utrzymania cennych naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych, mających na celu zachowanie bioróżnorodności, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Warszawie realizowała następujące przedsięwzięcia:

- odtworzenie właściwych stosunków wodnych w ekosystemach mokradłowych,
- renowację rowów melioracyjnych i niewielkich cieków lokalnych,
- budowę zastawek, przepustów, progów,
- odtwarzanie naturalnych zbiorników wodnych (nadleśnictwa: Sokołów, Pułtusk, Siedlce, Garwolin).

W celu uporządkowania i dokończenia rozpoczętych zadań z zakresu melioracji i renaturyzacji terenów cennych przyrodniczo Kampinoski Park Narodowy podjął się projektu *Opracowanie metod odtworzenia pierwotnych warunków wodnych Kampinoskiego Parku Narodowego w celu powstrzymania degradacji przyrodniczej i poprawie stanu bioróżnorodności.*

Działanie 5

Wszystkie inwestycje w *Programie Budowy Zbiorników Retencyjnych na Terenie Województwa Mazowieckiego* opracowanego przez WZMiUW są uwzględnione w *Programie małej retencji dla Województwa Mazowieckiego*, przyjętym przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w 2008 r. Wdrażanie Programu małej retencji będzie jednocześnie wdrażaniem Programu Budowy Zbiorników Retencyjnych.

2.2.2. Wykorzystanie energii

Zmniejszenie energochłonności gospodarki

Tabela 23

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie energochłonności gospodarki*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Wprowadzanie indywidualnych liczników energii elektrycznej, wody i ciepła.	samorządy miast i gmin, przedsiębiorstwa	↔
2.	Szerokie promowanie najlepszych dostępnych technik (BAT) w zakresie zmniejszenia materiałochłonności i odpadowości produkcji.	samorządy miast i gmin, przedsiębiorstwa	↔
3.	Wspieranie działań podmiotów gospodarczych w zakresie racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska.	BOŚ, Fundacja <i>Partnerstwo dla środowiska</i>	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

miasta i gminy: Garbatka Letnisko, Garwolin, Góra Kalwaria, Izabelin, Maków Mazowiecki, Mogielnica, Mrozy, Radom, Somianka, Szczutowo, Wolanów, Wyśmierzyce.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Arcelor Mittal w Warszawie, DJCHEM CHEMICALS POLAND S.A., Energetyka Ursus Sp. z o.o., Elektrownia „Kozienice” S.A., Komenda Stołeczna Policji w Warszawie, KORAM ZYM POLAND Sp. z o.o., EADS PZL „Warszawa-Okęcie” S.A., Vattenfall Heat Poland S.A. w Warszawie, ZAP Sznajder Batterien S.A. Piastów, Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej RADPEC S.A., Polski Koncern Naftowy Orlen S.A., Orlen Asphalt Spółka z o.o. w Płocku, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Mińsku Mazowieckim, Stołeczne Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Mławie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „Żyrardów” Sp. z o.o., Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Nowym Dworze Mazowieckim, Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Wołominie, PGE Dystrybucja Warszawa-Teren Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Węgrowie.

Działanie 2

W wyniku zastosowania najlepszych dostępnych technik (BAT) w zakresie zmniejszenia materiałochłonności i odpadowości produkcji, przedsiębiorstwa w latach 2008-2009 osiągnęły:

- oszczędność zużycia energii i surowców (PGE Dystrybucja Warszawa-Teren Sp. z o.o., DJCHEM CHEMICALS POLAND S.A., Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Nowym

Dworze Mazowieckim, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Mławie Sp. z o.o., Stołeczne Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A.);

- redukcję emisji zanieczyszczeń pyłowych (ZAP SZNAJDER BATTERIEN S.A., Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Nowym Dworze Mazowieckim, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Mińsku Mazowieckim, Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej RADPEC S.A.);
- redukcję emisji gazów cieplarnianych (Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A., Orlen Asphalt Sp. z o.o., ZAP SZNAJDER BATTERIEN S.A., Vatenfall Heat Poland S.A. w Warszawie, EADS PZL „Warszawa-Okęcie” S.A., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „Żyrardów” Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Mławie Sp. z o.o., KORAM ZZM POLAND Sp. z o.o., Energetyka Ursus Sp. z o.o., Arcelor Mittal w Warszawie, Elektrownia „Kozienice” S.A.).

Działanie 3

Bank Ochrony Środowiska we współpracy z WFOŚiGW w latach 2008-2009 udzielał preferencyjnych kredytów dla podmiotów gospodarczych. Przedmiotem kredytowania były m. in. przedsięwzięcia z zakresu:

- zakupu lub montażu urządzeń i wyrobów służących ochronie środowiska,
- porządkowania gospodarki osadowej w oczyszczalniach ścieków, wprowadzanie zmian technologicznych w zakładach przemysłowych, mających na celu zmniejszenie ładunków zanieczyszczeń zawartych w ściekach oraz budowę instalacji oczyszczających ścieki,
- zwiększenia zasobów wodnych poprzez budowę zbiorników małej retencji oraz odtwarzanie starych zbiorników i spiętrzeń,
- wykorzystania energii wodnej do celów małej energetyki wodnej,
- wykorzystania odnawialnych źródeł energii, modernizacji systemów ciepłych w połączeniu z likwidacją lokalnych kotłowni o niskiej sprawności i złym stanie technicznym,
- wspierania zadań z zakresu ograniczenia emisji pyłowych i gazowych,
- likwidacji niskich emisji na terenach miejskich i obszarach szczególnie chronionych, wprowadzanie nowych technologii w zakładach przemysłowych, mających na celu ograniczenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery,
- racjonalizacji zużycia energii, w tym termorenowacja,
- ochrony przed hałasem,
- realizacji przedsięwzięć związanych z unieszkodliwianiem odpadów komunalnych, przemysłowych i niebezpiecznych - w tym szpitalnych,
- wspierania przedsięwzięć związanych z odzyskiem surowców wtórnych oraz gospodarczym wykorzystaniem odpadów,
- budowy i rekultywacji wysypisk odpadów oraz ich wyposażenie,
- usuwania i unieszkodliwiania azbestu.

15 kwietnia 2009 r. BOŚ i Fundacja *Partnerstwo dla Środowiska* podpisały porozumienie o współpracy w ramach Programu *Czysty Biznes*. Porozumienie dotyczy działań na rzecz finansowania w małych i średnich przedsiębiorstwach różnorodnych projektów, mających na celu ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym zmniejszenie zużycia energii, wody, czy ilości wytwarzanych odpadów. Celem porozumienia jest stworzenie realnych podstaw finansowania praktycznych rozwiązań służących ochronie środowiska. Przedmiotowe porozumienie zakłada organizację spotkań, seminariów, konferencji oraz propagowanie inicjatyw, które służą ochronie klimatu. Misją Fundacji *Partnerstwo dla Środowiska* jest propagowanie i realizowanie działań na rzecz ochrony środowiska oraz wspieranie takich działań podejmowanych przez inne organizacje i społeczności lokalne, będące elementem wspierania zrównoważonego rozwoju kraju.

Informacje na temat dofinansowania inwestycji termomodernizacyjnych, które mają również bezpośredni wpływ na zmniejszenie energochłonności, zawarte są w celu głównym – Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska; cel szczegółowy: ograniczenie emisji niskiej.

Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii

Tabela 24

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Wdrożenie i monitorowanie „Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla województwa mazowieckiego”.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
2.	Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, samorządy powiatów, miast i gmin, przedsiębiorstwa, stowarzyszenia	↔
3.	Wspieranie wykorzystania zasobów wód termalnych.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, NFOŚiGW, samorządy powiatów, miast i gmin	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: gostyniński, miński, wołomiński, zwoleński.

gminy: Błędów, Baranowo, Gostynin, Gzy, Jedlińsk, Jedlnia-Letnisko, Kozienice, Mogielnica, Mrozy, Mszczonów, Policzna, Radom, Sanniki, Sabnie, Sierpc, Somianka, Sońsk, Szulborze Wielkie, m. st. Warszawa, Wyszogród.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Płońsku, Elektrownia „Kozienice” S.A., Vattenfall Heat Poland S.A. w Warszawie, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Mińsku Mazowieckim, Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe RADKOM Sp. z o.o.

Działanie 1

- Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą 208/06 z dnia 9 października 2006 r.
- W kwietniu 2008 r. w Warszawie odbyły się dwa spotkania dla jednostek samorządu terytorialnego w ramach promocji programów dotyczących ochrony środowiska. Na spotkaniu zaprezentowany został uczestnikom m.in. Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego. W trakcie spotkania przedstawiono główne cele i założenia, obszary preferowane do rozwoju energii ze źródeł odnawialnych ujęte w Programie. Celem spotkania była również promocja odnawialnych źródeł energii, kierunków rozwoju energetyki odnawialnej w województwie mazowieckim, a także możliwości finansowania.
- W latach 2008 – 2009 prowadzono dystrybucję Programu w wersji papierowej i na płycie CD. Program dostępny jest również na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego – www.mazovia.pl w zakładce: *Ekologia i Środowisko*.

Działanie 2

- We wrześniu 2007 r. Samorząd Województwa Mazowieckiego złożył do Komisji Europejskiej wniosek o grant na Tworzenie Lokalnych i Regionalnych Agencji Energetycznych z programu *Inteligentna Energia dla Europy* realizowanego w ramach Programu Ramowego na rzecz Konkurencyjności i Innowacji (2007-2013). Mazowsze jako jedyny polski region w 2008 r. otrzymało grant z Unii Europejskiej w wysokości 250 tys. euro na utworzenie Mazowieckiej Agencji Energetycznej Sp. z o.o. (MAE). 26 marca 2009 r. nastąpiło zawiązanie spółki. Głównym udziałowcem MAE jest Samorząd Województwa Mazowieckiego, który zaangażował kapitał w wysokości 1,5 mln zł – czyli 81 %. Główne działania MAE są skupione wokół 7 priorytetowych potrzeb regionu w dziedzinie zrównoważonej energii:
  - wkład w realizację celów krajowych i regionalnych w zakresie odnawialnych źródeł energii oraz sprawności energetycznej,

- zrównoważone korzystanie z regionalnych zasobów energii – planowanie i programowanie rozwoju lokalnego,
- kwestie energetyczne na terenach wiejskich – rolnictwo jako dostawca i jako końcowy użytkownik energii,
- trudne zadania energetyczne w rozwijającym się obszarze metropolitalnym wokół m. st. Warszawa,
- specyficzne problemy energetyczne w powiatowych miastach w regionie,
- promowanie regionu wśród podmiotów inwestujących w energię odnawialną,
- monitorowanie działań związanych ze zrównoważoną energią w regionie.

W pierwszym roku swojej działalności MAE zorganizowała konferencję inauguracyjną swoją działalność pn. *Polityka energetyczna państwa a innowacyjne aspekty gospodarowania energią w regionie* oraz szkolenie dla instalatorów kolektorów słonecznych. Agencja nawiązała współpracę z niemieckim instytutem Fraunhofer w Magdeburgu. Rezultatem współpracy jest rozbudowa projektu dotyczącego logistyki biomasy drzewnej w Europie Środkowo-Wschodniej. Ponadto MAE zorganizowała wyjazd studyjny do Niemiec dla przedstawicieli gmin, zainteresowanych instalacją biogazowni na swoim terenie. Podczas wyjazdu przedstawiciele Niemiec zaprezentowali rozwiązania technologiczne do produkcji biogazu.

- W 2008 r. najważniejszym przedsięwzięciem na skalę międzynarodową była organizacja na Mazowszu *V Forum Regionów Państw Grupy Wyszehradzkiej dotyczącego ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii*, na którym została podpisana deklaracja dotycząca opracowania wspólnego stanowiska regionów wobec problemów zrównoważonego rozwoju i ograniczenia emisji gazów cieplarnianych poprzez racjonalne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Na forum podjęto decyzję o utworzeniu *Panelu ekspertów w dziedzinie ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii*. Celem *Panelu* jest wymiana informacji i doświadczeń pomiędzy ekspertami z Regionów Państw Grupy Wyszehradzkiej, a także przygotowanie wspólnych projektów i inicjatyw. Do udziału w pracach *Panelu* zgłosiło się 19 ekspertów krajowych i 7 zagranicznych, a Województwo Mazowieckie w 2009 r. zostało regionem koordynującym. W 2009 r. na Mazowszu odbyły się dwa spotkania *Panelu ekspertów*, podczas których wymieniono doświadczenia pomiędzy regionami w zakresie odnawialnych źródeł energii i przyjęto: *Koncepcję założeń funkcjonowania i współpracy panelu ekspertów w dziedzinie ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii Regionu Państw Grupy Wyszehradzkiej*, *Regulamin działania krajowego panelu ekspertów* oraz *Stanowisko Regionów Państw Grupy Wyszehradzkiej wobec zrównoważonego rozwoju i ograniczenia emisji CO₂ poprzez racjonalne wykorzystanie OZE*.
- Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego wraz z partnerami zagranicznymi z Niemiec, Włoch, Anglii i Austrii realizuje projekt pn: *Rejestr potencjału bioenergetycznego dla zrównoważonego rozwoju Regionów Europejskich (Ben)*. Projekt dotyczy strategicznego planowania wykorzystania energii odnawialnej (biomasy) przez społeczności lokalne UE. Istotą projektu jest opracowanie regionalnego rejestru energii, obejmującego zarówno regionalne źródła energii jak i sposoby wykorzystania energetycznego biomasy pozwalającego na skuteczne planowanie i realizowanie działań w tym zakresie na szczeblu lokalnym. W oparciu o przygotowany dla regionów rejestr bioenergetyczny, społeczności lokalne i władze regionalne opracują strategiczne plany (master plany) dla potrzeb lokalnego planowania zrównoważonego rozwoju. W planie zawarte zostaną również zalecenia dla zarządzania i finansowania inwestycji związanych z wykorzystaniem biomasy do celów energetycznych w regionie. Rejestr bioenergetyczny ułatwi jednocześnie dyskusję między różnymi grupami interesariuszy na temat polityki energetycznej regionu. Dzięki realizacji projektu społeczności lokalne będą mogły zaplanować produkcję energii w sposób zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju, opartej w dużej części o efektywne wykorzystanie lokalnie dostępnych zasobów biomasy. Realizacja projektu rozpoczęła się w listopadzie 2008 r. a zakończy się 31 października 2011 r. Projekt został dofinansowany z *Programu Inteligentna Energia dla Europy*.

W latach 2008-2009 w województwie mazowieckim zostały zrealizowane między innymi następujące przedsięwzięcia z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii:

- modernizacja systemu ciepłowniczego Płońsk polegająca na przebudowie istniejącej ciepłowni węglowej na źródło ciepła bazujące na skojarzonej produkcji energii cieplnej i elektrycznej uzyskiwanej ze spalania biomasy oraz modernizacji sieci ciepłych i węzłów - Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Płońsku Sp. z o.o.,
- montaż instalacji solarnej z kolektorami słonecznymi w Ośrodku Sportu i Rekreacji Dzielnicy Śródmieście w Warszawie, Szkole Podstawowej Nr 32 w Warszawie, Jednostce Ratowniczo – Gaśniczej nr 1 Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Radomiu oraz Domach Pomocy Społecznej w Zielonce, Radzyminie i Mieni,
- przebudowa istniejącego systemu odgazowania składowiska odpadów komunalnych w Radomiu. W ramach przeprowadzonej inwestycji wykonane zostało 50 szt. studni biogazowych, 10 035 mb sieci przyłączeniowych oraz 2 stacje zbiorcze biogazu – Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe RADKOM Sp. z o.o.,
- modernizacja instalacji współspalania biomasy w Ec Żerań – Vattenfall Heat Poland S.A.,
- upowszechnianie wykorzystania energii słonecznej na terenie gminy Baranowo (kolektor – stary hydrofor pomalowany na czarno i obudowany szkłem; możliwość uzyskania temperatury wody do 35°C w okresie letnim),
- II etap budowy instalacji współspalania biomasy bloków 200 MW - Elektrownia „Kozienice” S.A.,

Ponadto:

- wykonano dokumentację projektowo-kosztorysową na instalację pompy ciepła z kolektorem pionowym oraz modernizację węzła cieplnego dla Gimnazjum Nr 37 w Warszawie,
- opracowano dokumentację projektowo - kosztorysową instalacji solarnej wraz z montażem kompletnego systemu kolektorów słonecznych w celu przygotowania ciepłej wody w powiecie zwoleńskim,
- wprowadzono *Program Słoneczna Gmina* w Gminie Błędów,
- wykonano prace geologiczne polegające na wykonaniu 6 otworów do głębokości 60 m i 70 m w celu wykorzystania ciepła ziemi w miejscowościach Klembów i Kowalicha w powiecie wołomińskim,
- zostały wydane przez Starostę gostyńskiego 4 decyzje na przedsięwzięcia wykorzystujące odnawialne nośniki energii, w tym: pozwolenia na budowę siłowni wiatrowych, stacji kontenerowych pomiarowych z drogami dojazdowymi, placami manewrowymi i zatokami pomiarowymi w Sannikach oraz budowę centrali grzewczej wraz z pompą ciepła dla potrzeb budynku mieszkalnego w Bierzewicach,
- zostały wydane przez Starostę mińskiego 4 decyzje o warunkach zabudowy na budowę czterech elektrowni wiatrowych w miejscowościach Rudzianko i Rządza oraz jednego generatora energii wiatrowej w miejscowości Arynów,
- została wydana decyzja przez Wójta Gminy Sabnie o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia oraz decyzja o warunkach zabudowy dla wolnostojącej elektrowni wiatrowej w gminie Sabnie,
- została wydana przez Wójta Gminy Gzy decyzja o braku potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko dla budowy biogazowni rolniczej do 1 MW z niezbędnym wyposażeniem w miejscowości Nowe Borza,
- została wydana przez Wójta Gmina Policzna decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia polegającego na budowie trzech elektrowni wiatrowych o mocy nominalnej do 700 kW w miejscowości Gródek,
- zostało wydanych przez Wójta Gminy Sierpc około 40 decyzji o warunkach zabudowy oraz środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięć polegających na budowie elektrowni wiatrowych na terenie gminy Sierpc,
- zostało wydanych przez Wójta Gminy Sońsk 6 decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięć polegających na budowie przyłączy linii energetycznych

kablowych SN i słupów energetycznych, dróg wewnętrznych z placem manewrowym oraz wolnostojących elektrowni wiatrowych o mocy 2 MW,

- zostały wydane przez Wójta Gminy Jedlińsk 4 decyzje środowiskowe na budowę 4 elektrowni wiatrowych o mocy 2MWt na terenie wsi Lisów i Piaseczno,
- została wydana przez Burmistrza Gminy i Miasta Wyszogród decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia oraz decyzja o warunkach zabudowy dla instalacji linii do produkcji brykietu ze słomy w miejscowości Rębowo.

Działanie 3

W czerwcu 2008 r. odbyło się uroczyste otwarcie kompleksu basenowego z wykorzystaniem źródeł termalnych w Mszczonowie. *Termy Mszczonów* to nowoczesny, spełniający najwyższe standardy europejskie zespół obiektów wykorzystujący źródła termalne. To jedyne tego rodzaju miejsce na terenie Mazowsza, które umożliwia mieszkańcom regionu korzystnie ze zdrowotnych właściwości wód geotermalnych. W skład obiektu *Termy Mszczonowskie* wchodzi między innymi:

- dwa baseny całoroczne z surową wodą geotermalną o temperaturze 32-34°C połączone korytarzem wodnym (w tym jeden basen wewnętrzny),
- basen rekreacyjny z atrakcjami wodnymi oraz z zespołem zjeżdżalni z uzdatnioną wodą geotermalną o temperaturze 30-32°C.

Budowa kompleksu basenowego była współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego i w latach 2008 – 2009 dofinansowanie wyniosło - 507 687 zł. Całkowity koszt przedsięwzięcia to 26 mln zł.

W 2008 r. przeprowadzono prace geologiczne dla rozpoznania i udokumentowania wód termalnych z utworów dolnoliasowych w Gostyninie. Prace miały charakter badawczy i potwierdziły zasadność budowy Centralnego Parku Rekreacji, Balneologii, Turystyki i Wypoczynku *Termy Gostynińskie*. W 2008 r. przedsięwzięcie zostało dofinansowane w wysokości 1 788 600 zł ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. W lipcu 2010 r. Burmistrz Miasta Gostynina i Prezes spółki *Termy Gostynińskie* podpisali umowę na budowę term gostynińskich. W ramach umowy spółka wybuduje i będzie zarządzać ośrodkiem termalnym, obejmującym m.in. hotel, park wodny z basenami zewnętrznymi i wewnętrznymi, zjeżdżalniami, plażami, SPA, centrum konferencyjnym, centrum balneologii z częścią lekarską, tężniami, wellness i parkingami. Projekt został wpisany na listę projektów kluczowych w RPO WM 2007-2013 i jest współfinansowany ze środków unijnych. Koszt całego przedsięwzięcia wyniesie ok. 320 mln zł z tego 215 mln zł pokryje spółka. Czas realizacji inwestycji, tj. zaprojektowania, opracowania dokumentacji i wybudowania obiektu wyniesie 38 miesięcy.

Ponadto m. st. Warszawa opracowało *Studium możliwości występowania i zagospodarowania energii wód geotermalnych w kontekście ochrony powietrza i klimatu w Warszawie*. Opracowanie przedstawia możliwości wykorzystania ciepła termalnego w kontekście ochrony klimatu, zmniejszenia emisji CO₂ poprzez produkcję ciepła sieciowego, budowę basenu termalnego i balneologii. Realizacja projektu będzie dotyczyć obszaru Międzyzlesia w Dzielnicy Wawer.

2.2.3. Ekologia w rolnictwie

Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne

Tabela 25

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Ograniczenie splotu zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych przez kontynuację budowy płyt obornikowych i zbiorników na gnojówkę.	RZGW, ARiMR, MODR, jst	→

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
2.	Stosowanie zasady „skojarzonego działania” w stosunku do zadań dotyczących budowy wodociągów i sieci kanalizacyjnej na wsi.	jst	→
3.	Stosowanie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej.	MODR, ARiMR , jst	→
4.	Wspieranie rolnictwa ekologicznego i zintegrowanego wg zasad określonych w dokumencie „Program rozwoju rolnictwa ekologicznego na lata 2007-2013”.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, jst	→
5.	Działania na rzecz utrzymania tradycyjnego, urozmaiconego krajobrazu rolniczego, w tym zachowanie tradycyjnych praktyk gospodarczych na terenach przyrodniczo cennych zgodnie z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, ARiMR,	→
6.	Wdrożenie „Mazowieckiego Programu Rozwoju Pszczelarstwa w latach 2006-2013”.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→*

*brak możliwości realizacji ze względu na zmiany uwarunkowań formalno – prawnych, w zamian realizowany plan *Działania Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w latach 2007-2013*

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: makowski, wołomiński, wyszkowski.

miasta i gminy: Ciechanów, Ciepeliów, Chynów, Grębków, Jednorzec, Jakubów, Kłosów, Lesznowola, Mrozy, Marysin, Nowa Wola, Platerów, Rząśnik, Somianka, Siennica, Sanniki, Sabnie, Szulborze Wielkie, Sońsk, Stara Iwiczna, Sienno, Stupsk, Wyśmierzyce, Wólka Kosowska, Zatory.

Inne: Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego.

Działanie 1

Rolnicy indywidualni – realizatorzy działania – wybudowali na terenie województwa mazowieckiego ok. 176 płyt obornikowych wraz ze zbiornikami na gnojówkę. Partnerami w realizacji zadania są: gminy w zakresie wydawania decyzji administracyjnych, ARiMR, jako instytucje finansujące.

Działanie opisane w Celu I – Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska.

Działanie 2

Zasadę „skojarzonego działania” w stosunku do zadań dotyczących budowy wodociągów i sieci kanalizacyjnej zastosowano w poniższych powiatach:

- piaseczyński, gmina Lesznowola, miejscowość Wólka Kosowska - ul. lokalna Nadrzeczna (wybudowano: 464 mb sieci wodociągowej, 402 mb kolektorów kanalizacji sanitarnej);
- piaseczyński, gmina Lesznowola, miejscowość Zgorzała - ul. lokalna od ul. Postępu, ul. Postępu – nr ew. działki 140/8 (wybudowano: 663,5 mb sieci wodociągowej, 873 mb kolektorów kanalizacji sanitarnej);
- piaseczyński, gmina Lesznowola, miejscowość Nowa Wola - ul. Plonowa (wybudowano: 423 mb sieci wodociągowej, 204 mb kolektorów kanalizacji sanitarnej);
- piaseczyński, gmina Lesznowola, miejscowość Lesznowola - ul. lokalna od ul. Okrężnej, ul. Boczna od ul. Okrężnej (wybudowano: 928 mb sieci wodociągowej, 944 mb kolektorów kanalizacji sanitarnej);
- piaseczyński, gmina Lesznowola, miejscowość Lesznowola - ul. boczna od ul. Szkolnej (wybudowano: 223 mb sieci wodociągowej, 378 mb kolektorów kanalizacji sanitarnej);
- piaseczyński, gmina Lesznowola, miejscowość Stara Iwiczna - ul. dojazdowa do ul. Słonecznej (wybudowano: 50 mb sieci wodociągowej, 50 mb kolektorów kanalizacji sanitarnej);
- piaseczyński, gmina Lesznowola, miejscowość Marysin (wybudowano: 182 mb sieci wodociągowej, 5643,5 mb kolektorów kanalizacji sanitarnej);
- piaseczyński, gmina Lesznowola, miejscowość Kosów ul. Żytnia/Sadowa (wybudowano: 197 mb sieci wodociągowej, 190 mb kolektorów kanalizacji sanitarnej);

- miński, gmina Cegłów: budowa III etapu kanalizacji sanitarnej wraz z rozbudową sieci wodociągowej (wybudowano: 102 mb sieci wodociągowej, 1380 mb kolektorów kanalizacji sanitarnej).

Działanie 3

Działanie opisane w Celu I – Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska. Cel szczegółowy: Ochrona gleb użytkowanych rolniczo.

Działanie 4

W ramach realizacji „*Planu Działania Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w latach 2007-2013*”, zorganizowano:

- cykl 7 konferencji „*Produkcja żywności ekologicznej na Mazowszu-stan i perspektywy*”- odbyły się one w 2008 r. na terenie województwa mazowieckiego, uczestniczyło w nich ok. 560 osób;
- cykl 17 szkoleń „*Przestawianie konwencjonalnej produkcji rolniczej na system ekologiczny*”- odbyły się w 2008 r., w 17 miejscowościach na terenie województwa mazowieckiego, uczestniczyło w nich ponad 500 osób;
- konkurs ekologiczny „*Smak Ekologicznej Żywności*”- uczestnikami konkursu w latach 2008-2009 były dzieci z przedszkoli, szkół podstawowych oraz gimnazjalnych z obszaru województwa mazowieckiego, uczestniczyło w nich ok. 7-8 tys. dzieci.
- kiermasz żywności ekologicznej w ramach „*Dni Ziemi*” w latach 2008-2009,

oraz współorganizowano z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami szkolenia, festiwale, warsztaty, konferencje i imprezy promujące rolnictwo i produkty ekologiczne z terenu Mazowsza.

Koszty poniesione przez Samorząd Województwa Mazowieckiego to ok. 0,5 mln. zł.

Działanie 5

„*Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*”, w działaniu Osi 2- *Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich* ma na celu dążenie do poprawy środowiska przyrodniczego i obszarów wiejskich, a w szczególności:

- przywracanie walorów lub utrzymanie stanu cennych siedlisk użytkowanych rolniczo oraz zachowanie różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich,
- promowanie zrównoważonego systemu gospodarowania,
- odpowiednie użytkowanie gleb i ochrona wód,
- ochrona zagrożonych lokalnych ras zwierząt gospodarskich i lokalnych odmian roślin uprawnych.

Jest to zadanie pochodzące z *Programu rolno-środowiskowego*, w ramach którego podziałem środków unijnych przeznaczonych na realizację zadań zajmuje się ARiMR. Beneficjentami upoważnionymi do składania wniosków są rolnicy indywidualni. Z terenu województwa mazowieckiego do ARiMR w latach 2008-2009 wpłynęło ok. 5 967 wniosków na łączną kwotę 52 034 tys. zł., z czego przyjęto 5 638 wniosków i wydatkowano kwotę 43 388 tys. zł.

Samorząd Województwa Mazowieckiego realizując zadania *Programu rolno-środowiskowego*, wchodzącego w skład Osi 2 wspiera rozwój rolnictwa ekologicznego (Działanie opisane w Celu I – Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska).

2.2.4. Proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu

Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne

Tabela 26

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Prowadzenie polityki preferencyjnej dla komunikacji zbiorowej, budowa obwodnic wokół miast, racjonalizacja przewozów oraz zwiększenie udziału transportu szynowego w przewozach osób i towarów.	Koleje Mazowieckie KM Sp. z o.o., Tramwaje Warszawskie, M. St. Warszawa, GDDKiA, gminy: Wołomin, Pruszków, Piaseczno, Nowy Duninów i miasto Józefów	↔
2.	Przygotowanie koncepcji turystycznego wykorzystania szlaków wodnych głównych rzek województwa (Wisty, Bugu i Narwi) dla obsługi małej żeglugi pasażerskiej oraz turystycznych wędrówek wodnych. Koncepcja winna szczególną uwagę zwrócić, aby projektowane rozwiązania były przyjazne dla środowiska przyrodniczego.	Samorząd Województwa Mazowieckiego, jst, jednostki rządowe	→
3.	Sukcesywne wyłączenie z eksploatacji pojazdów i maszyn o ponadnormatywnej hałaśliwości.	przedsiębiorstwa	→
4.	Opracowanie programu obniżenia energochłonności przewozów osobowych i towarowych.		→
5.	Realizacja zadań przewidzianych do poprawy infrastruktury drogowej.	jst, GDDKiA, MZDW	↔
6.	Tworzenie przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających ciągi ekologiczne.	GDDKiA, PKP Polskie Koleje Państwowe.	→

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: białobrzeski, ciechanowski, gostyniński, makowski, miński, mławski, nowodworski, ostrołęcki, ostrowski, otwocki, płoński, przasnyski, przysuski, pułtuski, szydłowski, warszawski zachodni, wołomiński, wyszkowski, żuromiński.

miasta i gminy: Andrzejewo, Baboszewo, Białobrzegi, Błędów, Bodzanów, Borkowice, Brańszczyk, Brochów, Brwinów, Chlewiska, Ciechanów, Ciepiałów, Czarnia, Dąbrówka, Dębe Wielkie, Drobin, Dzierżążnia, Garbatka Letnisko, Garwolin, Głowaczów, Goszczyn, Gozdowo, Grabów n. Pilicą, Grębków, Grójec, Grudusk, Góra Kalwaria, Gzy, Huszlew, Iłża, Izabelin, Jabłonna Lacka, Jadów, Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia Letnisko, Jednorozec, Józefów, Karczew, Karniewo, Kazanów, Klembów, Kobyłka, Kołbiel, Korczew, Kozienice, Krasne, Krasnosielec, Kuczbork – Osada, Lelis, Leoncin, Leszno, Lesznówola, Lubowidz, Łaskarzew, Łochów, Maków Mazowiecki, Małkinia Górna, Miedzna, Milanówek, Mława, Mochowo, Mogielnica, Mordy, Mszczonów, Myszyniec, Nasielsk, Nowy Duninów, Obryte, Ojrzeń, Olszanka, Olszewo Borki, Opinogóra Górna, Osieck, Ostrów Mazowiecka, Pacyna, Piaseczno, Pilawa, Platerów, Płońsk, Podkowa Leśna, Pokrzywnica, Policzna, Prażmów, Promna, Pruszków, Przasnysz, Przesmyki, Przysucha, Przytyk, Pułtusk, Puszcza Mariańska, Raciąż, Radzanów, Regimin, Rościszewo, Różan, Rusinów, Rybno, Sabnie, Sadowne, Sanniki, Sochaczew, Sochocin, Sokołów Podlaski, Somianka, Sońsk, Stara Błotnica, Stara Kornica, Stary Lubotyń, Sterdyń, Stoczek, Stromiec, Stupsk, Suchożebry, Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szulborze Wielkie, Szydłowo, Tarczyn, Tczów, Teresin, Warka, Warszawa, Węgrów, Wiązowna, Wieliszew, Wierzbica, Wierzbno, Wilga, Wiśniew, Wodynie, Wołomin, Wyszogród, Wyśmierzyce, Załuski, Zatory, Zielonka, Zwolen, Żabia Wola, Żuromin, Żyrardów.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: Koleje Mazowieckie KM Sp. z o.o., GDDKiA, Zakład Gospodarki Komunalnej w Grodzisku Mazowieckim, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Pułtusk Sp. z o.o., Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. Nowy Dwór Mazowiecki, Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe „RADKOM” Sp. z o.o., Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o.,

Działanie 1

Na terenie Województwa Mazowieckiego zostało podjętych szereg działań, które wpływają na racjonalizację przewozów oraz zwiększenie udziału transportu szynowego w przewozach osób i towarów:

- zakup 10 nowych elektrycznych zespołów trakcyjnych typu Flirt i 37 piętrowych wagonów pasażerskich typu push-pull dla Kolei Mazowieckich - KM Sp. z o.o. W latach 2008-2009

spłacano również raty za zakup 184 używanych elektrycznych zespołów trakcyjnych od PKP Przewozy Regionalne. Koszt inwestycji – **571 316,3 tys. zł**;

- Zarząd Transportu Miejskiego działając w imieniu i na rzecz Miasta Stołecznego Warszawy w roku 2008 zakończył budowę I linii metra, po wykonaniu ostatniego odcinka tej linii na terenie Dzielnicy Bielany. Wraz z uruchomieniem stacji Słodowiec, Stare Bielany, Wawrzyszew i Młociny uruchomiono także terminal przesiadkowy (autobus – tramwaj – metro) Młociny wraz z parkingiem „Parkuj i Jedź” (P+R). Koszt inwestycji – **219 313 tys. zł**;
- kontynuowano realizację programu budowy strategicznych parkingów systemu *Parkuj i jedź*. Uruchomiono parkingi P+R Wilanowska, P+R Młociny, P+R Ursynów, P+R Stokłosy, P+R Anin oraz wykonano prace przygotowawczo – projektowe do budowy parkingów P+R aleja Krakowska, P+R Ursus Niedźwiadek, P+R Rembertów oraz P+R Wawer.
- zrealizowano Projekt pn. „Modernizacja trasy tramwajowej W-Z (odc. Cm. Wolski – Dworzec Wileński)”.
- w roku 2008 wykonano opracowania studyjne: „Studium możliwości uprzywilejowania komunikacji autobusowej w Warszawie”. W roku 2009 uruchomiono następujące pasy autobusowe na: al. Solidarności – 940 m, Trasie Łazienkowskiej – 9490 m, ul. Radzywińskiej – 1230 m oraz wydzielono torowisko tramwajowe na ul. Młynarskiej – 930 m.
- w 2008 roku rozszerzono ofertę *Wspólny bilet ZTM-KM-WKD* o odcinek Warszawa Ursus – Pruszków i Warszawa Wola Grzybowska – Sulejówek. Od 1 stycznia 2009 roku uruchomiono nowe odcinki na całym obszarze działania ZTM (1+2 strefa) – łącznie 174 km linii kolejowych.

Więcej informacji w celu głównym: Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska. Cel szczegółowy: Ograniczenie emisji niskiej.

Działanie 2

W Dzielnicy Targówek m.st. Warszawy powstał pomysł reaktywacji szlaku wodnego, wytyczonego w końcu XVI wieku przez Króla Stefana Batorego. Szlak wodny będzie rozpoczynał się w Warszawskim Węźle Wodnym i przebiegał przez: Wisłę Warszawską – Kanał Żerański – Kanał Królewski – Zalew Zegrzyński – Narew – Biebrzę – Kanał Augustowski i dalej, aż do Niemna (długość około 270 km) i zaliczany jest do największych przedsięwzięć turystyczno - rekreacyjnych w Polsce.

Należy podkreślić że rozwój turystyki związany z otwarciem szlaku sprzyjał będzie ożywieniu gospodarczemu na wschodnich terenach Polski. W dniu 16 lipca 2008 r. w Warszawie powołana została Rada Programowa projektu turystyczno-rekreacyjnego: "Szlak Wodny Wisła – Narew – Biebrza – Kanał Augustowski".

W skład Rady Programowej wchodzi:

- Marszałek Sejmu RP,
- Marszałkowie Województw: mazowieckiego, podlaskiego,
- Wojewoda Mazowiecki,
- Prezydent m.st. Warszawy, Ostrołęki i Łomży,
- Burmistrzowie: Serocka, Pułtuska, Augustowa, Różana, Nowogrodu, Goniądza, Dzielnicy Targówek m.st. Warszawy, Dzielnicy Żoliborz m.st. Warszawy, Dzielnicy Białołęka m.st. Warszawy,
- Wójtowie: Gminy Nieporęt, Gminy Augustów, Gminy Zbójna, Gminy Płaska,
- Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie,
- Dyrektorzy Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie, Biebrzańskiego Parku Narodowego, Urzędu Żeglugi Śródlądowej w Warszawie,
- Prezesi Zarządów: Polskiej Agencji Rozwoju Turystyki, Stowarzyszenia Dorzecza Wisły "Wisła", Związku Miast Nadwiślańskich, Stowarzyszenia "Unia Wodna",
- Sekretarz Generalny Krajowej Izby Gospodarczej,
- Prezes Zarządu "Hydroprojekt" Sp. z o.o.

Zadaniem Rady Programowej jest przygotowanie zakresu projektu oraz procedur i zasad dotyczących realizacji projektu turystyczno-rekreacyjnego.

Działanie 3

W latach 2008 – 2009 wyłączenie z eksploatacji pojazdów i maszyn o ponadnormatywnej hałaśliwości i wymianę na nowe przeprowadziły takie przedsiębiorstwa jak: Zakład Gospodarki Komunalnej w Grodzisku Mazowieckim, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Pułtusku Sp. z o.o., Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. Nowy Dwór Mazowiecki, Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowo Handlowe „RADKOM” Sp. z o.o., Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o.

Działanie 5

Działanie opisane w celu głównym: Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska. Cel szczegółowy: Ograniczenie emisji niskiej.

Działanie 6

Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad w trakcie inwestycji drogowych stworzyła przejścia umożliwiające migrację zwierząt m.in. przy:

- obwodnicy Płońska na drodze nr 7,
- budowanej autostradzie A-2 Stryków – Konotopa,
- budowanej autostradzie A-2 na odcinku obwodnicy Mińska Mazowieckiego,
- obwodnicy Raciąża w ciągu drogi krajowej nr 60,
- obwodnicy Serocka w ciągu drogi krajowej nr 61,
- obwodnicy Mszczonowa w ciągu drogi krajowej nr 50 (etap II),
- obwodnicy Żyrardowa w ciągu drogi krajowej nr 50,
- obwodnicy Garwolina na drodze S-17,
- obwodnicy Grójca w ciągu drogi S-7,
- drodze nr 61 – Zegrze-Serock.

Polskie Koleje Państwowe podczas modernizacji linii kolejowej E-20, odcinek Mińsk Mazowiecki – Siedlce wykonały urządzenia dla ochrony małych zwierząt.

3. Cel - Utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych

3.1 Ocena ogólna

Spójny system obszarów chronionych tworzony jest dla zapewnienia trwałej egzystencji florze i faunie, zachowania cennych, zagrożonych siedlisk przyrodniczych, a także integracji ochrony przyrody z działalnością człowieka. Dla realizacji tego zamierzenia zostały określone w POŚ WM trzy cele szczegółowe:

- *Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych;*
- *Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe;*
- *Ochrona gatunkowa roślin zwierząt i grzybów.*

W zakresie *ochrony, rozwoju i uporządkowania systemu obszarów chronionych* kontynuowano, rozpoczęto lub zakończono większość zadań.

W 2009 roku na podstawie art. 21 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznej w województwie (Dz. U. Nr 92, poz.753 i Nr 99, poz. 826), Samorząd Województwa Mazowieckiego przejął od administracji rządowej zadania i kompetencje dotyczące parków krajobrazowych. Uchwałą 201/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 16 listopada 2009 r. dokonano połączenia Zespołu Parków Krajobrazowych: Mazowieckiego, Chojnowskiego i Brudzeńskiego także Nadbużańskiego oraz Kozienickiego i utworzono „*Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych*”.

W okresie objętym raportem nie dokonano zmian powierzchniowych parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu, które również zgodnie z ustawą kompetencyjną z 23 stycznia 2009 r. wyznacza, zmienia granice obszaru i likwiduje sejmik województwa.

Zostały wzmocnione etatowo i technicznie służby zajmujące się ochroną przyrody. Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko została utworzona Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (GDOŚ) i 16 regionalnych dyrekcji w tym na terenie Mazowsza – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (RDOŚ) z siedzibą w Warszawie. Do zadań RDOŚ należy m.in.: tworzenie i likwidacja form ochrony przyrody na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, ochrona i zarządzanie obszarami Natura 2000 i innymi obszarami przyrodniczo cennymi objętymi formami ochrony przyrody na zasadach i w zakresie określonym ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, wydawanie decyzji na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

W latach 2008 – 2009 trwały intensywne prace nad weryfikacją i uzupełnieniem listy Obszaru Natura 2000. W tym celu, przy Wojewodzie, został utworzony Wojewódzki Zespół Specjalistyczny, który zaproponował 34 obszary siedliskowe Natura 2000. Lista tych terenów została poddana konsultacjom społecznym a następnie po uwzględnieniu uwag i sugestii przekazana w 2009 r. do Komisji Europejskiej.

Istotnym zadaniem w okresie objętym raportem było opracowanie *Projektu Planu Ochrony Kampinoskiego Parku Narodowego*. Choć Kampinoski Park Narodowy nie opracował jeszcze programu rozwoju usług turystycznych to jednak prowadzi działania w celu rozbudowy infrastruktury turystycznej, która głównie ma za zadanie minimalizowanie ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo poprzez ukierunkowanie turystów na tereny odpowiednio do tego przystosowane.

W zakresie *Kształtowania polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe* a także *Ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów* realizowane były wszystkie działania. Szereg przedsięwzięć zostało przeprowadzonych na terenach parków krajobrazowych. Były to m.in.: *Czynna ochrona płazów na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego*; *Akcja Żaba* w Chojnowskim Parku Krajobrazowym; określenie stanu nietoperzy i ich ochrona (Brudzeński i Mazowiecki PK), reintrodukcja pazia żeglarza i pazia królowej (Mazowiecki PK); odbudowa pogłowia raka szlachetnego (Mazowiecki PK); czynna ochrona gniewosza płamistego (Mazowiecki PK), reintrodukcja traszki grzebieniastej (Chojnowski i Mazowiecki PK); program aktywnej ochrony ptaków (Kozienicki PK); rozpoznanie rozmieszczenia i składu gatunkowego biegaczowatych (Kozienicki PK); rozmieszczenie składu awifauny lęgowej (Kozienicki PK).

3.2 Ocena szczegółowa

Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych

---

Tabela 27

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Weryfikacja i przystosowanie aktów prawnych dla wszystkich form ochrony przyrody do obowiązującej ustawy o ochronie przyrody.		→
2.	Bieżące uzupełnienie komputerowej bazy danych obszarów i obiektów chronionych dla całego województwa umożliwiającej wymianę informacji i bieżącą aktualizację danych w ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej.	Biuro Geodety Województwa Mazowieckiego	↔
3.	Opracowanie kompromisowych rozwiązań dotyczących ochrony walorów przyrodniczych i ochrony przeciwpowodziowej.	bd.	↓
4.	Objęcie ochroną parków krajobrazowych: Kurpiowskiego Parku Krajobrazowego (dolina Omulwi i Płodownicy wraz z fragmentami		↓

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
	Puszczy Kurpiowskiej), Wiślańsko-Narwiańskiego Parku Krajobrazowego im. Książąt Mazowieckich (dolina Wisły na odcinku od Płocka do Warszawy, Parku Krajobrazowego „Dolina Środkowej Wisły” (tereny od ujścia rzeki Świder do Puław), Parku Krajobrazowego Doliny Pilicy obejmującego Dolinę Dolnej Pilicy, Parku Krajobrazowego im. Józefa Chełmońskiego lub alternatywnie kompleksu zespołów przyrodniczo-krajobrazowych do obrazów Józefa Chełmońskiego, dolinę Narwi wraz z kompleksem bagienno – łąkowym „Pulwy”, dolinę Wisły na odcinku granicznym z województwem lubelskim (Małopolski Przełom Wisły), fragment lasów łukowskich.		
5.	Powiększenie parków krajobrazowych: Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, Górznieńsko – Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego i Bolimowskiego Parku Krajobrazowego i Kampinoskiego Parku Narodowego		↓
6.	Objęcie ochroną Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000 (na podstawie kryteriów zawartych w dyrektywach tzw. ptasiej i siedliskowej – ok. 10% powierzchni województwa).	Ministerstwo Środowiska GDOŚ/RDOŚ	↑
7.	Objęcie ochroną obszarów chronionego krajobrazu, obejmujących: dolinę rzeki Bzury, Liwca, Kostrzynia, Świdra, Okrzejkę i Orzyca, a także fragment Równiny Kurpiowskiej oraz kompleksy leśne położone w gminach: Jadów, Strachówka, Poświętne, Dobre i Stanisławów. Obszary te będą pełniły funkcję korytarzy ekologicznych między parkami krajobrazowymi istniejącymi i projektowanymi obszarami chronionego krajobrazu.		↓
8.	Wzmocnienie etatowe służb zajmujących się ochroną przyrody oraz zapewnienie zaplecza technicznego komórek organizacyjnych do spraw ochrony przyrody, które będą zarządzały obszarami Natura 2000.	GDOŚ/RDOŚ	↑
9.	Opracowanie planów ochrony dla KPN, Parków Krajobrazowych, obszarów Natura 2000 i Rezerwatów Przyrody.	Samorząd Województwa Mazowieckiego/ MZPK, KPN, Górznieńsko – Lidzbarski PK, Bolimowski PK, RDOŚ	→
10.	Uzupełnianie inwentaryzacji i dokumentacji starych alei przydrożnych oraz miejskich parków zabytkowych na terenie Mazowsza. Ustanowienie nowych i ochrona istniejących pomników przyrody	Samorząd Województwa Mazowieckiego/ MZPK, m.st. Warszawa	→
11.	Opracowanie programów rozwoju usług turystycznych dla Kampinoskiego Parku Narodowego i parków krajobrazowych.		↓
12.	Opracowanie dokumentu „ <i>Inwentaryzacji cennych alei i szpalerów przydrożnych na terenie województwa mazowieckiego</i> ”.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	↑*

*Zadanie wykonane w 2007 r.

Działanie 1,9

W latach 2008 – 2009 opracowano następujące dokumenty:

- opracowanie *Projektu Planu Ochrony Kampinoskiego Parku Narodowego*, uwzględniającego projekt Zadań Ochronnych dla Obszaru Natura 2000 PLC 140001 – Puszcza Kampinoska;
- opracowanie *Projektu Planu Ochrony Chojnowskiego Parku Krajobrazowego* i aktualizacja *Planu Ochrony Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego*;
- ustanowienie *Planu Ochrony Bolimowskiego Parku Krajobrazowego* (Rozporządzenie nr 4/2008 Wojewody Łódzkiego z dnia 27 lutego 2008 roku);
- opracowanie *Projekt Planu Ochrony Górznieńsko – Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego*.

W latach 2008 – 2009 opracowano również plany ochrony następujących rezerwatów przyrody:

- *Ponty Dęby*
- *Załamanek*
- *Ponty im. Teodora Zielińskiego*
- *Leniwa*
- *Zagożdżon*
- *Guśc*
- *Pionki*
- *Źródło Królewskie*
- *Brzeźniczka*
- *Miodne*
- *Kiełpiniec*

Działanie 2

W latach 2008 – 2009 w Biurze Geodety Województwa Mazowieckiego w Warszawie prowadzone były prace związane z aktualizacją bazy danych obszarów chronionych z obszaru województwa mazowieckiego obejmującej:

- Kampinoski Park Narodowy wraz z otuliną
- parki krajobrazowe wraz z otulinami
- rezerваты przyrody
- obszary Natura 2000

Źródłem danych dla aktualizacji były materiały przekazane przez Ministra Środowiska na mocy Porozumienia z dnia 11 września 2008 roku dotyczącego współpracy pomiędzy Ministrem Środowiska a Marszałkiem Województwa Mazowieckiego w zakresie współpracy w budowaniu i aktualizacji baz danych o województwie mazowieckim.

Na podstawie bazy danych opracowane są mapy obszarów chronionych.

Dane są publikowane w serwisie internetowym www.wrotamazowska.pl, co pozwala na przekazanie informacji dotyczącej obszarów chronionych województwa szerokiemu gronu odbiorców.

Działania 4, 5, 7

Nie zostały ustanowione nowe ani powiększone istniejące obszary chronione (parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu).

W latach 2008 – 2009 Kampinoski Park Narodowy wykupił 81,2191 ha gruntów położonych na terenie KPN. Zakupione grunty są w większości zalesiane lub przeznaczone do naturalnej sukcesji, resztę stanowią ekosystemy nieleśne i przejściowe użytki rolne.

Działanie 6

Aktualnie obowiązującym aktem prawnym dotyczącym obszarów specjalnej ochrony ptaków jest rozporządzenie Ministra Środowiska zmieniające rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 z dnia 27 października 2008 r. (Dz. U. Nr 198, poz. 1226).

Zgodnie z ww. rozporządzeniem na terenie województwa mazowieckiego wyznaczonych jest 15 obszarów specjalnej ochrony ptaków, które zostały wymienione w poniższej tabeli:

Tabela 28

Obszary specjalnej ochrony ptaków na terenie województw mazowieckiego

Lp.	Kod	Nazwa	Powierzchnia	Pow. w woj. maz.
			[ha]	[ha]
1	PLB140014	Dolina Dolnej Narwi	26527,92	17436,65
2	PLB140005	Doliny Omulwi i Płodownicy	34386,66	31348,28
3	PLB140007	Puszcza Biała	83779,74	83779,74
4	PLB140002	Dolina Liwca	27431,51	27431,51
5	PLB140001	Dolina Dolnego Bugu	74 309,93	53 300,07

Lp.	Kod	Nazwa	Powierzchnia	Pow. w woj. maz.
			[ha]	[ha]
6	PLB140003	Dolina Pilicy	35356,26	33026,16
7	PLB140004	Dolina Środkowej Wisły	30777,88	27569,23
8	PLB140006	Małopolski Przełom Wisły	6972,78	2031,55
9	PLB280008	Puszcza Piska	172802,21	47,60
10	PLC140001	Puszcza Kampinoska	37640,49	37640,49
11	PLB140008	Doliny Wkry i Mławki	28751,54	21878,84
12	PLB140009	Dolina Kostrzynia	14376,13	14376,13
13	PLB140013	Ostoja Kozienicka	68301,20	68301,20
14	PLB060010	Lasy Łukowskie	11488,44	394,41
15	PLB140011	Bagno Całowanie	4214,92	4214,92
Ogółem			657 117,61	422 776,78

Na terenie województwa mazowieckiego wytypowano również 21 specjalnych obszarów siedlisk, które zostały zaakceptowane przez Komisję Europejską.

Tabela 29

Specjalne obszary ochrony siedlisk na terenie województwa mazowieckiego

Lp.	Nazwa obszaru	Kod	Powierzchnia całkowita (ha)	Powierzchnia w województwie mazowieckim (ha)	Termin przekazania do Komisji Europejskiej	Data akceptacji przez Komisję Europejską
1.	Bagno Całowanie	PLH140001	3 447,5	3 447,5	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
2.	Baranie Góry	PLH140002	180,6	180,6	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
3.	Dąbrowa Radziejowska	PLH140003	52,2	52,2	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
4.	Dąbrowy Seroczyńskie	PLH140004	552,6	551,3	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
5.	Dolina Wkry	PLH140005	24,0	24,0	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
6.	Dolina Zwoleński	PLH140006	2 379,3	2 379,3	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
7.	Kantor Stary	PLH140007	97,0	97,0	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
8.	Krogulec	PLH140008	113,1	113,1	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
9.	Łęgi Czarnej Strugi	PLH140009	38,8	38,8	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
10.	Olszyny Rumockie	PLH140010	149,7	149,7	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
11.	Ostoja Nadbużańska	PLH140011	46 036,7	33 403,6	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
12.	Sikórz	PLH140012	204,5	204,5	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
13.	Wydmy Lucynowsko-Mostowieckie	PLH140013	427,8	427,8	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
14.	Puszcza Kampinoska	PLC140001	37 640,5	37 640,5	kwiecień 2004 r.	13 listopada 2007 r.
15.	Pakosław	PLH140015	668,6	668,6	wrzesień 2006 r.	12 grudnia 2008 r.
16.	Dolina Dolnej Pilicy	PLH140016	31 821,6	28 039,7	sierpień 2007 r.	12 grudnia 2008 r.
17.	Forty Modlińskie	PLH140020	157,2	157,2	marzec 2007 r.	12 grudnia 2008 r.
18.	Przełom Wisły w	PLH060045	15 116,4	2 602,1	sierpień	12 grudnia

Lp.	Nazwa obszaru	Kod	Powierzchnia całkowita (ha)	Powierzchnia w województwie mazowieckim (ha)	Termin przekazania do Komisji Europejskiej	Data akceptacji przez Komisję Europejską
	Małopolsce				2007 r.	2008 r.
19.	Dolina Rawki	PLH100015	2 525,4	271,5	sierpień 2007 r.	12 grudnia 2008 r.
20.	Ostoja Lidzbarska	PLH280012	8 866,9	326	sierpień 2007 r.	12 grudnia 2008 r.
21.	Uroczyska Łąckie	PLH140021	1 620,4	1 620,4	sierpień 2007 r.	12 grudnia 2008 r.
Ogółem			150 651,7	112 370,2	-	-

Ponadto pod koniec 2008 roku zostały zaproponowane przez Wojewódzki Zespół Specjalistyczny działający przy Wojewodzie Mazowieckim 34 obszary siedliskowe Natura 2000. Prace nad nową listą obszarów Natura 2000 w województwie mazowieckim trwały od kwietnia do października 2008 r. Polegały one na weryfikacji proponowanych obszarów z tzw. *Shadow list 2008* (lista obszarów Natura 2000 proponowana przez organizacje pozarządowe). W maju 2009 r. Ministerstwo Środowiska uruchomiło konsultacje społeczne w sprawie listy nowych obszarów specjalnej ochrony siedlisk Natura 2000, które zostały zaproponowane przez zespół specjalistów. Po konsultacjach społecznych i akceptacji Rady Ministrów, Ministerstwo Środowiska przekazało listę nowych obszarów specjalnej ochrony siedlisk Natura 2000 do Komisji Europejskiej.

Tabela 30

Proponowane nowe obszary specjalnej ochrony siedlisk Natura 2000

Lp.	Kod	Nazwa	Powierzchnia	Pow. w woj. maz.
			[ha]	[ha]
1	PLH140036	Rogoźnica	153,23	153,23
2	PLH140055	Łąki Soleckie	222,06	222,06
3	PLH140039	Stawy w Żabieńcu	105,28	105,28
4	PLH140044	Grabinka	45,80	35,25
5	PLH140023	Bagna Orońskie	921,45	921,45
6	PLH140031	Las Jana III Sobieskiego	115,15	115,15
7	PLH140025	Dolina Środkowego Świdra	1475,69	1475,69
8	PLH140030	Łękawica	1468,86	1468,86
9	PLH140038	Białe Błota	31,43	31,43
10	PLH140042	Las Natoliński	103,73	103,73
11	PLH140041	Las Bielański	129,84	129,84
12	PLH140040	Strzebla Błotna w Zielonce	2,20	2,20
13	PLH140035	Puszcza Kozienicka	28230,37	28230,37
14	PLH140054	Aleja Pachnicowa	1,09	1,09
15	PLH140032	Ostoja Nadliwiecka	13622,72	13622,72
16	PLH140045	Świetliste Dąbrowy i Grądy w Jabłonnej	1816,03	1816,03
17	PLH140050	Łąki Ostrówieckie	954,57	954,57
18	PLH140046	Bory bagienne i torfowiska Karaska	558,83	558,83
		Bory Chrobotkowe Karaska	1124,52	1124,52
19	PLH140024	Dąbrowy Ceranowskie	161,79	161,79
20	PLH140022	Bagna Celestynowskie	1036,97	1036,97
21	PLH140026	Dzwonecznik w Kisielanach	45,72	45,72
22	PLH140028	Gołobórz	186,53	186,53
23	PLH140049	Myszynieckie Bory Sasankowe	1936,98	1934,07

Lp.	Kod	Nazwa	Powierzchnia	Pow. w woj. maz.
			[ha]	[ha]
24	PLH140033	Podeblocie	1275,78	725,37
25	PLH140037	Torfowiska Czernik	53,80	53,80
26	PLH140052	Zachodniokurpiowskie Bory Sasankowe	2214,06	2214,06
27	PLH140027	Gołe Łąki	49,59	49,59
28	PLH140048	Łąki Kazuńskie	340,02	340,02
29	PLH140053	Łąki Żukowskie	173,36	173,36
30	PLH140043	Ostoja Nowodworska	51,06	51,06
31	PLH140051	Dolina Skrwy Lewej	129,02	129,02
32	PLH260038	Uroczyska Lasów Starachowickich	2349,18	50,43
33	PLH140034	Poligon Rembertów	241,93	241,93
Ogółem			61 328,64	58 466,02

Działanie 8

Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko została utworzona Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska i 16 regionalnych dyrekcji w tym na terenie Mazowsza – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska z siedzibą w Warszawie.

Zadania RDOŚ to przede wszystkim:

- udział w strategicznych ocenach oddziaływania na środowisko;
- przeprowadzanie ocen oddziaływania przedsięwzięć na środowisko lub udział w tych ocenach;
- tworzenie i likwidacja form ochrony przyrody na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
- ochrona i zarządzanie obszarami Natura 2000 i innymi formami ochrony przyrody, na zasadach i w zakresie określonych ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
- wydawanie decyzji na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
- przeprowadzanie postępowań i wykonywanie innych zadań, o których mowa w ustawie z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie;
- przekazywanie danych do bazy;
- wykonywanie zadań związanych z udziałem organizacji w systemie ekzarządzania i audytu (EMAS) na zasadach i w zakresie określonych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o krajowym systemie ekzarządzania i audytu (EMAS);
- współpraca z organami jednostek samorządu terytorialnego w sprawach ocen oddziaływania na środowisko i ochrony przyrody;
- współpraca z organizacjami ekologicznymi;
- wykonywanie zadań, w tym wydawanie decyzji oraz zlecenia ekspertyz z zakresu gospodarki odpadami.

W skład RDOŚ w Warszawie wchodzi następujące komórki merytoryczne:

- Wydział Ocen Oddziaływania na Środowisko,
- Wydział Ochrony Przyrody i Obszarów Natura 2000,
- Wydział Zapobiegania i Napraw Szkód w Środowisku oraz Informacji o Środowisku i Zarządzania Środowiskiem.

Działanie 10

W 2008 r. na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego dokonano przeglądu 251 pomników przyrody, natomiast w 2009 roku 258 pomników przyrody. Zabiegami pielęgnacyjnymi objęto zarówno pojedyncze drzewa jak i aleje pomnikowe. Na kasztanowcach dokonano oprysków w celu zwalczania szrotówka kasztanowcowiaczka.

W 2009 roku na terenie Kozienskiego Parku Krajobrazowego wykonano zabiegi pielęgnacyjne na 20 pomnikach przyrody rosnących w pobliżu ciągów komunikacyjnych, ścieżek dydaktycznych i na osadach leśnych.

Miasto Stołeczne Warszawa w 2008 roku przeprowadziło zabiegi pielęgnacyjne na 68 drzewach pomnikowych, natomiast w 2009 roku wykonano opracowanie „*Ekspertyza dendrologiczna stanu zdrowotnego 450 drzew pomników przyrody na terenie m.st. Warszawy*”.

W roku 2009 ilość pomników przyrody na Mazowszu znacznie się zwiększyła w stosunku do roku 2007 (o 101).

Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe

---

Tabela 31

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Wprowadzanie w PZPWM zapisów mających na celu zachowanie wartości przyrodniczych	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
2.	Uwzględnianie w planowaniu inwestycji ochrony wartości przyrodniczych i krajobrazowych	samorządy miast, gmin, przedsiębiorstwa	→
3.	Ochrona i rozwój zieleni na terenach zurbanizowanych	samorządy miast, gmin i powiatów	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: radomski, warszawski zachodni, wyszkowski, żuromiński

miasta i gminy: Brwinów, Gostynin, Grójec, Izabelin, Józefów, Karczew, Kobyłka, Kozienice, Lelis, Leszno, Lesznówola, Michałowice, Milanówek, Mszczonów, Nieporęt, Nowy Dwór Maz., Olszewo – Borki, Ostrołęka, Piaseczno Płock, Podkowa Leśna, Pruszków, Przytyk, Przasnysz, Pułtusk, Radom, Rybno, Szulborze Wielkie, Tarczyn, m.st. Warszawa, Wierzbica, Wołomin, Zielonka, Wyśmierzyce, Zwoleń, Żabia Wola.

przedsiębiorstwa: Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o.

Działanie 1

Obowiązujący PZPWM zawiera zapisy mające na celu zachowanie wartości przyrodniczych. Obecnie trwają prace nad jego aktualizacją.

Działanie 3

Przedsięwzięcia realizowane przez m. st. Warszawa w latach 2008 -2009:

- zagospodarowanie Parku im. E. Szymańskiego;
- utrzymanie i konserwacja zieleni w parkach: Wielkopolski, M. Skłodowskiej – Curie, Malickiego, Szczęśliwice, Korotyńskiego;
- modernizacja skweru przy ul. Al. Gen. A. Chruściela, Cierlickiej, Dwóch Miecz, Rakietników;
- modernizacja południowej części Parku Moczydło;
- wykonanie parku w trójkącie ulic Wojciechowskiego, Czechowicza, Jagiełły – etap II;
- wykonanie projektu rewaloryzacji Parku Skaryszewskiego;
- zagospodarowanie zieleńca przy ul. Zaczarowanej Dorożki (nad kanałem Konotopa);
- pielęgnacja parków: Praski, Ujazdowski, Skaryszewski, Fosa i Stoki Cytadeli, Pola Mokotowskie i Ogród Saski;
- coroczna pielęgnacja drzewostanu ulicznego;
- sadzenie drzew, krzewów;
- coroczne ukwiecanie miasta;
- coroczna pielęgnacja trawników.

Przedsięwzięcia realizowane przez pozostałe jednostki samorządu:

- nasadzenia nowych drzew, krzewów i kwiatów
- koszenie trawników
- ochrona kasztanowca białego
- cięcia pielęgnacyjne drzew, krzewów i żywopłotów
- pielęgnacja i modernizacja parków miejskich i gminnych .

Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów

Tabela 32

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1	Opracowanie regionalnej listy wraz z komputerową bazą danych gatunków chronionych, zagrożonych i ginących.	RDOŚ	→
2	Wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej województwa mazowieckiego w stosunku do gatunków chronionych, zagrożonych wyginięciem oraz gatunków siedlisk, których dotyczy Dyrektywa Siedliskowa i Dyrektywa Ptasia.	Samorząd Województwa Mazowieckiego/MZPK, RDLP Warszawa, RDLP Olsztyn, KPN	→
3	Identyfikacja miejsc konfliktowych dotyczących migracji płazów oraz ocena możliwości ich ograniczenia na obszarze regionu.	RDLP Lublin, KPN, Samorząd Województwa Mazowieckiego/MZPK	↔
4	Czynna ochrona gatunkowa roślin, zwierząt	Samorząd Województwa Mazowieckiego/MZPK, Stowarzyszenie Gmin Pojezierza Gostynińskiego, Bolimowski PK, PKN ORLEN	↔

Działanie 2

RDLP w Warszawie przeprowadziła aktualizację inwentaryzacji przyrodniczej na 24 597 ha siedlisk leśnych. Zaktualizowano granice występowania 7 rodzajów zbiorowisk leśnych. Przeprowadzono pilotażową inwentaryzację nietoperzy na wybranych obszarach i weryfikację dystroficznych zbiorników wodnych w Nadleśnictwie Jabłonna oraz miejsc wybranych gatunków owadów w całej RDLP (potwierdzono 1 stanowisko zgniotka cynobrowego i pachnicy dębowej).

Na terenie RDLP Olsztyn zakończono inwentaryzację przyrodniczą prowadzoną w okresie 2006 – 2008. Inwentaryzacja zaktualizowała dane o rzadkich, cennych i zagrożonych gatunkach roślin i zwierząt.

Kampinoski Park Narodowy przeprowadził inwentaryzację przyrodniczą ssaków z terenu Puszczy Kampinoskiej, między innymi: bobra, rysia, wydry, norki amerykańskiej. Zinwentaryzowane zostały stanowiska kumaka nizinnego i traszki grzebieniastej. Przeprowadzono inwentaryzację wybranych gatunków ptaków między innymi: derkacza, żurawia, kropiatki, zielonki, bociana czarnego, bielika, orlika krzykliwego, trzmielojada, lelka. Stwierdzono występowanie kilku stanowisk zalotki większej, modraszka telejusa, czerwończyka nieparka, pachnicy dębowej oraz przeplatki aurinia, która posiada jedno izolowane stanowisko. Przeprowadzono inwentaryzację przyrodniczą wybranych gatunków roślin między innymi: sasanki otwartej, dzwoniecznika wonnego, staroduba łąkowego oraz leńca bezpodkwiatkowego.

Kozienicki Park Krajobrazowy przeprowadził inwentaryzację cennych siedlisk przyrodniczych, która wykazała 18 typów siedlisk Natura 2000.

Działanie 3

Kampinoski Park Narodowy od 2008r. prowadzi monitoring śmiertelności zwierząt na drodze wojewódzkiej nr 579 Leszno - Kuzuń. W latach 2008-2009 obserwacje te zostały uzupełnione o wyniki pracy magisterskiej studentki Międzywydziałowego Studium Ochrony Środowiska SGGW. Analizy te przyczyniły się do wprowadzenia (od stycznia 2010 r.) ograniczeń dozwolonej prędkości ruchu i tonażu pojazdów poruszających się po w/w drodze. Na podstawie dalszych obserwacji szacowana będzie skuteczność dotychczas wprowadzonych sposobów zwiększenia bezpieczeństwa zwierząt oraz planowane będą przyszłe zabiegi.

Kozienicki Park Krajobrazowy w latach 2008 – 2009 zrealizował zadanie pn.: *Czynna ochrona płazów na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego*. W ramach ww. zadania zorganizowano seminarium, konkurs i zakupiono profesjonalną zaporę dla płazów „King Frog”. Przedsięwzięcie miało na celu zmniejszenie liczby śmiertelności płazów i ochronę miejsc ich rozrodu.

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych w latach 2008 – 2009 przeprowadził *Akcję Żaba* w Chojnowskim Parku Krajobrazowym. Na terenie Parku i Gminy Piaseczno nauczyciele wraz z dziećmi ze Szkoły Podstawowej w Głoskowie i Gimnazjum w Zalesiu Górnym w ramach ochrony płazów ustawili ochronne płotki uniemożliwiające wejście zwierzętom na jezdnię. Celem akcji było zmniejszenie śmiertelności płazów migrujących na odbycie godów.

Na terenie Nadleśnictwa Sarnaki - leśnictwo Mierzvice (RDLP Lublin) zamontowano płotki z folii i wkopano pojemniki chroniące płazy (głównie ropuchę szarą) przed rozjechaniem. Ustawiono również znaki ostrzegające kierowców przed wędrującymi płazami. Dzięki zaporze ograniczony został wpływ ruchu drogowego na śmiertelność gatunków płazów, które migrują na rozród w okolicach starorzecza Bugu.

Działanie 4

W latach 2008 – 2009 *Stowarzyszenie na Rzecz Dzikich Zwierząt Sokół* przy wsparciu PKN ORLEN S.A. kontynuowało opiekę nad gniazdem sokoła wędrownego znajdującego się na kominie Zakładowej Elektrociepłowni. Dokonano kontroli stanu technicznego gniazda, wymieniono podłoże w gnieździe, zaobrączkowano 7 piskląt oraz wykonano dokumentację filmową i fotograficzną.

W 2008 r. Stowarzyszenie Gmin Pojezierza Gostynińskiego realizowało projekt *Aktywna ochrona gagola i tracza nurogęsi na obszarze Pojezierza Gostynińskiego*. Zostały wykonane i zamontowane budki lęgowe oraz tablice informacyjne.

W 2009 r. Bolimowski Park Krajobrazowy. przeprowadził monitoring bezkręgowców i szaty roślinnej Parku. Badania przeprowadzono na określonych powierzchniach m. in. w Rezerwacie Puszcza Mariańska i okolicach wsi Łubno oraz Tomaszewie. Potwierdzono występowanie modraszka telejusa, modraszka nausitusa, modraszka alkona, czerwończyka nieparka i zidentyfikowano 4 nowe gatunki motyli.

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska kontynuowała realizację następujących przedsięwzięć:

- *Program ochrony gatunkowej żółwia błotnego na terenie województwa mazowieckiego*
Ochrona żółwia błotnego polegała na działaniach ochronnych in situ i ex situ. W ramach tych działań jest przeprowadzony:
  - monitoring lęgowisk na stanowiskach „Borowiec”, „Okólny Ług”, tj. kontrola wychodzących osobników do składania jaj i pilnowania złóż, oczyszczanie lęgowisk z porostu, drzew i krzewów,
  - kontrola zgłoszonych miejsc występowania żółwi poza dotychczas wyznaczonymi stanowiskami,
  - inkubacja jaj,
  - hodowla młodych w okresie jesienno-zimowym.

- *Program ochrony gatunkowej strzebli błotnej Eupallasella perenurus (Pallas, 1814) na obszarze Mazowsza*
Kontynuacja 10-letniego programu ochrony gatunkowej populacji strzebli błotnej – 5 rok programu, który obejmuje:
  - inwentaryzację stanu posiadania,
  - monitoring istniejących stanowisk,
  - restytucję i introdukcję (zarybianie),
  - monitoring nowych i potencjalnych stanowisk,
  - hodowlę zachowawczego stada podstawowego w Żabieńcu,
  - ustalenie zróżnicowania genetycznego,
  - wychów materiału zarybieniowego.
- *Program ochrony gatunkowej jęczyczki syberyjskiej na obszarze Mazowsza*
Kontynuacja 10-letniego programu ochrony gatunkowej populacji strzebli błotnej – 7 rok programu, który obejmuje:
  - analizę istniejących aktualnie warunków środowiskowych i fitocenotycznych pod kątem wyboru właściwych miejsc dla zwiększenia populacji *in situ* (wysadzeń wyprodukowanych siewek),
  - wybór i przygotowanie miejsc wysadzeń sadzonek w dwóch różnych wariantach pozwalających oczekiwać maksymalnej udatności zabiegu,
  - zlokalizowanie przy pomocy GPS miejsc wysadzeń oraz naniesienie rzeczonych miejsc na przygotowany wcześniej plan sytuacyjny – podstawa późniejszego monitoringu w wybranych i przygotowanych do tego miejscach ok. 1000 nasion jęczyczki syberyjskiej w 2 okresach (analogicznie do nasadzeń).
  - weryfikację późną jesienią udatności letniego wysadzania,
  - jesienną kontrolę udatności zabiegu wysiewu,
  - dyskretne oznaczenie miejsc wysadzeń i wysiewu punktami reperowymi;
  - sporządzenie niezbędnej dokumentacji,
  - przygotowanie końcowego sprawozdania.

Główny efekt ekologiczny tych przedsięwzięć to uzyskanie trwałej populacji na znanych stanowiskach występowania oraz rozpoznanie terenu woj. mazowieckiego pod względem występowania gatunku.

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych realizował zadania:

- określenie stanu nietoperzy i ich ochrona na terenach Parków Krajobrazowych: Brudzeńskiego i Mazowieckiego,
- reintrodukcja pазia żeglarza i pазia królowej w Mazowieckim Parku Krajobrazowym,
- odbudowa pogłowia raka szlachetnego w Mazowieckim Parku Krajobrazowym,
- czynna ochrona gniewosza płamistego w Mazowieckim Parku Krajobrazowym,
- reintrodukcja traszki grzebieniastej w Chojnowskim i Mazowieckim Parku Krajobrazowym,
- konserwacja i poprawa siedlisk rzadkich motyli łąk wilgotnych i pól naturalnych,
- program aktywnej ochrony ptaków na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego,
- rozpoznanie rozmieszczenia i składu gatunkowego biegaczowatych na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego,
- rozmieszczenie składu awifauny lęgowej Kozienickiego Parku Krajobrazowego,
- rozpoznanie rozmieszczenia i składu gatunkowego gadów na terenie Kozienickiego Parku Krajobrazowego.

W listopadzie 2008 r. z inicjatywy Lasów Miejskich-Warszawa został założony Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt. Do ośrodka trafiają chore, osłabione, ranne lub osierocone dziko żyjące ssaki, z czego ponad 60%, po rekonwalescencji, zostaje przywrócone przyrodzie.

4. Cel główny - Zwiększenie lesistości i ochrona lasów

4.1 Ocena ogólna

W celu zwiększenia lesistości i ochrony lasów Mazowsza zostały wytyczone dwa obszary działań, które jednocześnie są celami szczegółowymi:

- *Ochrona ekosystemów leśnych*
- *Poprawa lesistości.*

W zakresie *ochrony ekosystemów leśnych* podjęto realizację większości działań, jednakże nie wdrożono przedsięwzięcia dotyczącego wyznaczania, tworzenia i powiększania zwartych kompleksów leśnych oraz leśnych pasów izolacyjnych. Cały czas trwają prace nad uporządkowaniem ewidencji gruntów zalesionych. Sporządzono 17 uproszczonych planów urządzania lasu. W Lasach Państwowych prowadzony jest monitoring gospodarki leśnej, monitoring zbiorowisk roślinnych oraz zagrożeń drzewostanów przed czynnikami biotycznymi i abiotycznymi. RDLP prowadzą również działania w zakresie zwiększania różnorodności biologicznej poprzez m.in. odnowienia naturalne, przebudowę drzewostanu, odtworzenie właściwych stosunków wodnych w ekosystemach mokradłowych.

W celu poprawy lesistości realizowane były zalesienia na powierzchni ponad 1 160,18 ha. Odnowiono ponad 60 ha powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary a gospodarka leśna prowadzona była zgodnie z zasadami proekologicznymi. W efekcie powierzchnia gruntów leśnych nieznacznie się zwiększyła, a stan zdrowotny lasów nie pogorszył się.

4.2 Ocena szczegółowa

Ochrona ekosystemów leśnych

Tabela 33

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ochrona ekosystemów leśnych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1	Uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych.	samorządy miast, gmin i powiatów	→
2	Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu monitoringu gospodarki leśnej.	RDLP Warszawa, RDLP Olsztyn	→
3	Wyznaczenie, tworzenie i powiększanie zwartych kompleksów leśnych oraz leśnych pasów izolacyjnych.	bd.	↓
4	Działania na rzecz zwiększania różnorodności biologicznej lasów.	RDLP Warszawa, RDLP Olsztyn	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: białobrzeski, ciechanowski, garwoliński, gostyniński, łosicki, makowski, , mławski, nowodworski, ostrołęcki, , plocki, płoński, radomski, wyszkowski, żuromiński, węgrowski, sokołowski.

Działanie 1

W latach 2008 -2009 szesnaście powiatów i miasto Płock wykonało uproszczone plany urządzania lasów dla części swoich terenów.

Działanie 2

Monitorowanie procesów przyrodniczych oraz zmian ilościowych i jakościowych zachodzących w wyniku podjętych działań gospodarczych w środowisku leśnym jest jednym z podstawowych narzędzi zarządzania lasami. Pozwala ono na prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej opartej na zasadzie zrównoważonego rozwoju przy jednoczesnym zachowaniu podstawowych parametrów prowadzenia dobrej gospodarki leśnej.

W ramach realizacji tego zadania RDLP Warszawa i RDLP Olsztyn, prowadziła następujące działania:

- coroczne sporządzanie planów prowadzenia gospodarki leśnej w oparciu o plan urządzania lasu
- kontrola realizacji zadań wynikających z planów zarówno pod względem jakościowym jak i ilościowym
- wykorzystanie Systemu Informatycznego Lasów Państwowych do prowadzenia wieloletnich analiz oraz śledzenia zmian zachodzących środowisku w różnym stopniu uogólnienia
- prowadzenie systemu monitoringu zagrożenia drzewostanów z zakresu ochrony lasu przed czynnikami biotycznymi i abiotycznymi i włączenie go do systemu planowania i realizacji zadań z zakresu hodowli lasu.

Działanie 4

W ramach działania na rzecz zwiększania różnorodności biologicznej RDLP Warszawa i RDLP Olsztyn w latach 2008 – 2009 przeprowadziły następujące zadania:

- produkcja sadzonek z zakrytym systemem korzeniowych
- odnowienia sztuczne na powierzchni 2571,64 ha
- przebudowa drzewostanów na powierzchni 143,06 ha
- odnowienia naturalne na powierzchni 142,26 ha
- wprowadzenie podszytów na powierzchni 25,21 ha
- wprowadzenie II piętra na powierzchni 58,72 ha
- pielęgnowanie lasu na powierzchni 11877 ha
- odtworzenie właściwych stosunków wodnych w ekosystemach mokradłowych,
- renowację rowów melioracyjnych i niewielkich cieków lokalnych,
- budowę zastawek, przepustów, progów,
- odtwarzanie naturalnych zbiorników wodnych (nadleśnictwa: Sokołów, Pułtusk, Siedlce, Garwolin).

W celu uporządkowania i dokończenia rozpoczętych zadań z zakresu melioracji i renaturyzacji terenów cennych przyrodniczo Kampinoski Park Narodowy podjął się projektu *Opracowanie metod odtworzenia pierwotnych warunków wodnych Kampinoskiego Parku Narodowego w celu powstrzymania degradacji przyrodniczej i poprawie stanu bioróżnorodności.*

Poprawa lesistości

Tabela 34

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Poprawa lesistości*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1	Wdrożenie i monitoring Programu zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do roku 2020.	RDLP Warszawa, RDLP Olsztyn Łódź, RDLP Lublin, ARiMR, Samorządy powiatów	→
2	Prowadzenie gospodarki leśnej zgodnie z zasadami proekologicznymi.	samorządy miast i powiatów Kampinoski Park Narodowy, RDLP Warszawa	↔
3	Zahamowanie urbanizacji terenów leśnych w otoczeniu aglomeracji warszawskiej.	samorządy gmin (gmina Izabelin)	→
4	Odbudowa powierzchni niszczonej przez pożary i huragany.	RDLP Warszawa, RDLP Łódź, RDLP Olsztyn, samorządy gmin i powiatów	→

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: ciechanowski, gostyński, ostrołęcki, , otwocki, pułtusk, radomski, wołomiński, wyszkowski, żuromiński, sokołowski.

miasta i gminy: Przytyk, Izabelin, Płock.

Działanie 1

W latach 2008-2009 kontynuowano dystrybucję wersji papierowej *Programu zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do roku 2020*.

Według informacji przekazanych przez ARiMR, powiaty i RDLP w latach 2008 – 2009 na terenie województwa mazowieckiego zalesiono 1 160,18 ha. Głównym źródłem finansowania zalesień były środki UE w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Łącznie na zalesienia wydatkowano 9 972 492 zł.

Tabela 35

Zalesienia w latach 2008 -2009 w województwie mazowieckim (ha)

Lp.	Powiat	Zalesiona powierzchnia	Lp.	Powiat	Zalesiona powierzchnia	Lp.	Powiat	Zalesiona powierzchnia
1.	białobrzeski	11,48	16.	ostrowski	1,32	31.	warszawski zachodni	0,00
2.	ciechanowski	60,47	17.	otwocki	0,00	32.	węgrowski	18,45
3.	garwoliński	23,57	18.	piaseczyński	0,00	33.	wołomiński	15,79
4.	gostyniński	16,71	19.	płocki	28,98	34.	wyszkowski	19,40
5.	grodziski	0,00	20.	płoński	39,07	35.	zwoleński	28,54
6.	grójcecki	14,16	21.	pruskowski	0,00	36.	żuromiński	84,64
7.	koziński	7,34	22.	przasnyski	64,00	37.	zyrardowski	1,80
8.	legionowski	0,00	23.	przasnyski	10,99	38.	m.Ostrołęka	0,00
9.	lipski	80,87	24.	pułtowski	2,02	39.	m. Płock	0,00
10.	łosicki	60,82	25.	radomski	51,82	40.	m. Radom	1,88
11.	makowski	29,91	26.	siedlecki	48,57	41.	m. Siedlce	0,00
12.	miński	25,33	27.	sierpecki	9,52	42.	m. st. Warszawa	0,00
13.	mławski	102,50	28.	sochaczewski	7,48	43.	RDLP Warszawa	94,06
14.	nowodworski	1,03	29.	sokołowski	93,77	44.	RDLP Łódź (Nadl. Gostynin, Nadl. Łąck)	11,19
15.	Ostrołęcki	32,94	30.	szydłowiecki	48,56	45.	RDLP Lublin (Nadl. Sarnaki)	3,65
						46.	RDLP Olsztyn (nadleśnictwo Przasnysz)	7,55
Zalesiona powierzchnia ogółem w województwie mazowieckim w latach 2008 - 2009: 1 160,18 ha								

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych od powiatów, ARiMR i RDLP.

Działanie 2

Lasy Państwowe prowadzą gospodarkę leśną zgodnie z modelem zrównoważonej gospodarki leśnej zgodnej z zasadą zachowania trwałości lasów, powiększenia zasobów leśnych i ciągłości użytkowania realizowaną w oparciu o plany urządzania lasów. W skład tych działań wchodzi:

- dostosowywanie składów gatunkowych do potencjalnych możliwości produkcyjnych siedliska – przebudowa drzewostanów
- zmniejszenie udziału rębni zupełnych na rzecz rębni złożonych
- pozostawienie na zrębach zupełnych kęp starych drzew do naturalnej śmierci oraz stref ekotonowych wzdłuż dróg i cieków wodnych
- wykorzystanie odnowień naturalnych
- przeprowadzenie co rocznej aktualizacji przyrodniczej
- zakładanie ognisk biocenotycznych
- wyznaczanie drzewostanów o szczególnych walorach przyrodniczych HCVF
- realizacja zasad FSC
- dostosowanie prac z zakresu gospodarki leśnej do działań mających na celu ochronę siedlisk gatunków chronionych

Kampinoski Park Narodowy realizował:

- zalesienia, odnowienia, podsadzenia, poprawki i uzupełnienia, dolesienia luk na powierzchni 23,91 ha, uszczelnienie granic polno-leśnych poprzez wprowadzenie krzewów kłujących w ilości 1,43 tys., szt. sadzonek
- wykonanie 307,83 ha czyszczeń wczesnych i późnych
- pielęgnowanie upraw na powierzchni 62,37 ha
- wykonanie nowego ogrodzenia upraw na powierzchni 10,36 ha
- zabezpieczenie mechaniczne 4 072 szt. sadzonek modrzewia, cisa i cennych gatunków liściastych
- eliminacja obcych gatunków na powierzchni 487,15 ha (m.in.: czeremchy amerykańskiej, robinii akacjowej, dębu czerwonego i klona jesionolistnego)
- prowadzenie cieć pielęgnacyjnych na powierzchni 958,04 ha i zabiegów sanitarnych
- jesienne poszukiwanie owadów w ściółce 508 prób.

Działanie 3

Rygorzy zabudowy i zagospodarowania przestrzennego gminy Izabelin wynikają ze specyficznego położenia terenu w granicach i otulinie Kampinoskiego Parku Narodowego. Dotychczasowe zagospodarowanie poszczególnych jednostek strukturalnych jest zróżnicowane ale zgodne z funkcjami określonymi w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Zróżnicowane to jest wynikiem odległości od granic Kampinoskiego Parku Narodowego, realizacji dostępności do podstawowego układu drogowego, uzyskanie zgody na zmianę przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne, podziałów oraz stanu własności gruntów.

Zagospodarowanie tego obszaru podporządkowane jest w znacznym stopniu wymogom KPN, a dalsze możliwości rozwoju gospodarczego ograniczone są do zabudowy mieszkaniowej z dopuszczeniem usług, rekreacji, turystyki oraz rolnictwa.

Działanie 4

Na terenie RDLP Warszawa w latach 2008 – 2009 odnowiono 8,11 ha powierzchni zniszczonej przez pożary oraz 7,45 ha powierzchni zniszczonej przez wiatry.

Na terenie RDLP Łódź (Nadleśnictwo Gostynin) odnowiono 8,48 ha powierzchni zniszczonej przez huragany.

Na terenie RDLP Olsztyn odnowiono 0,31 ha powierzchni zniszczonej przez pożary.

W powiatach: ostrołęckim, ciechanowskim, sokołowskim, wołomińskim i na terenie gminy Przytyk odnowiono łącznie 35,72 ha powierzchni zniszczonej przez pożary i huragany.

5. Cel główny - Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego

5.1 Ocena ogólna

W celu poprawy stanu bezpieczeństwa ekologicznego w POŚ WM zostały wyznaczone następujące obszary i cele szczegółowe:

Tabela 36

Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego *Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego*

Obszary działań	Cele szczegółowe
Ochrona przed powodzią i suszą	- Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną; - Zwiększenie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych urządzeń technicznych
Ochrona przed osuwiskami	- Ograniczenie skutków procesów geodynamicznych
Ochrona przeciwpożarowa	- Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej
Przeciwdziałanie awariom przemysłowym	- Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii
Transport substancji niebezpiecznych	- Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych

W zakresie *właściwego zagospodarowania terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną* w latach 2008 – 2009 w dalszym ciągu nie wdrażano działań mających na celu opracowanie kompleksowego planu ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałania skutkom suszy regionu środkowej Wisły, a także systemów ostrzegania przed niebezpiecznymi zjawiskami zachodzącymi w atmosferze oraz hydrosferze. Przyczyną takiej sytuacji jest brak kompleksowych rozwiązań ochrony przeciwpowodziowej uwzględniających metody techniczne i nietechniczne, ale także wiele instrumentów prawnych i dokumentów, pozwalających na określenie zasad i sposobów realizacji zadań. Należy zaznaczyć jednak, że w gminach: Baranowo, Tarczyn, Mogielnica oraz w miastach: Ostrołęka i Pruszków zostały wprowadzone do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego granice obszarów bezpośredniego oraz potencjalnego zagrożenia powodziowego. Na obszarze tym ustala się ograniczenia zabudowy lub zakazy zabudowy.

Wdrażanie *działań związanych ze zwiększeniem retencyjności oraz poprawą stanu przeciwpowodziowych urządzeń technicznych* ma charakter incydentalny i dotyczy bardzo niewielkich obszarów i odcinków rzek. Główną przyczyną niezadowalającego poziomu realizacji zadań, mających na celu modernizację istniejących wałów przeciwpowodziowych oraz modernizację i budowę urządzeń melioracji wodnych w latach 2008-2009 był brak środków finansowych. Pomimo to WZMiUW realizował szereg przedsięwzięć w tym: budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych na obszarze 217,73 ha, modernizacja 10 km istniejących wałów przeciwpowodziowych oraz prace konserwacyjne urządzeń melioracji wodnych (cieki naturalne i kanały wraz z obsługą urządzeń piętrzących - 2536,9 km, obwałowania - 1250,5 km, pompownie - 48 szt., zbiorniki - 4szt.), modernizacja koryta rzeki Łydyny na odcinku 6,6 km.

Na Mazowszu wdrożone zostały działania związane z *ograniczeniem skutków geodynamicznych* na terenach Warszawy, Płocka i Wyszogrodu. W Płocku prowadzony jest monitoring stateczności zboczy na odcinku Skarpy Wiślanej od Bazyliki Katedralnej do Jaru Kazimierza Wielkiego, pozwalający na prowadzenie obserwacji przemieszczeń wzdłuż całego profilu skarpowego. Wyniki pomiarów będą wykorzystywane w celu zapobiegania niszczeniu skarpy. Ponadto prowadzona była przez RZGW inwestycja pn. „Zabezpieczenie skarpy w Wyszogrodzie na odcinku od istniejącego ubezpieczenia brzegu Wisły w km 586,800 do ubezpieczenia przy nowym moście”. Celem inwestycji było zabezpieczenie podnóża wysokiej skarpy wiślanej w Wyszogrodzie przed niszczącym działaniem wód wezbraniowych. Państwowy Instytut Geologiczny kontynuował realizację zadań zawartym w projekcie SOPO (*System Ołstony Przeciwosuwiskowej*). Na Mazowszu kartowanie i wykonywanie map osuwisk i terenów zagrożonych ruchami planowane jest do realizacji w etapie III, tj. w latach 2015-2018.

Dla zapewnienia *Poprawy stanu ochrony przeciwpożarowej, a także zmniejszenia zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii* podjęto realizację wszystkich działań. Bardzo duży udział w wyposażeniu jednostek OSP w sprzęt techniczno – chemiczno – ekologiczny miał Samorząd Województwa Mazowieckiego, który przeznaczył na to zadanie (w ramach *Samorządowego Programu Wsparcia Ochotniczych Straży Pożarnych w Województwie Mazowieckim*), w latach 2008 -2009 kwotę ok. 28,8 zł. Dotację uzyskało 1086 jednostek OSP.

WITD w Warszawie przeprowadził 3340 kontroli pojazdów na drogach w zakresie transportu substancji niebezpiecznych. Ponadto KM/KP PSP przeprowadził 196 kontroli jednostek transportu niebezpiecznego. W ramach realizacji zadania dotyczącego konwojowania transportów materiałów niebezpiecznych *Międzynarodowa konwencja dotycząca drogowych przewozów towarów i ładunków niebezpiecznych, z 30 września 1957 roku*, nałożyła na każdego przedsiębiorcę zajmującego się transportem drogowym towarów niebezpiecznych zobowiązanie do wyznaczenia swojego doradcy ds. bezpieczeństwa (tzw. doradca ADR).

5.2 Ocena szczegółowa

5.2.1. Ochrona przed powodzią i suszą

Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną

Tabela 37

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Opracowanie kompleksowego planu ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałaniu skutkom suszy dla regionu Środkowej Wisły	Jst, RZGW	↓
2.	Kształtowanie bezpiecznego zagospodarowania terenów zagrożonych powodzią; wyznaczenie i wprowadzenie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego granic obszarów bezpośredniego oraz potencjalnego zagrożenia powodzią	samorządy miast i gmin	→
3.	Budowa systemów ostrzegania przed niebezpiecznymi zjawiskami zachodzącymi w atmosferze oraz hydrosferze.	IMiGW	↓

Działanie 2

W gminach Baranowo, Tarczyn, Mogielnica oraz w miastach Ostrołęka i Pruszków zostały wprowadzone do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego granice obszarów bezpośredniego oraz potencjalnego zagrożenia powodziowego. Na obszarze tym ustala się ograniczenia zabudowy lub zakazu zabudowy.

Starostwo Powiatowe w Wołominie zorganizowało konferencję pn. *Aktualne problemy gospodarki wodnej na terenie powiatu wołomińskiego, ze szczególnym uwzględnieniem stanu technicznego urządzeń wodnych i zagrożeń powodziowych*. Celem konferencji było zwrócenie uwagi na problem niedostatecznego stanu technicznego wałów i urządzeń wodnych na terenie powiatu oraz próba zorganizowania skutecznego sposobu przywrócenia sprawności urządzeń wodnych, a następnie zorganizowanie systemu ich bieżącej kontroli. W konferencji udział wzięli przedstawiciele władz samorządowych, Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie, Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie - Inspektorat w Wołominie, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Zwiększenie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych i urządzeń technicznych

---

Tabela 38

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zwiększenie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych i urządzeń technicznych*.

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Aktualizacja i następnie realizacja Programu Małej Retencji Województwa Mazowieckiego	Samorząd Województwa	→
2.	Uporządkowanie i dokończenie rozpoczętych zadań z zakresu melioracji oraz renaturyzacja terenów cennych przyrodniczo, rezygnacja z melioracji torfowisk, podmokłych łąk i pastwisk (zachowanie coraz rzadszych ekosystemów podmokłych), systematyczna (coroczna) konserwacja systemów melioracyjnych	WZMiUW, samorządy miast i gmin	→

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
3.	Systematyczna kontrola stanu wałów i urządzeń wodnych (w tym kanałów ulgi) oraz prowadzenie prac związanych z ich rekonstrukcją, modernizacją oraz rozbudową.	WZMiUW, samorządy miast i gmin	→
4.	Racjonalne retencjonowanie wód oraz użytkowanie budowli przeciwpowodziowych, a także sterowanie przepływami wód. Budowa polderów	WZMiUW, samorządy miast i gmin	→

Działanie 1

Działanie zostało opisane w celu głównym *Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce*, cel szczegółowy: *Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych*.

Działanie 2

W latach 2008-2009 w zakresie budowy i wykonania urządzeń melioracji wodnych (cieków naturalnych i kanałów wraz z obsługą urządzeń) na terenie województwa mazowieckiego zrealizowano inwestycje przedstawione w poniższej tabeli:

Tabela 39

Inwestycje w zakresie budowy i wykonania urządzeń melioracji wodnych zrealizowane w latach 2008-2009

Lp.	Nawa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
1	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych na obszarze 217,73 ha.	Stworzenie warunków lepszego wykorzystania środków produkcji (np. nawozów)
2	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej W Warszawie	Oczyszczanie i udrażnianie rowów (koszenie dna i skarp wraz z wygrabieniem)	Przywracanie prawidłowych stosunków wodnych w glebie przez odprowadzenie nadmiaru wód z gruntów
3	Miasto st. Warszawy (dzielnice: Białołęka Ursynów, Targówek, Wilanów)	Konserwacja urządzeń wodnych szczegółowych	Poprawa stosunków wodnych i ochrona przed podtopieniami i zagrożeniami powodzią.
4	Starostwo Powiatowe w Ciechanowie	Modernizacja urządzeń melioracji wodnych szczegółowych	Poprawa systemów melioracji -zapobieganie podtopienia gruntu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet WZMiUW oraz samorządów miast i gmin.

Ponadto w zakresie ochrony i utrzymania cennych naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych, mających na celu zachowanie bioróżnorodności, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Warszawie realizowała przedsięwzięcia polegające na :

- renowacji rowów melioracyjnych i niewielkich cieków lokalnych;
- budowie zastawek, przepustów, progów;
- odtwarzaniu naturalnych zbiorników wodnych (nadleśnictwa: Sokołów, Pułtusk, Garwolin, Siedlce)

Ponadto Kampinoski Park Narodowy podjął się odtwarzania i ochrony siedlisk wodno-błotnych poprzez rozpoczęcie projektu *Opracowanie metod odtworzenia pierwotnych warunków wodnych Kampinoskiego Parku Narodowego w celu powstrzymania degradacji przyrodniczej i poprawie stanu bioróżnorodności*.

Działanie 3

W latach 2008-2009 w zakresie modernizacji, rekonstrukcji lub rozbudowy wałów przeciwpowodziowych i urządzeń wodnych na Mazowszu zrealizowano inwestycje przedstawione w poniższej tabeli:

Tabela 40

Inwestycje związane modernizacją, rekonstrukcją lub rozbudową wałów przeciwpowodziowych i urządzeń wodnych w latach 2008-2009

Lp.	Nawa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
1	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Utrzymanie wód i urządzeń melioracji podstawowych istotnych dla regulacji stosunków wodnych	Wykonano prace konserwacyjne: -cieki naturalne i kanały wraz z obsługą urządzeń piętrzących – 2 536,9 km - obwałowania 1250,5 km. - pompownie 48 szt. - zbiorniki – 4 szt.
2	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Przebudowa – modernizacja obwałowań rzeki Wisły w km 35+000 do 45+000, gm. Maciejowice	Modernizacja 10 km istniejącego wału przeciwpowodziowego
3	Miasto st. Warszawy (dzielnice: Ursus, Wilanów)	Konserwacja urządzeń wodnych podstawowych	Wykonano prace konserwacyjne kanału Konotopa wraz z obwałowaniem oraz opracowano projekt remontu budowli melioracyjnych w zlewni rowu V w Powsinie
4	Miasto Pruszków	Przebudowa rowów odwadniających	Wykonanie zabezpieczeń przeciwpowodziowych dla mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet WZMiUW oraz samorządów miast i gmin.

Działanie 4

W latach 2008-2009 w zakresie racjonalnego retencjonowania wód oraz użytkowania budowli przeciwpowodziowych zrealizowano inwestycje przedstawione w poniższej tabeli:

Tabela 41

Inwestycje w zakresie racjonalnego retencjonowania wód oraz użytkowania budowli przeciwpowodziowych w latach 2008-2009

Lp.	Nawa gminy, powiatu, instytucji	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia
1	Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie	Modernizacja przekroju podłużnego koryta rzeki Łydni od km 51+650 do 58+250	Modernizacja koryta rzeki na odcinku 6,6 km
2	Miasto st. Warszawy (dzielnica Ursynów)	Wykonanie renowacji stawów-oczek wodnych na obiekcie Moczydło	Poprawa stosunków wodnych poprzez stworzenie retencji w zbiornikach i mikroklimatu lokalnego.
3	Miasto Garwolin	Eksploatacja i konserwacja jazu żelbetowego w km 26+500 rzeki Wilgi	Poprawa stosunków wodnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet WZMiUW oraz samorządów miast i gmin.

5.2.2. Ochrona przed osuwiskami

Ograniczanie skutków procesów geodynamicznych

Tabela 42

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Ograniczanie skutków procesów geodynamicznych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Monitoring stateczności zboczy.	m.st. Warszawa, starostwo plockie	↔
2.	Zabezpieczenie istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych Skarpy Wiślanej.	starostwo plockie, RZGW	→
3.	Określenie odpowiedniego zagospodarowania niezabudowanych terenów osuwiskowych przez odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	gminy: Płoniawy – Bramura, Rzewnie, Góra Kalwaria miasto Maków Mazowiecki,	→
4.	Egzekwowanie zapisów wynikających z badań geologiczno-inżynierskich w planach zagospodarowania przestrzennego.	miasto Płock, gmina Chynów	→

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
5.	Konserwacja istniejących urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych.	starostwo plockie	→
6.	Wypracowanie modelowego postępowania na terenach osuwiskowych.	PIG, MŚ	→

Działanie 1

Skarpa Warszawska

W 2008 r. w Warszawie wykonano rejestr terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy. Założono 13 kart rejestracyjnych terenu zagrożonego ruchami ziemi.

Dwukrotnie w ciągu roku – w okresach: wiosennym (marzec-kwiecień) i jesiennym (wrzesień-październik) – przeprowadzono monitoring na obszarze Skarpy Warszawskiej oraz zaktualizowano rejestr poprzez wprowadzenie do niego wyników obserwacji.

Długość Skarpy Warszawskiej objętej monitoringiem to ok. 43 km.

Wyniki badań przyczyniły się do dokładnego rozpoznania skarpy w granicach administracyjnych Warszawy i pozwoliły określić stopień zagrożeń. Dzięki temu możliwa jest skuteczna ochrona przedmiotowych terenów oraz właściwe nimi gospodarowanie.

W 2009 r. rozpoczęto prace przygotowawcze do monitoringu geodezyjnego trzech fragmentów Skarpy Warszawskiej:

- Stare Miasto, od ulicy Kościelnej do klasztoru Sióstr Wizytek – ok. 1,8 km;
- rejon ulicy Myśliwieckiej – ok. 0,7 km;
- sąsiedztwo kościoła p.w. Św. Katarzyny – ok. 0,4 km.

Zadanie będzie obejmowało zaprojektowanie i założenie sieci stałych znaków geodezyjnych, zaprojektowanie numerycznego systemu gromadzenia i przetwarzania danych pomiarowych wraz z ich odpowiednią prezentacją, wykonanie obserwacji w założonej sieci punktów pomiarowych oraz interpretację uzyskanych wyników.

Przedsięwzięcie realizowane jest w latach 2009-2011.

Skarpa Wiślana

W Płocku prowadzony jest monitoring stateczności zboczy na odcinku Skarpy Wiślanej od Bazyliki Katedralnej do Jaru Kazimierza Wielkiego. W 2009 r. przeprowadzono dwa przetargi na wykonanie 8 otworów inklinometrycznych. Wykonano pomiar zerowy.

Przedsięwzięcie służy do obserwacji przemieszczeń wzdłuż całego profilu skarpowego tj. od podstawy skarpy do jej korony. Wyniki pomiarów będą wykorzystywane w celu zapobiegania niszczeniu skarpy.

Działanie 2

Od września 2008 r. do listopada 2009 r. realizowana była przez RZGW inwestycja pn. „Zabezpieczenie skarpy w Wyszogrodzie na odcinku od istniejącego ubezpieczenia brzegu Wisły w km 586,800 do ubezpieczenia przy nowym moście”.

Celem inwestycji było zabezpieczenie podnóża wysokiej skarpy wiślanej w Wyszogrodzie przed niszczącym działaniem wód wezbraniowych.

Prace, w ramach ww. inwestycji. obejmowały m.in.: budowę tamy podłużnej o długości 616 metrów, umocnienie materacami gabionowymi skarp odwodnych, zabezpieczenie jaru 5 progami chroniącymi, wykonanymi z koszy gabionowych (kamiennie-siatkowych), które mają za zadanie ochronę przed zjawiskami erozyjno-osuwiskowymi. Wykonano również ciąg spacerowy z płyt żelbetowych o długości 655 metrów wraz ze schodami łączącymi taras górny z dolnym, a także 12 stanowisk cumowniczych dla małych jednostek pływających. Ponadto, przeprowadzono prace porządkowe terenu.

Budowa bulwaru była prowadzona pod stałym nadzorem ornitologa, z uwagi na ochronę jaskółek brzegówek i zimorodka podczas okresu lęgowego. Dodatkowo, w ramach kompensacji przyrodniczej, zainstalowano 150 szt. skrzynek lęgowych dla ptaków oraz nasadzono sztabry wierzby purpurowej. Inwestycja RZGW w Warszawie w dalszej perspektywie, umożliwi zagospodarowanie oraz bezpieczną eksploatację przez Urząd Miejski w Wyszogrodzie górnej krawędzi skarpy. Ciąg spacerowy między osiami starego i nowego mostu, zapewni bezpośredni dostęp do rzeki dla mieszkańców miasta. Ponadto, pozwoli na rekreacyjne wykorzystanie skarpy zarówno od strony wody, jak i ładu.

W Płocku realizowano inwestycję w ramach której wykonano zabudowanie i zabezpieczenie nisz erozyjnych na zboczach skarpy w rejonie Katedry i naprzeciwko pomnika Krzywickiego. Odwodniono teren od Katedry do Hotelu Starzyński oraz wykonano na tym obszarze nowe alejki spacerowe, nasadzenia drzew, krzewów i kwiatów jednorocznych. Wybudowano oświetlenie terenu oraz małą architekturę: ławeczki, pergolę, ogrodzenie.

W ramach inwestycji wykonano 4200 m² alejek, 820 mb odwodnienia i ok. 840 mb ogrodzenia, a także zabezpieczono nisze erozyjne na powierzchni ok. 1500 m².

Działanie 3

Podczas opiniowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Starostwo Powiatu Makowskiego zwraca uwagę na odpowiednie zagospodarowanie terenów zagrożonych ruchami masowymi. W powiecie makowskim występuje 9 takich miejsc – w dolinie rzeki Orzyc.

Opracowano miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla:

- fragmentu miasta Góra Kalwaria i fragmentu wsi Moczydłów (rejon ul. Lipkowskiej),
- fragmentu miasta Góra Kalwaria – teren dawnej jednostki wojskowej.

Projektami planów objęto tereny znajdujące się w okolicy skarpy rzeki Wisły wraz z fragmentami tej skarpy. Są to tereny narażone na osuwanie się mas ziemnych oraz w części u podnóża skarpy – zagrożone powodzią. W miejscowych planach ww. tereny zostały oznaczone symbolami graficznymi. Ustalenia planów ograniczają możliwość zagospodarowania wskazanych terenów, określają ich przeznaczenie oraz ewentualną lokalizację urządzeń i sieci infrastruktury technicznej.

W przypadku planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu miasta Góra Kalwaria i fragmentu wsi Moczydłów (rejon ul. Lipkowskiej) określono przeznaczenie terenu jako „zielen naturalna” z zakazem realizacji inwestycji kubaturowych oraz zakazem uszczuplania naturalnej szaty roślinnej. W górnej krawędzi skarpy dopuszczono możliwość realizacji platform widokowych w wyznaczonych miejscach oraz dopuszczono zachowanie istniejącej zabudowy.

W przypadku planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu miasta Góra Kalwaria – teren dawnej jednostki wojskowej określono przeznaczenie terenu jako „tereny zieleni nieurządzonej” (funkcja podstawowa), lokalizację urządzeń i sieci infrastruktury technicznej (funkcja uzupełniająca). W zakresie ochrony i kształtowania ładu przestrzennego dopuszcza się nasadzenie zieleni niskiej, utrzymującej stateczność skarpy.

Działanie 4

Realizacja zadania odbywa się w sposób ciągły dla przedsięwzięć lokalizowanych w poszczególnych gminach.

Działanie 5

W Płocku przeprowadzono konserwację systemu kanalizacji deszczowej w obrębie Skarpy Wiślanej na terenach osuwiskowych.

W ramach inwestycji wykonano konserwację 250 szt. kratek ściekowych i studzienek zabudowanych na sieci kanalizacji deszczowej, zarówno przy użyciu sprzętu mechanicznego jak również ręcznie. Wykonano także drobne prace konserwatorskie polegające na naprawach ogrodzeń oraz nawierzchni alejek pomiędzy Jarem Kazimierza Wielkiego a Domem Technika.

Działanie 6

W listopadzie 2006 r. Państwowy Instytut Geologiczny rozpoczął, z inicjatywy Ministra Środowiska, realizację dużego, kilkuletniego projektu **SOPO (System Ostoły Przeciwośuwiskowej)**. Projekt ma za zadanie wspomóc starostów w skutecznym wypełnianiu obowiązków nałożonych rozporządzeniem z dnia 20 czerwca 2007 r. w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi (dostarczanie administracji państwowej danych, niezbędnych do skutecznego zarządzania ryzykiem oraz uświadamianie społeczeństwu zagrożenia).

W ramach projektu dla poszczególnych gmin wykonywane są mapy w skali 1:10 000 oraz karty rejestracyjne zawierające podstawowe parametry badanych osuwisk.

Przedsięwzięcie podzielone zostało na trzy etapy:

Etap I (2006-2008) – Kartowanie pilotażowe osuwisk wraz z wytypowaniem obszarów ich występowania Polsce;

Etap II (planowany na lata 2008-2014) – Kartowanie i wykonywanie map osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi dla obszaru Karpat Polskich (75% powierzchni) oraz monitorowanie wybranych osuwisk w Karpatach.

Etap III (planowany na lata 2015-2018) – Kartowanie i wykonywanie map osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi dla obszaru Karpat Polskich (25% powierzchni) i Polski pozakarpackiej oraz monitorowanie wybranych osuwisk w Karpatach i Polsce pozakarpackiej.

W województwie mazowieckim najbardziej znane osuwiska znajdują się w Wyszogrodzie i Płocku.

5.2.3 Ochrona przeciwpożarowa

Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej

Tabela 43

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Sukcesywna modernizacja (wymiana, uzupełnienie) sprzętu dla jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych.	KW PSP w Warszawie, Lasy Państwowe - Nadleśnictwa w Płocku i Gostyninie, jst	↔
2.	Propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniu pożarowemu.	KW PSP w Warszawie, jst	↔
3.	Pomoc Samorządu Województwa Mazowieckiego dla jednostek Ochotniczych Straży Pożarnej na doposażenie w sprzęt techniczno – chemiczno - ekologicznego.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→

Jednostki samorządowe terytorialnego realizujące działania:

powiaty: białobrzeski, gostyniński, kozienicki, mławski, ostrołęcki, otwocki, płocki, piaseczyński, płoński, przasnyski, pułtuski, radomski, wołomiński, wyszkowski, żuromiński,

miasta i gminy: Andrzejewo, Baboszewo, Belsk Duży, Białobrzegi, Bielany, Biezuń, Błędów, Błonie, Borkowice, Borowie, Brańszczyk, Brwinów, Cegłów, Ceranów, Chotcza, Ciechanów, Ciepiałów, Czarnia, Czerwin, Czostów, Dobrze, Długosiodło, Dzierżążnia, Garbatka Letnisko, Garwolin, Gąbin, Głowaczów, Gostynin, Goszczyn, Góra Kalwaria, Górzno, Gózd, Grabów n. Pilicą, Grębków, Grodzisk Mazowiecki, Grójec, Grudusk, Gzy, Iłża, Izabelin, Jabłonna, Jabłonna Lacka, Jaktorów, Jastrząb, Jedlińsk, Jedlnia Letnisko, Jednorozec, Kadzidło, Kampinos, Karczew, Kazanów, Klembów, Kobyłka, Kołbiel, Konstancin Jeziorna, Korczew, Kozienice, Krasne, Krasnosielec, Kuczbork-Osada, Lelis, Leoncin, Lesznów, Liw, Lubowidz, Lutocin, Łaskarzew, Łąck, Łochów, Łomianki, Mała Wieś, Małkinia Górna, Miastków Kościelny, Michałowice, Miedzna, Mława, Mochowo, Mogielnica, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Myszyniec, Nadarzyn, Naruszewo, Nieporęt, Nowe Miasto n. Pilicą, Nowy Dwór Mazowiecki, Obryte, Ojrzeń, Olszanka, Olszewo Borki, Opinogóra Górna, Orońsko, Osieck, Otwock, Ożarów Mazowiecki, Pacyna, Paprotnia, Parysów, Piaseczno, Pilawa, Pionki, Platerów, Płoniawy-Bramura, Płońsk, Pniewy, Pokrzywnica, Policzna, Poświętne, Prażmów, Promna, Przasnysz, Przesmyki, Przyłęk, Przysucha, Przytyk, Pułtusk, Puszcza Mariańska, Radzanów, Radziejowice, Radzymin, Raszyn, Regimin, Repki, Rościszewo, Różan, Rusinów, Rybno, Rzekuń, Sabnie,

Sanniki, Sieciechów, Siedlce, Siennica, Sierpc, Słubice, Sobienie Jeziory, Sokołów Podlaski, Somianka, Stara Błotnica, Sterdyń, Strachówka, Stromiec, Strzegowo, Stupsk, Suchożebry, Sulejówek, Sypniewo, Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szelków, Szulborze Wielkie, Szydłowiec, Szydłowo, Tarczyn, Tczów, Warka, Wąsewo, Wieczfnia Kościelna, Wieliszew, Wierzbica, Wierzbno, Wilga, Wiskitki, Wiśniew, Wodynie, Wołomin, Wyszogród, Wyśmierzyce, Zabrodzie, Zakrzew, Zatory, Zwoleń, Żabia Wola, Żelechów, Żuromin.

Lasy Państwowe: Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Warszawie, Nadleśnictwo Płock, Nadleśnictwo Gostynin, Nadleśnictwo Celestynów, Nadleśnictwo Myszyniec, Nadleśnictwo Parciaki, Nadleśnictwo Ostrołęka, Nadleśnictwo Sarnaki, Nadleśnictwo Lidzbark.

Przedsiębiorstwa realizujące działania: „Koleje Mazowieckie KM” Sp. z o.o.

Działanie 1

W ramach realizowanego zadania zakupione zostały nowe lekkie, średnie i ciężkie samochody ratowniczo - gaśnicze jak również sprzęt ratowniczy stanowiący wyposażenie strażaków pełniących służbę w jednostkach ratowniczo - gaśniczych na terenie województwa mazowieckiego. Zakupiono komorę dymową do przeprowadzania szkoleń strażaków uczestniczących w akcjach ratowniczo – gaśniczych.

Realizacja tego działania ma na celu :

- poprawę mobilności jednostek ochotniczej straży pożarnej;
- poprawę skuteczności działań ratowniczo – gaśniczych;
- poprawę bezpieczeństwa ratowników biorących bezpośredni udział w działaniach ratowniczych;
- polepszenie realizacji postanowień ustawy nakładającej na Państwową Straż Pożarną obowiązek ochrony mienia, życia ludzkiego i środowiska naturalnego poprzez ograniczenie skutków katastrofy, awarii i klęsk żywiołowych i innych zdarzeń.

Działanie 2

KW PSP w Warszawie wraz Oddziałem WZOSP RP WM (Oddział Wojewódzki Związek Ochotniczej Straży Pożarnej RP Województwa Mazowieckiego) przygotowała i przeprowadziła:

- wojewódzkie eliminacje XXXI Ogólnopolskiego Turnieju Wiedzy Pożarniczej pt. *Młodzię Zapobiega Pożarom* w Ciechanowie i Płocku;
- realizowała zadania rządowego programu „Razem Bezpieczniej” poprzez propagowanie wśród dzieci i młodzieży zasad postępowania na wypadek zagrożeń;
- prowadziła kontrolę obiektów wypoczynku letniego dzieci, zbiorników wodnych.

Ponadto przy współpracy z innymi jednostkami (tj. Policją, Strażą Miejską oraz WOPR-em, Sanepidem, Mazowieckim Kuratorem Oświaty i władzami samorządowymi) prowadziła szeroko zakrojoną akcję edukacyjną „Pierwsza pomoc”.

Działanie 3

Samorząd Województwa Mazowieckiego realizując zadania „*Samorządowego Programu Wsparcia Ochotniczych Straży Pożarnych w Województwie Mazowieckim OSP*” na lata 2008-2009, którego celem jest wspieranie finansowe gmin w zakresie wyposażenia jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej:

- udzielił w 2008 r. dotacji dla 531 jednostek (podpisano 547 umów) na kwotę **15 000 000 zł.** z czego zakupiono 122 samochody strażackie (uchwałą Nr 284/08 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 22 grudnia 2008 r. została przyjęta lista gmin, które otrzymają dofinansowanie dla OSP);
- udzielił w 2009 r. dotacji dla 555 jednostek na łączną kwotę **13 867 927,00 zł.** wykorzystana kwota dotacji to **13 825 496,97 zł.** zakupiono 118 samochodów strażackich (uchwałą Nr 212/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 16 listopada 2009 r. została przyjęta lista gmin, które otrzymają dofinansowanie dla OSP).

5.2.4. Przeciwdziałanie awariom przemysłowym

Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii

Tabela 44

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Opracowanie raportów o bezpieczeństwie przez zakłady o dużym ryzyku na terenie województwa mazowieckiego, które wg stanu na dzień 1 marca 2005 r. nie posiadają opracowanych takich dokumentów. Raport winien być zatwierdzony przez Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej.	KW PSP w Warszawie, ORLEN GAZ Sp. z o.o. (Rozlewnia Gazu Płynnego ORLEN GAZ w Płocku), Bayer Sp. z o.o. Soudal Manufacturing Sp. z o. o. w Pionkach	→
2.	Opracowanie przez Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej Zewnętrznego Planu Operacyjno-Ratowniczego dla terenu narażonego na skutki awarii przemysłowej położonego poza zakładem o dużym ryzyku, na podstawie informacji złożonych przez prowadzących zakłady o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej.	KW PSP w Warszawie, ORLEN GAZ Sp. z o.o. w Płocku, Raben–Mazovia Sp. z o.o. w Grodzisku Mazowieckim	→
3.	Opracowanie i wdrożenie systemu ratowniczo-gaśniczego dla województwa mazowieckiego.	KW PSP w Warszawie, komendy powiatowe, komendy miejskie	→
4.	Prowadzenie i weryfikacja elektronicznej bazy danych, w zakresie zakładów mogących powodować poważną awarię, prowadzonej przez WIOŚ w Warszawie.	GIOŚ, WIOŚ	↔
5.	Prowadzenie i aktualizacja rejestru poważnych awarii, prowadzonego przez WIOŚ w Warszawie.	GIOŚ, WIOŚ	↔
6.	Opracowanie i realizacja dwuletnich planów wyposażenia jednostek straży pożarnej w sprzęt do ratownictwa techniczno – chemiczno - ekologicznego.	KW PSP w Warszawie	→

Działanie 1, 2

Komendant Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej.:

- zatwierdził 3 raporty o bezpieczeństwie wraz z wewnętrznym planem operacyjno-ratowniczym dla zakładów: ORLEN GAZ Sp. z o.o. (Rozlewnia Gazu Płynnego ORLEN GAZ w Płocku), Bayer Sp. z o.o. (Centrum Magazynu Dystrybucyjnego w Błoniu), Soudal Manufacturing Sp. z o.o. w Pionkach.
- przyjął Zewnętrzne Plany Operacyjno – Ratownicze dla 2 zakładów tj.: ORLEN GAZ Sp. z o.o. w Płocku i Raben – Mazovia Sp. z o.o. w Grodzisku Mazowieckim oraz odstąpił od sporządzenia ww. Planów dla zakładów: Bayer Sp. z o.o., Soudal Manufacturing Sp. z o.o. w Pionkach.

Działanie 3

Komenda Wojewódzka PSP w Warszawie w ramach poprawy stanu bezpieczeństwa na terenie województwa mazowieckiego w dalszym ciągu prowadzi działania mające na celu realizację Krajowego System Ratowniczo-Gaśniczego.

Na terenie województwa mazowieckiego obecnie Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy tworzą następujące jednostki ochrony przeciwpożarowej: 61 jednostek ratowniczo-gaśniczych, 440 jednostek ochotniczych straży pożarnych, 2 zakładowe straże pożarne, 38 komend powiatowych i miejskich PSP.

Ponadto w komendach powiatowych i miejskich PSP funkcjonują następujące specjalistyczne grupy ratownicze w ramach Centralnego Obwodu Operacyjnego:

- 1 grupa ratownictwa chemicznego w KM PSP m.st. Warszawy;
- 1 grupa ratownictwa wysokościowego w KM PSP m.st. Warszawy;
- 1 grupa poszukiwawczo-ratownicza w KM PSP m.st. Warszawy.

Działanie 4, 5

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska przy współpracy z wojewódzkimi inspektorami ochrony środowiska prowadzi rejestr zakładów mogących powodować poważne awarie oraz sporządza coroczne *Raporty o wystąpieniu zdarzeń o znamionach poważnej awarii* z którego wynika, że w latach 2008-2009, najwięcej zakładów będących źródłem poważnej awarii jest zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego, tj. ogółem 138 zakładów, w tym: 33 zakłady ZZR, 11 zakłady ZDR oraz 94 tzw. pozostałe zakłady. Na terenie województwa mazowieckiego miało miejsce 36 zdarzeń o znamionach poważnej awarii.

Działanie 6

W ramach realizacji dwuletnich planów doposażenia jednostek straży pożarnej, KW PSP wymieniła częściowo stare wyeksploatowanych samochody ratowniczo-gaśnicze poprzez zakup nowych lekkich, średnich i ciężkich samochodów ratowniczo - gaśniczych oraz dokonała zakupu sprzętu ratowniczego i wyposażenia strażaków pełniących służbę w jednostkach ratowniczo - gaśniczych na terenie województwa mazowieckiego.

5.2.5. Transport substancji niebezpiecznych

Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych

---

Tabela 45

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca	Ocena realizacji
1.	Systematyczne kontrole transportów.	KW PSP w Warszawie, WITD w Warszawie,	↔
2.	Wyeliminowanie transportu materiałów niebezpiecznych przez centra miast.	Przedsiębiorstwa	→
3.	Wyznaczanie i budowa miejsc postojowych dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.		↓
4.	Konwojowanie transportów materiałów niebezpiecznych na terenach miejskich.		↓

Działanie 1

Wojewódzki Inspektor Transportu Drogowego w Warszawie (WITD) przeprowadził: 3340 kontroli pojazdów na drogach w zakresie transportu.

W ramach corocznych działań Komendy Miejskie i Państwowe PSP przeprowadzały 186 kontroli jednostek transportu niebezpiecznego.

Działania 2,3,4

Na terenie województwa mazowieckiego nie ma skoordynowanego systemu dotyczącego organizacji przewozu materiałów niebezpiecznych przez centra miast. Powołany w latach wcześniejszych *Zespół do Opracowania Założeń do Koncepcji Organizacji Przewozów Substancji Niebezpiecznych na Terenie i w Rejonie m.st. Warszawy* obecnie nie funkcjonuje. Nie zostało wyznaczone ani wybudowane żadne miejsce postojowe dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.

Uregulowania prawne w zakresie przewozu substancji niebezpiecznych to:

- Ustawa z dnia 28 października 2002 roku *o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych* (Dz. U. Nr 199, poz. 1671, z późn. zm.),
- *Międzynarodowa konwencja dotycząca drogowych przewozów towarów i ładunków niebezpiecznych, z 30 września 1957 roku.*

Zgodnie z zapisami art. 27 ww. ustawy przewoźnik materiałów niebezpiecznych albo nadawca materiałów niebezpiecznych, w przypadku przewozów zagranicznych, ma obowiązek w terminie 5 dni przed rozpoczęciem przewozu dokonać zgłoszenia do komendanta wojewódzkiego Państwowej Straży

Pożarnej oraz komendanta wojewódzkiego Policji, Straży Granicznej w przypadku rozpoczęcia transportu poza granicami RP.

W ramach realizacji nałożonych wymagań konwencji od 2003 r. każdy przedsiębiorca zajmujący się transportem drogowym towarów niebezpiecznych zobowiązany jest do wyznaczenia swojego doradcy ds. bezpieczeństwa (tzw. doradca ADR³), którego zadaniem jest sporządzanie obowiązkowych sprawozdań rocznych do Wojewody Mazowieckiego oraz wprowadzanie odpowiednich procedur i instrukcji bezpieczeństwa.

W latach 2008-2009 ww. sprawozdanie przekazało 947 przedsiębiorców (głównie ze względu na tlenek etylenu).

6. Cel - Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej

6.1 Ocena ogólna

Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej jest analizowane w 4 obszarach, wśród których zostały określone cele szczegółowe przedstawione poniżej:

Tabela 46

Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego – *Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej*

Obszary działań	Cele szczegółowe
Edukacja ekologiczna	<i>Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa</i>
Zarządzanie środowiskowe	<i>Wzmocnienie instytucjonalne</i>
Aspekty ekologiczne w politykach sektorowych	<i>Upowszechnienie ekologicznych zasad w gospodarce</i>
Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska	<i>Zwiększenie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska.</i>

Wszystkie działania związane ze wzrostem świadomości ekologicznej społeczeństwa były realizowane.

W latach 2008 – 2009 Samorząd Województwa Mazowieckiego na edukację ekologiczną przeznaczył ok. 4 mln zł. W ramach tych środków zostały zrealizowane następujące przedsięwzięcia:

- przeprowadzono VI i VII edycję konkursu ekologicznego dla szkół podstawowych i gimnazjów z terenu Mazowsza (2700 uczniów z 470 placówek oświatowych);
- przeprowadzono IV i V edycję konkursu *Zbiórka makulatury* dla szkół podstawowych, ponadpodstawowych, gimnazjów i przedszkoli z terenu Mazowsza (127 427 uczniów z 1069 placówek oświatowych);
- dofinansowano konkursy, turnieje, publikacje, kampanie ekologiczne realizowane przez inne jednostki;
- przyznano 29 dotacji organizacjom pozarządowym w otwartych konkursach ofert na zadania dotyczące *kształtowania postaw i zachowań zgodnych z zasadami ekorozwoju, działań na rzecz ochrony walorów przyrodniczych i chronionych gatunków roślin i zwierząt, działań na rzecz zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego i poprawy standardów środowiska*;
- zorganizowano konferencję pn.: *Efektywność energetyczna w miastach – doświadczenia Szwecji, Finlandii i Państw Grupy Wyszehradzkiej*;
- uczestniczono w cyklicznym festynie *Dzień Ziemi* organizowanym w Warszawie na Polach Mokotowskich;

³ *doradca ADR – doradca ds. bezpieczeństwa w transporcie drogowym towarów niebezpiecznych.

ADR -fr. L' Accord européen relatif au transport international des marchandises Dangereuses par Route - *Międzynarodowa konwencja dotycząca drogowego przewożenia towarów i ładunków niebezpiecznych*

- współorganizowano 50 – lecie Kampinoskiego Parku Narodowego;
- przeszkolono 212 pracowników Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie z zakresu ochrony środowiska;
- wykonano kalendarz ścienny i planszowy na biurko o tematyce przyrodniczej (przygotowanie merytoryczne, graficzne i wydruk);
- przygotowano banery reklamowe przeznaczone do wykorzystania podczas imprez organizowanych/współorganizowanych przez Departament Środowiska;
- wydano albumy z zakresu ekologii pt. „*Ekologiczne Mazowsze*” i „*Mazowieckie aleje zabytkowe*”;
- wydrukowano dwa komiksy dla dzieci w dwóch grupach wiekowych o tematyce dotyczącej edukacji ekologicznej (opracowanie graficzne i merytoryczne);

Ponadto realizowano szereg akcji edukacyjnych związanych ze wdrażaniem WPGO m.in.:

- szkolenia dla mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie gospodarki odpadami, a w szczególności usuwania i unieszkodliwiania azbestu,
- konferencję pn.: *Pozyskanie środków finansowych na realizację przedsięwzięć z zakresu gospodarki odpadami na terenie Województwa Mazowieckiego*,
- wydrukowano broszurę informacyjną pn.: „*Azbest i co dalej ?Fakty i mity*”.
- kolportaż materiałów informacyjnych z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska i rocznych sprawozdań z gospodarowania odpadami oraz informacji o obowiązkach sprawozdawczych właściciela wyrobu zawierającego azbest.

W obszarze *zarządzanie środowiskowe* wdrożono realizację wszystkich zadań, jednakże wzmocnienie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska wydaje się nie być wystarczające dla sprawnej działalności jednostki. Również wzmocnienie etatowe w obszarze ochrony środowiska innych podmiotów nie osiągnęło wystarczającego poziomu w odniesieniu do potrzeb wynikających z powiększającego się zakresu obowiązków tych instytucji. Dotyczy to przede wszystkim komórek ochrony środowiska na poziomie lokalnym: gminnym i powiatowym. Istotne jest natomiast rozszerzenie zadań i odpowiedzialności WFOŚiGW w ramach wdrażania projektów POIiŚ m.in. o zawieranie pre-umów dotyczących przygotowania projektów indywidualnych, dokonywanie oceny formalnej i merytorycznej projektów zgłaszanych w trybie konkursowym.

W celu upowszechniania ekologicznych zasad w gospodarce realizowane były wszystkie działania, ale poziom ich wdrażania był zróżnicowany. Pomimo dążenia do ograniczenia wpływu zanieczyszczeń powierzchniowych z rolnictwa nie osiągnięto pożądanego efektu w postaci istotnego zmniejszenia zanieczyszczeń wód powierzchniowych. Z powodzeniem kontynuowane były natomiast zadania dotyczące wdrażania zasad ekologizacji gospodarki leśnej. Również upowszechniano wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

W celu zwiększenia aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska realizowane były wszystkie zaplanowane działania. WFOŚiGW wspierał inwestycje na rzecz ochrony środowiska realizowane przez przedsiębiorców. Również wiele inwestycji związanych z modernizacją i budową urządzeń ochrony środowiska w przemyśle było dofinansowanych z NFOŚiGW, BOŚ, EkoFunduszu czy funduszy unijnych.

W ramach powstawania i zachowania „zielonych” miejsc pracy zostało zatrudnionych 23 bezrobotnych z 6 powiatowych urzędów pracy. Zakres prac dotyczył zbierania odpadów i porządkowania terenów leśnych przylegających do dróg powiatowych i krajowych na terenie 6 nadleśnictw. Kontynuowana była również realizacja *Programu Praca i Środowisko*, dzięki któremu okresowe zatrudnienie przy pracach melioracyjnych otrzymało 857 osób bezrobotnych.

Ponadto w latach 2008 - 2009 Samorząd Województwa Mazowieckiego kontynuował współpracę międzynarodową dotyczącą zagadnień związanych z ochroną środowiska. Regiony z którymi podjęto współpracę to: Bruksela (Belgia), Uusimaa (Finlandia), Sztokholm (Szwecja), Saksonia-Anhalt (Niemcy) oraz regiony Państw Grupy Wyszehradzkiej.

6.2 Ocena szczegółowa

6.2.1. Edukacja ekologiczna

Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa

Tabela 47

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Rozszerzenie zakresu szkoleń dla pracowników administracji publicznej w zakresie efektywności działań proekologicznych.	Samorzady miast, gmin i powiatów, PLL LOT S.A., Tramwaje Warszawskie, Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna, Samorząd Województwa Mazowieckiego, RDLP Warszawa, RDLP Olsztyn, ZAP Sznajder Batterien S.A.	↔
2.	Upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy o ochronie lasu i zagrożeniach pożarowych w lasach.	Samorzady miast, gmin i powiatów, RDLP Olsztyn, RDLP Radom, RDLP Łódź	↔
3.	Działania na rzecz wzrostu świadomości ekologicznej społeczności lokalnych, władz szczebla lokalnego w zakresie zrozumienia celów ochrony przyrody i różnorodności biologicznej.	Samorzady miast, gmin i powiatów, RDLP Łódź, RDLP Warszawa, RDLP Olsztyn, RDLP Lublin, Samorząd Województwa Mazowieckiego/MZPK, KPN	↔
4.	Podjęcie ciągłych działań informacyjnych, promocyjnych, edukacyjnych w formie audycji i publikacji w środkach masowego przekazu, kursów, szkoleń, konkursów, imprez masowych itp.	Samorzady miast, gmin i powiatów, RDLP Olsztyn, RDLP Warszawa, RDLP Łódź, Bolimowski PK, Gostynińsko – Włocławski PK, KPN, Samorząd Województwa Mazowieckiego/MZPK	↔
5.	Organizowanie akcji promocyjnych i konkursów w zakresie efektywności energetycznej, oszczędzania wody, ochrony przed hałasem oraz zrównoważonego transportu.	MODR, Stowarzyszenie Krajowy Ruch Ekologiczny – Społeczny, REEC Płock, m. st. Warszawa, Politechnika Warszawska, Polskie Towarzystwo Pojazdów Ekologicznych, Instytut Maszyn Roboczych, Klub Ekologiczny Okręg Mazowiecki, Basell Orlen Polyolefins, Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach, Vattenfall Heat Poland,	↔
6.	Kształtowanie proekologicznych wzorców konsumpcji w gospodarstwie domowym prowadzących do zmniejszenia ilości odpadów i ich segregacji.	Samorząd Województwa Mazowieckiego/MZPK, RADKOM, samorzady miast, gmin i powiatów	↔
7.	Organizowanie cyklicznego konkursu ekologicznego dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów województwa mazowieckiego.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	↔

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiaty: białobrzeski, ciechanowski, garwoliński, gostyniński, makowski, mławski, ostrołęcki, ostrowski, otwocki, płocki, płoński, przasnyski, warszawski zachodni, wołomiński, wyszkowski, żuromiński, żyrardowski, węgrowski, sokołowski

miasta i gminy: Bielany, Błędów, Bodzanów, Chynów, Drobin, Gostynin, Grójec, Góra Kalwaria, Huszlew, Iłża, Izabelin, Józefów, Kampinos, Kobyłka, Koźnice, Kuczbork – Osada, Łochów, Michałowice, Mordy, Mrozy, Nieporęt, Nowy Duninów, Olszewo Borki, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Paprotnia, Piaseczno,

Pilawa, Platerów, Płock, Płońsk, Podkowa Leśna, Prażmów, Pruszków, Przesmyki, Przyłek, Przysucha, Przytyk, Pułtusk, Raszyn, Regimin, Różan, Rybno, Sabnie, Słubice, Sochaczew, Sochocin, Szczutowo, Szulborze Wielkie, Sulejówkę Szydłowo, Warka, m.st. Warszawa, Wąsewo, Wieliszew, Wołomin, Wiskitki, Wyśmierzyce, Załuski, Żabia Wola, Żyrardów.

Działanie 1

W latach 2008 – 2009 w szkoleniu z zakresu prowadzenia gospodarki odpadami, ochrony wód, ochrony powietrza, ochrony przed hałasem itp. uczestniczyło 212 pracowników z Departamentów: Środowiska, Opłat Środowiskowych oraz Rolnictwa i Modernizacji Terenów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie (koszt poniesiony przez województwo mazowieckie – 72 868,47 zł)

Ponadto szkoleniami objęto również przedstawicieli jednostek uwzględnionych w tabeli powyżej.

Działanie 2

RDLP Olsztyn od wielu lat prowadzi edukację przyrodniczo – leśną społeczeństwa. Każdego roku kupowane są materiały informacyjno – promocyjne, kalendarze, zakładki o tematyce przeciwpożarowej, propagujące ochronę zasobów przyrodniczych oraz zasady właściwego korzystania z uroków lasu. Pracownicy nadleśnictw przeprowadzają pogadanki z młodzieżą szkolną, w których przybliżają wiedzę na temat przyrody. Przy leśnych parkingach oraz wjazdach do lasu umieszczane są tablice informacyjne i przeciwpożarowe.

RDLP Radom i RDLP Łódź realizują „*Program edukacji leśnej społeczeństwa*” poprzez prowadzenie pogadanek, konkursów, lekcji terenowych, akcji i imprez okolicznościowych. W ww. zadaniach w latach 2008 -2009 łącznie wzięło udział 24 504 dzieci, młodzieży i dorosłych.

RDLP Warszawa realizuje program edukacji przyrodniczo - leśnej poprzez pogadanki, zajęcia terenowe z uczniami na ścieżkach przyrodniczo - leśnych oraz konkursy np.: „*Czysty las*”, „*Drzewa wokół nas*”, „*Świat grzybów*”, „*Płazy i gady*”.

Miasto Stołeczne Warszawa w ramach współpracy z Lasami Miejskimi prowadzi zajęcia z edukacji przyrodniczo – leśnej, które obejmują zagadnienia związane z funkcjonowaniem lasu i jego ochroną uczą jak być przyjacielem przyrody, a także co można zrobić na rzecz ochrony przyrody.

Urząd Miasta w Kobyłce zakupił 9 zestawów edukacyjnych „plansz” dla szkół o tematyce: „*Las i ochrona środowiska*”, „*Z ekologią na co dzień*”.

Działanie 3

RDLP Olsztyn, Warszawa, Lublin, Łódź wydatkowały koszty na utrzymanie i doposażenie baz, ścieżek i wiat edukacyjnych, brały również udział w licznych imprez i akcjach tj.: Dzień Ziemi, pikniki rodzinne i inne. W Nadleśnictwie Przasnysz utworzono leśną ścieżkę rowerową „*Góry Dębowe*”.

W roku 2009 Samorząd Województwo Mazowieckie włączył się w organizację jubileuszowych obchodów 50-lecia powstania Kampinoskiego Parku Narodowego. Do współpracy w zakresie organizacji zostali wyznaczeni przedstawiciele Departamentu Kultury, Promocji i Turystyki oraz Departamentu Środowiska. W ramach współpracy Województwo Mazowieckie sfinansowało :

- koncert zespołu „Mazowsze” w Secyminie – Nowinach,
- uliczną wystawę fotograficzną w Warszawie na Krakowskim Przedmieściu,
- organizację drugiego dnia konferencji popularno – naukowej (pokrycie kosztów cateringu oraz przewozu uczestników konferencji)

Na wyżej wymienione przedsięwzięcia Województwo Mazowieckie przeznaczyło 93 762 zł.

Ponadto w 2008 r. Kampinoski Park Narodowy sporządził dokumentację projektową kompleksowego zagospodarowania Ośrodka Dydaktyczno- Muzealnego, a od 2009 r. realizuje Program Edukacyjny „*Jestem sąsiadem Parku*”.

Kozienicki Park Krajobrazowy w latach 2008 – 2009 realizował następujące projekty:

- „Edukacja dla zrównoważonego rozwoju na terenie KPK”. W ramach zadania zorganizowano warsztaty stacjonarno – wyjazdowe dla nauczycieli i młodzieży, a także wydano kalendarz ścienny;
- „Ekologiczna edukacja na rowerze”. Opracowanie rowerowych ścieżek dydaktycznych, oraz wydruk przewodnika „Rowerowe ścieżki dydaktyczne na terenie Puszczy Kozienickiej”;
- Realizacja filmu przyrodniczo – edukacyjnego pt.: „Ptaki drapieżne Kozienickiego Parku Krajobrazowego”;
- „Monitoring środowiska przyrodniczego Kozienickiego Parku Krajobrazowego – warsztaty ekologiczne dla młodzieży”;
- Dopuszaenie Izby Dydaktyczno – Muzealnej Puszczy Kozienickiej w Augustowie, poprzez wykonanie oprogramowania multimedialno – informacyjnego, prezentującego walory Kozienickiego Parku Krajobrazowego.

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych w Otwocku w latach 2008 – 2009 realizował następujące zadania:

- Zagospodarowanie edukacyjne terenu bazy „Torfy” poprzez budowę zbiornika zapewniającego stały dostęp do wody dla przebywających na terenie wilków;
- Budowa wiaty edukacyjnej przy Ośrodku Edukacji Ekologicznej Zespołu PK MChiB;
- Oznakowanie i wyposażenie w urządzenia turystyczne dwóch edukacyjnych ścieżek rowerowych zlokalizowanych na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Oznakowanie granic Mazowieckiego, Chojnowskiego i Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego poprzez umieszczenie tablic informacyjnych na granicy każdego Parku oraz w miejscach często uczęszczanych przez turystów, na trasach wycieczkowych i głównych trasach przelotowych;
- Wydanie albumu fotograficznego prezentującego walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe Mazowieckiego, Chojnowskiego i Brudzeńskiego Parków Krajobrazowych;
- Organizacja Festynu Zielone Mazowsze w ramach obchodów Światowego Dnia Ziemi 2009.

Działanie 4

Przedsięwzięcia realizowane przez Samorząd Województwa Mazowieckiego

W roku 2008:

- udział Samorządu Województwa Mazowieckiego w obchodach Światowego Dnia Ziemi 2008 „Klimat w potrzebie”;
- wydanie albumu z zakresu ekologii pt. „Ekologiczne Mazowsze”;
- opracowanie graficzne i merytoryczne oraz wydruk dwóch komiksów dla dzieci w dwóch grupach wiekowych o tematyce dotyczącej edukacji ekologicznej;
- przygotowanie merytoryczne, graficzne oraz wydruk albumu z zakresu ekologii „Mazowieckie aleje zabytkowe”;
- dystrybucja programów: *Programu Ochrony Środowiska Województw Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 roku, Programu zwiększania lesistości dla Województw Mazowieckiego do roku 2020 i Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego.*

W roku 2009:

- udział Samorządu Województwa Mazowieckiego w obchodach Światowego dnia Ziemi 2009 „Z energią chrońmy klimat”;
- przygotowanie merytoryczne, graficzne oraz wydruk kalendarza ściennego i planszowego na biurko o tematyce przyrodniczej;
- opracowanie graficzne i przygotowanie banerów reklamowych z przeznaczonych do wykorzystania podczas imprez organizowanych/współorganizowanych przez Departament Środowiska.

Dotacje przyznane przez zarząd Województwa Mazowieckiego organizacjom pozarządowym w otwartych konkursach ofert:

W roku 2008

Obszar programowy „Działania na rzecz ekologii oraz kształtowania postaw i zachowań zgodnych z zasadami ekorozwoju”

- Fundacja Ośrodka Edukacji Ekologicznej – „Zielony Certyfikat placówka oświatowa ośrodkiem zrównoważonego rozwoju dla społeczności lokalnej”;
- Fundacja Przasnyska – „Przasnysz, czyste miasto - z własną torbą na zakupy”;
- Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej w Warszawie – „Aktywni z natury”;
- Fundacja „Dobra Wioska” w Warszawie – „Eko - session: Ekonomia ekologiczna w każdym domu”;
- Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego - *Konkurs ekologiczny pod hasłem „Ekologiczny porządek wokół mnie”*;
- Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego – „Poprawa struktury i funkcjonowania przyrody Doliny Wisły”;
- Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Społecznej "WINDA" – „Ale wkoło jest zielono”;
- Wspólnota Ziemi Szydłowieckiej - Konkurs ekologiczny pod hasłem „Proszę w opakowaniu ekologicznym”;
- Wspólnota Ziemi Szydłowieckiej - „Świat wokół mnie znam i chronię”;
- Centrum Edukacji Ekologicznej w Radomiu – „Współczesny konsument wobec zrównoważonego rozwoju”;
- Centrum Edukacji Ekologicznej w Radomiu – „Sprzątanie Piłicy 2008”;
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Razem Dla Rozwoju Regionu Sochaczewskiego – „Czysta Bzura- warto poznać jej piękno i odkryć tajemnice”.

Obszar programowy „Działania na rzecz chronionych gatunków roślin i zwierząt”

- Towarzystwo Przyrodnicze "BOCIAN" – „Ochrona ptaków w budynkach”;
- Urząd Miejski w Szydłowcu - Wspólnota Ziemi Szydłowieckiej – „Przyrodnicze ABC - Działania na rzecz chronionych gatunków roślin i zwierząt”;
- Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego – „Flora i fauna Pojezierza Gostynińskiego w fotografii”.

W roku 2009

Obszar programowy „Działania na rzecz zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego i poprawy standardów środowiska”

- Fundacja Ośrodka Edukacji Ekologicznej w Warszawie – „Zielone Mazowsze - prezentacja walorów przyrody województwa mazowieckiego”;
- Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej – „Mazowsze aktywne z natury”;
- Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Diecezji Drohiczyńskiej – „Mazowieckie Pogotowie Kajakowe”;
- Stowarzyszenie Harcerskie im. Zawiszy Czarnego w Wołominie – „Harcerski rajd TROP”;
- Stowarzyszenie Harcerskie w Warszawie – „Realizacja przedsięwzięć związanych z prawidłową gospodarką odpadami i upowszechnianiem systemów selektywnej zbiórki odzysku i recyklingu odpadów”;
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Razem Dla Rozwoju Regionu Sochaczewskiego – „Czysta Bzura- warto poznać jej piękno i odkryć tajemnice”;
- Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku – „Płocka akademia ekologii dla rozwoju zrównoważonego Mazowsza”;
- Stowarzyszenie Rozwoju Gmin i Miast Powiatu Garwolińskiego "Wspólnota Powiatowa" – „Świat wokół nas”;
- Towarzystwo Przyrodnicze "BOCIAN" – „Przygotowanie i prowadzenie zadań edukacyjnych, promocyjnych, pilotażowych i wdrożeniowych w kontekście realizacji zasady zrównoważonego rozwoju”;

- Stowarzyszenie im. O. Pio w Radomiu – „Z mądrości natury”;
- Stowarzyszenie "TRÓJKA" w Kobyłce – „Czy wiesz, co jesz? Organizowanie akcji promujących ekologiczne = zdrowe odżywianie”;
- Stowarzyszenie Przyjaciół w Pionkach - Organizowanie przedsięwzięć mających na celu upowszechnianie wiedzy o przyrodzie i ekologii (np: imprezy cykliczne, regionalne, szkolenia, konkursy, turnieje wiedzy, niekomercyjne niskonakładowe publikacje).

Obszar programowy „Działania na rzecz ochrony walorów przyrodniczych Mazowsza”

- Fundacja Rozwoju Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego "PANDA" – „Ochrona gatunków zagrożonych wyginięciem”;
- Towarzystwo Przyjaciół Miejskiego Ogrodu Zoologicznego w Płocku – Realizacja Kampanii Ratowania i Ochrony Europejskich Ssaków Drapieżnych „Życ razem” – EAZA Carnivore Campaign 2009 „Living together”.

W latach 2008 -2009 Zarząd Województwa Mazowieckiego przyznał 29 dotacji organizacjom pozarządowym, działającym w wyżej wymienionych obszarach programowych, w ramach otwartych konkursów ofert na kwotę 489 803 zł.

Ponadto w ramach zadań realizowanych przez Departament Kultury, Promocji i Turystyki Zarząd Województw Mazowieckiego w latach 2008 - 2009 ogłosił otwarty konkurs ofert na realizację zadań z zakresu upowszechniania turystyki m.in. na zadania:

- Tworzenie i promocja lokalnych produktów regionalnych, markowych produktów turystycznych na terenie województwa mazowieckiego;
- Wytyczenie, oznakowanie i utrzymanie szlaków turystycznych Mazowsza;
- Znakowanie atrakcji turystycznych Mazowsza;
- Tworzenie systemów informacji turystycznej o Mazowszu;
- Wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji i periodyków, książek, katalogów prezentujących walory turystyczne Mazowsza.

Łącznie w latach 2008 – 2009 na zadania z zakresu upowszechniania turystyki przyznano 145 dotacji na kwotę 2 374 397 zł.

Dofinansowanie (współfinansowanie) i promocja zadań realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, placówki oświatowe, organizacje pozarządowe i naukowe.

Tabela 48

Wykaz wspieranych działań proekologicznych i promocyjnych

Lp.	Jednostka	Nazwa przedsięwzięcia	Uwagi
rok 2008			
1	Gmina Boguty - Pianki	Konkurs im. Wiktora Ignacego Godlewskiego „Za działania na rzecz przyrody	zgłoszono kandydaturę
2	Urząd Gminy Poświętne	IV Edycja konkursu rejonowego pn. "O cóż jest piękniejszego niż wysokie drzewa"	ufundowano nagrody
3	Dzielnica Targówek m.st. Warszawy	Loteria fantowa z okazji Dnia Dziecka	ufundowano nagrody
4	Dzielnica Białołęka m.st. Warszawy	Dzielnicowy konkurs ekologiczny „My znad Wisły"	ufundowano nagrody
5	Urząd Gminy w Załuskach	Turniej pt. „Szkola Przyjazna Środowisku"	ufundowano nagrody
6	Urząd Gminy Jabłonna	Obchody „Święto Gminy Jabłonna"	dofinansowanie

Lp.	Jednostka	Nazwa przedsięwzięcia	Uwagi
7	Gmina Dobrze	Akcja „Sprzątanie Świata” pod hasłem „Ziemia w Twoich rekach”	dofinansowanie
8	Urząd Gminy Korytnica	Konkurs „Segregacja i wiedza o odpadach w Gminie Korytnica”	ufundowano nagrody
9	Stowarzyszenie Europa Nasz Dom	Narodowy Konkurs ekologiczny „Przyjaźni Środowisku”	link na stronie
10	Fundacja Nasza Ziemia	XV Jubileuszowa Kampania Sprzątanie Świata - Polska	link na stronie
11	Fundacja „Dzieci Ulicy”	V Piknik Rodzinny	ufundowano nagrody
12	Szkoła Podstawowa im. M. Konopnickiej w Leszczynie Szlacheckim	XII Piknik Dzieci Ziemi	ufundowano nagrody
13	Akademia Podlaska w Siedlcach	Konferencja naukowa pn. „Rola samorządu terytorialnego w systemie prawnym ochrony środowiska”	współorganizacja, dofinansowanie - wydruku publikacji
14	Kozienicki Park Krajobrazowy	XVIII edycja Konkursu Przyrodniczego „Moje spotkania z Puszcą”	ufundowano nagrody
rok 2009			
1	Urząd Gminy Jabłonna	„Święto gminy Jabłonna”	dofinansowanie
2	Gmina Boguty – Pianki Gminny Ośrodek kultury i sportu	Konkurs im. Wiktora Ignacego Godlewskiego „Za działania na rzecz przyrody”	zgłoszono kandydaturę
3	Starostwo Powiatowe w Garwolinie	Konkurs „Odzyskana przyroda”	ufundowano nagrody
4	Urząd Gminy w Bodzanowie	Akcja sprzątania lasów i brzegów rzek z udziałem dzieci i młodzieży	ufundowano nagrody
5	Gmina Dobrze	Akcja „Sprzątanie Świata 2009” pod hasłem „Pomagamy Ziemi codziennie”	dofinansowanie
6	Gmina Dobrze	Konkurs ekologiczny pt. „Szkolne rady na odpady. Pozwólmy przetrwać przyrodzie”	ufundowano nagrody
7	Kozienicki Park Krajobrazowy	Wystawa fotograficzna "Dziedzictwo Puszczy Kozienickiej"	zorganizowano wystawę w UMWM
8	Akademia Podlaska w Siedlcach	XI Festiwal nauki i sztuki w Siedlcach	zgłoszono do Medalu Mazowieckiej Niezapominajki - ufundowano puchary
9	Gostynińsko - Włocławski Park Krajobrazowy	Ogólnopolska konferencja „Formy i metody działań edukacyjnych realizowane na terenie Parków Krajobrazowych”	współorganizowanie konferencji - dofinansowanie zakupu publikacji
10	Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej	Projekt „Mazowsze aktywne z natury”	prelekcja w czasie konferencji, publikacja na stronie internetowej SWM
11	Towarzystwo Przyjaciół Warszawy	„Warszawa w Kwiatkach”	przekazanie publikacji
12	Szkoła Podstawowa nr 322 im. Jana Brzechwy w Warszawie	Konkurs „80 lat warszawskiego Ogrodu Zoologicznego”	ufundowano nagrody
13	Przedszkole publiczne nr 19 w Radomiu	Konkurs plastyczny „Używane jest piękne”	ufundowano nagrody
14	Szkoła Podstawowa im. M. Konopnickiej w Leszczynie Szlacheckim	XIII Piknik Dzieci Ziemi	ufundowano nagrody

Lp.	Jednostka	Nazwa przedsięwzięcia	Uwagi
15	Zespół szkół ponadgimnazjalnych im. Jana Kochanowskiego w Garbatce - Letnisku	Akcja ekologiczno - kulturalna "Trzecie Sprzątanie Garbatki - Dolina Brzeźniczki odcinek drugi"	ufundowano nagrody
16	Kozienicki Park Krajobrazowy	Konkurs przyrodniczy „Moje spotkania z puszcza – „Uroczyska Puszczy Kozienickiej”	ufundowano nagrody
17	Fundacja Ośrodka Edukacji Ekologicznej	Konkurs Ekologiczny Ranking Gmin Mazowsza – „Mazowiecka Gmina z Energią”	Współorganizacja
18	Miasto Stołeczne Warszawa	Europejski Konkurs Ekologiczny dla dzieci w wieku przedszkolnym pod hasłem „Z biegiem Wisły”	Współorganizacja

Tabela 49

Wykaz dofinansowanych przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska objętych patronatem Marszałka Województwa Mazowieckiego.

Lp.	Organizator	Nazwa przedsięwzięcia	Uwagi
rok 2008			
1	Gmina Kałuszyn	III Edycja Gminnego Turnieju Szkół o Puchar Kałuszyna dla Ekologicznej Szkoły	ufundowano nagrody rzeczowe
2	Rada Miasta i Gminy Białobrzegi	Projekt pn. „Białobrzegi wolne od śmieci - nie wyrzucaj jak leci”	ufundowano nagrody rzeczowe
3	Starostwo Powiatowe w Garwolinie	III Edycja konkursu „Odzyskana Przyroda”	ufundowano nagrody rzeczowe
4	Gmina Naruszewo	Gminny Konkurs Ekologiczny z okazji XIX Święta Dnia Ziemi	ufundowano nagrody rzeczowe
5	Wójt Gminy Opinogóra Górna	Konkurs pn. „ Jestem przyjacielem ziemi - największe zagrożenia środowiska przyrodniczego w powiecie ciechanowskim”	ufundowano nagrody rzeczowe
6	Zespół szkół Ponadgimnazjalnych w Garbatce Letnisko	Akcja pn. "Drugie Sprzątanie Garbatki - Najwyższa góra wydmowa”	ufundowano nagrody rzeczowe
7	Burmistrz Dzielnicy Bielany Miasta Stołecznego Warszawy	II Bielańska Konferencja Ekologiczna pn. „Warszawskie Parki i Pomniki”	ufundowano nagrody rzeczowe
8	Starostwo Powiatowe w Wyszkowie	Międzynarodowy Festiwal Ekologiczno - etnograficzny „Czyste Źródła Bugu”	ufundowano nagrody rzeczowe
9	Instytut Badań Edukacyjnych Ministerstwa Edukacji Narodowej	I Mazowiecka Konferencja pn. „Edukacja Środowiskowa - pro i kontra”	współorganizacja, współfinansowanie
10	Szkoła Podstawowa w Czarni	Konkurs Ekologiczny „Gdzie woda czysta i łąka zielona”	ufundowano nagrody rzeczowe
rok 2009			
11	Akademia Podlaska w Siedlcach	XI Festiwal Nauki i Sztuki w Siedlcach	Zgłoszono kandydaturę do medalu - ufundowano puchary
12	Gostynińsko - Włocławski Park Krajobrazowy	Ogólnopolska Konferencja "Formy i metody działań edukacyjnych realizowane na terenie parków krajobrazowych”	współorganizowanie konferencji - dofinansowanie zakupu publikacji

Łącznie 46 jednostek uzyskało pozytywną opinię na objęcie patronatem Marszałka Województwa Mazowieckiego organizowanych przez nich przedsięwzięć ekologicznych.

Działania z zakresu edukacji ekologicznej realizowane przez parki krajobrazowe :

- XIX edycja konkursu przyrodniczego „*Moje spotkanie z Puszcza*”, oraz VIII edycja ogólnopolskiego konkursu przyrodniczego „*Poznajmy Parki Krajobrazowe Polski*” - organizowanego przez Kozienicki Park Krajobrazowy;
- Program Edukacyjny „*Pomagamy dziuplakom*” – warsztaty teoretyczne oraz warsztaty terenowe - organizowany przez Nadbużański Park Krajobrazowy;
- XII edycja konkursu ekologicznego im. Jana Bernata pt. „*Woda wokół nas*” – organizowanego przez Bolimowski Park Krajobrazowy;
- Konkurs pt.: „*Międzygminny Konkurs Ekologiczny GWPK*”, „*Olimpiada Wiedzy Ekologicznej GWPK*”, „*Znam przyrodę GWPK*”, „*Flora i fauna oraz piękno krajobrazów parku w obiektywie*”, seminarium „*Obszary Specjalnej Ochrony – Natura 2000 w GWPK*”, konferencja nt. „*Formy i metody działań edukacyjnych realizowane na terenie Parków Krajobrazowych*” oraz festyn ekologiczny „*Lato w Parku Krajobrazowym*” – organizowane przez Gostynińsko – Włocławski Park Krajobrazowy.

Ponadto Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna w latach 2008 - 2009 realizowała następujące projekty:

- Koncepcja pętli lokalnych Bursztynowego Szlaku Prawobrzeżnego Mazowsza;
- Program rozwoju i promocji produktu turystycznego „*Cud nad Wisłą*”;
- Program rozwoju i promocji produktu turystycznego „*Mazowsze Chopina*”;
- Program rozwoju i promocji produktu turystycznego „*Szlak Ksiąząt Mazowieckich*”;
- Program rozwoju i promocji produktu turystycznego „*Szlak Zabytków - Techniki Industrialne Mazowsze na terenie zachodniego Mazowsza*”;
- „*Program rozwoju produktów turystyki atrakcyjnej i kulturowej*”;
- Wydanie folderów „*Atrakcje turystyczne Mazowsza i Warszawy*” w języku francuskim i hiszpańskim;
- „*Strategia rozwoju informacji turystycznej województwa mazowieckiego*”;
- III Sejmik Turystyczny Województwa Mazowieckiego połączony z międzynarodową konferencją „*Chopin i jego Mazowsze*”.

Działanie 5

W dniach 22 - 23 października 2009r w Warszawie odbyła się konferencja pn. „*Efektywność energetyczna w miastach – doświadczenia Szwecji, Finlandii i Państw Grupy Wyszehradzkiej*” zorganizowana przez Departament Środowiska Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie , w której uczestniczyło ok. 70 osób (koszt- 53 180 zł.).

W 2009 r. Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych zorganizował konkurs plastyczny pod hasłem „*Klimat – energia – oszczędność*”;

Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie w latach 2008 -2009 zorganizował konferencję pn. „*Racjonalne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii*” i „*Energia odnawialna*”, w których wzięło udział łącznie ok. 266 osób (środki SWM-19500 zł);

Stowarzyszenie Krajowy Ruch Ekologiczno – Społeczny zorganizowało II edycję projektu informacyjno - edukacyjnego „*PROENERGIS czyli uczymy się szanować energię...*”;

Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku realizowało projekt „*Sięgnij po Słońce – czyli jak własnymi siłami zbudować kolektor słoneczny*”;

Miasto Stołeczne Warszawa zorganizowało konkurs „*Zdobywanie umiejętności Lidera Ekologii i Zdrowia*”, w którym wzięło udział około 700 uczestników;

Polski Klub Ekologiczny Okręg Mazowiecki w latach 2008 -2009 zrealizował projekt pn.: „*S.O.S. Climate!*” w ramach którego zrealizowano następujące zadania:

- konkurs dla dziennikarzy – *Klimat dla klimatu*;

- wykłady w ramach *Climate Tour* w różnych miastach Polski;
- konkurs na małe granty klimatyczne dla organizacji należących do Koalicji Klimatycznej;
- organizacja akcji ulicznych: „*Dzwonek dla klimatu*”, „*Akcja 350 – Światowy Dzień Akcji dla Klimatu*”;
- udział w Dniu Ziemi;
- wydanie kalendarzy edukacyjnych, publikacji i ulotek;
- organizacja konferencji, seminariów, kampanii, pikników.

Przedsiębiorstwo Basell Orlen Polyolefins Sp. z o.o. w 2009 r. zorganizowało konkurs i konferencję dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych nt.: „*Z energią chronimy klimat - poliolefiny dla środowiska*”.

Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o. w 2008 r. zorganizowało konkurs dla mieszkańców budynków podłączonych do sieci ciepłej PEC oraz wydrukowano ulotki „*Jak i dlaczego powinniśmy oszczędzać energię*”;

Przedsiębiorstwo Vattenfall Heat Poland S.A. w latach 2008 -2009 zorganizowało:

- kampanię edukacyjną Vattenfall „*Power Saver*”;
- II edycję kampanii edukacyjno – informacyjnej „*Warszawskie Ciepło*”;
- kampanię outdoorową „*Oszczędzaj. Wylączaj. Odzyskuj.*”;
- interaktywny kalkulator Zużycia Energii Elektrycznej Vattenfall;
- kampanię Społeczną „*Nie marnuj jedzenia. Wyrzuć do śmieci stare przyzwyczajenia*”.

Ponadto Politechnika Warszawska Instytut Maszyn Roboczych Ciężkich oraz Polskie Towarzystwo Pojazdów Ekologicznych (IMRC i PTPE) postanowiło wesprzeć w ramach działań „*2008 Rok klimatu i Środowiska*” przedsięwzięcie, którego celem było propagacja myślenia ekologicznego w społeczeństwie. Uczestnictwo IMRC i PTPE miało na celu przedstawienie rozwiązań technicznych na tle programu edukacyjnego, propagującego wzrost świadomości nt. alternatywnych źródeł energii i poszukiwań nowych rozwiązań ograniczenia emisji CO₂. Celem wystawy i prezentacji prototypowego pojazdu elektrycznego, na tle produkowanych pojazdów hybrydowych 1,2 generacji – Toyota Prius przez PTPE, było zainteresowanie polskich inwestorów wspierających produkcję niszowych samochodów elektrycznych oraz podniesienie poziomu wiedzy na temat przyszłości transportu miejskiego i jego ograniczeń.

W 2009 r. Instytut Maszyn Roboczych Ciężkich oraz Polskie Towarzystwo Pojazdów Ekologicznych zorganizowało konferencję naukowo – techniczną pn. „*I Konferencja Pojazdy Ekologiczne*”, która była kontynuacją dyskusji „okrągłego stołu” podczas wystawy towarzyszącej konferencji klimatycznej w 2008 r.

Działanie 6

Zarząd Województwa Mazowieckiego realizował szereg akcji edukacyjnych związanych ze wdrażaniem WPGO m.in.:

- szkolenia dla mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie gospodarki odpadami, a w szczególności usuwania i unieszkodliwiania azbestu,
- konferencję pn.: *Pozyskanie środków finansowych na realizację przedsięwzięć z zakresu gospodarki odpadami na terenie Województwa Mazowieckiego*,
- wydrukowano broszurę informacyjną pn.: „*Azbest i co dalej ?Fakty i mity*”.
- kolportaż materiałów informacyjnych z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska i rocznych sprawozdań z gospodarowania odpadami oraz informacji o obowiązkach sprawozdawczych właściciela wyrobu zawierającego azbest.

(więcej informacji zawarto w celu- *Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska*)

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych przy współpracy z Regionalnym Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku zorganizował „*Akcję sprzątanie świata*”.

Nadbużański Park Krajobrazowy we współpracy ze Stowarzyszeniem Gmin, Powiatów i Regionów Nadbużańskich w 2009 r. przeprowadził program edukacyjny wprowadzania segregacji i wiedzy o odpadach w wybranych szkołach z terenu Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.

M. st. Warszawa w 2009 r. zorganizowało i zakupiło nagrody dla uczestników konkursu pt. „Elektronika nie do śmietnika”, w którym wzięło udział 140 osób z 12 szkół podstawowych, oraz zakupiło nagrody dla uczestników akcji „Sprzątanie świata”, w której wzięło udział 4363 osób z 29 szkół.

Trzy raz w roku m.st. Warszawa organizują akcję pn. „Sprzątamy Świat i Wiaty Przystankowe”. W 2008 r. zebrano 4,3 tys. ton odpadów a w 2009 r. 4,2 tys. ton odpadów.

W latach 2008 – 2009 zorganizowano pikniki pod hasłem „Rozważnie konsumujesz mniej odpadów produkujesz” i „Środowisko w naszych rękach – zdrowie w Twoich”.

Przedsiębiorstwo RADKOM Sp. Z o.o. w latach 2008 - 2009 przeprowadziło szereg akcji zmierzających do podniesienia świadomości ekologicznej społeczeństwa. W tym zakresie zorganizowano m.in.: VIII i IX Proekologiczne Forum Dzieci i Młodzieży, opracowano szereg notatek i artykułów prasowych z zakresu prawidłowej gospodarki odpadami, przeprowadzono warsztaty ekologiczne, konkursy i pogadanki dla uczniów.

Działanie 7

Zarząd Województwa Mazowieckiego w latach 2008 – 2009 zorganizował dla szkół z terenu województwa mazowieckiego IV i V edycję Konkursu – Zbiórka makulatury. W 2008 r. wzięło w nim udział 74 959 uczniów z 618 placówek oświatowych, którzy łącznie zebrali 1702 853 kg makulatury. Natomiast w 2009 r. w konkursie wzięło udział 52 468 uczniów z 451 placówek oświatowych, którzy łącznie zebrali 1 296 556 kg makulatury. Laureaci zostali nagrodzeni zestawami komputerowymi z drukarką, pucharami oraz nagrodami w postaci sprzętu sportowego, książek, albumów, zestawów edukacyjnych i pomocy dydaktycznych. Na zorganizowanie konkursu przeznaczono w 2008 r. 159 386,26 zł a w 2009 r. 82 992,85 zł.

Ponadto Samorząd Województwa Mazowieckiego przeprowadził VI i VII edycję konkursu ekologicznego dla szkół podstawowych i gimnazjów z terenu Mazowsza, w którym łącznie wzięło udział 2700 uczniów z 470 placówek oświatowych.

W 2009 r. przeprowadzono również konkurs „Najpiękniejsze parki Mazowsza” skierowany do jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa mazowieckiego w którym wzięło udział 10 jednostek.

6.2.2. Zarządzanie środowiskowe

Wzmocnienie instytucjonalne

Tabela 50

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Wzmocnienie instytucjonalne*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Zwiększenie kompetencji instytucji finansowych odpowiedzialnych za wykorzystanie funduszy pomocowych.	WFOŚiGW, NFOŚiGW, CKPŚ	→
2.	Wzmacnianie etatowe komórek ochrony środowiska i gospodarki wodnej.	jst „Wodociągi Płockie” Sp. z o.o., PLL LOT SA, Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o.	→
3.	Utworzenie nowych lub powierzenie już istniejącym strukturom nowych zadań związanych ze specyficznymi programami unijnymi lub międzynarodowymi.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	→
4.	Wzmacnianie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska.	-	↓

Jednostki samorządu terytorialnego realizujące działania:

powiat: białobrzeski, grójecki, wołomiński, wyszkowski

miasta i gminy: Chynów, Nieporęt, Pułtusk, Raszyn

Działanie 1

W 2007 r. rozpoczęto przygotowywanie instytucjonalne **WFOŚiGW w Warszawie** do nowych zadań związanych z realizacją Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.

Podpisano m.in. dwa porozumienia regulujące zadania Funduszu związane z POIiŚ:

- porozumienie z Ministerstwem Środowiska z dnia 25 czerwca 200 r. w sprawie realizacji POIiŚ (projekty o wartości poniżej 25 mln euro) dla osi priorytetowych: I – Gospodarka wodno-ściekowa, II – Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi;
- porozumienie z NFOŚiGW z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie podziału projektów przewidywanych do dofinansowania w ramach osi priorytetowych: I – Gospodarka wodno-ściekowa, II – Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi.

W dniu 28 maja 2008 r. podpisano *Aneks nr 1 do Porozumienia* w sprawie realizacji POIiŚ z Ministerstwem Środowiska, w wyniku którego doszło do znacznego rozszerzenia zadań i odpowiedzialności WFOŚiGW w ramach wdrażania projektów, o następujące zadania: monitorowanie i sprawozdawczość, zawieranie pre-umów dotyczących przygotowania projektów indywidualnych, udział w obsłudze konkursów, dokonywanie oceny formalnej i oceny merytorycznej projektów zgłoszonych w trybie konkursowym, zawieranie we własnym imieniu umów o dofinansowanie, wdrażanie projektów, jak również informację i promocję, zgodnie z wymogami Komisji Europejskiej.

Narodowemu Funduszowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej powierzono rolę Instytucji Wdrażającej dla pięciu priorytetów POIiŚ. NFOŚiGW odpowiedzialny jest za absorpcję 5,035 mld euro w latach 2007-2013 głównie na zadania w gospodarce wodno-ściekowej, gospodarce wodnej, gospodarce odpadami, energetyce przyjaznej środowisku oraz zapewnienie współfinansowania dla projektów w ochronie przyrody i edukacji ekologicznej.

Nowym zadaniem NFOŚiGW jest wsparcie finansowe dla projektów zgłaszanych do realizacji w ramach Instrumentu Finansowego LIFE+.

Od 1 listopada 2006 r. rozpoczęło swoją działalność **Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych** – jednostka organizacyjna Lasów Państwowych.

Zakres działalności CKPŚ obejmuje:

- wykonywanie zadań Instytucji Wdrażającej w ramach V osi priorytetowej PO IiŚ (organizacja i przeprowadzanie naboru i oceny wniosków, zawieranie umów o dofinansowanie, wypłata środków, monitoring, sprawozdawczość, kontrola)
- koordynację przedsięwzięć Lasów Państwowych, finansowanych ze środków Unii Europejskiej
- analizę możliwości pozyskiwania środków pomocowych na rozwój sektora leśno-drzewnego

Centrum powierzono obowiązki Instytucji Wdrażającej dla V osi priorytetowej "Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych" na mocy Porozumienia między Ministrem Środowiska a CKPŚ, które zostało zawarte w dniu 26 czerwca 2007 r.

Działanie 2

Koszty poniesione na zatrudnienie nowych pracowników w obszarze ochrony środowiska wyniosły w latach 2008-2009 r. to **ponad 720 tys. zł** (na podstawie informacji uzyskanych od jednostek samorządu terytorialnego i przedsiębiorców).

Mimo pewnego wzmocnienia etatowego nadal nie osiągnięto wystarczającego poziomu w odniesieniu do potrzeb wynikających z powiększającego się zakresu obowiązków instytucji zajmujących się ochroną środowiska. Dotyczy to przede wszystkim komórek ochrony środowiska na poziomie lokalnym: gminnym i powiatowym.

Działanie 3

Od lipca 2007 r. funkcjonuje powołana uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 47/07 z dnia 19 marca 2007 r. **Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych** w Warszawie (MJWPU).

Na mocy przepisów statutowych MJWPU przejęła działania dotyczące **Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006**, dotychczas realizowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego oraz Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie.

Jednocześnie MJWPU realizuje zadania wynikające z **RPO WM** oraz komponentu regionalnego **Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w latach 2007-2013**.

Celem jej powołania jest sprawne funkcjonowanie systemu naboru, oceny i realizacji projektów, a także zmniejszenie biurokracji i skrócenie ścieżki decyzyjnej. Dzięki skupieniu wszystkich działań w jednym miejscu beneficjent może liczyć na sprawniejszą i szybszą obsługę.

6.2.3. Aspekty ekologiczne w politykach sektorowych

Upowszechnienie ekologicznych zasad w gospodarce

Tabela 51

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: *Upowszechnianie ekologicznych zasad w gospodarce*

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Promowanie podmiotów gospodarczych posiadających wdrożone systemy zarządzania środowiskowego (EMAS, ISO 14001) i znaki jakości.	MŚ, NFOŚiGW	↔
2.	Wdrażanie zasad ekologicznej gospodarki leśnej	RDLP w Warszawie	↔
3.	Wspieranie działań podmiotów gospodarczych w zakresie racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska.	powiat wołomiński, Mazowiecki Klub Czystego Biznesu, NFOŚiGW, WFOŚiGW, BOŚ,	→
4.	Upowszechnianie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.		↔
5.	Ograniczanie wpływu zanieczyszczeń powierzchniowych z rolnictwa.		→

Działanie 1

Jedną z inicjatyw, w której istotne znaczenie mają wdrożone systemy zarządzania środowiskowego wśród podmiotów gospodarczych jest organizowany od 1996 r. Konkurs Ministra Środowiska „Lider Polskiej Ekologii”.

Tytuł „Lidera Polskiej Ekologii” jest przyznawany tym wszystkim, którzy przyczyniając się do zachowania i poprawy stanu środowiska naszego kraju, podwyższają jakość życia jego obecnych mieszkańców i przyszłych pokoleń. Wyróżniane są zarówno najlepsze firmy, jak i samorządy zaangażowane w realizację zrównoważonego rozwoju.

Konkurs Ministra Środowiska „Lider Polskiej Ekologii” daje możliwość uhonorowania i promowania jednostek, które zasadę zrównoważonego rozwoju przyjęły za podstawę swej działalności. Zadaniem Konkursu jest także upowszechnianie pozytywnych wzorców i metod osiągania sukcesów gospodarczych dzięki działaniom na polu ochrony środowiska.

Przedsiębiorstwa ubiegające się o tytuł „Lider Polskiej Ekologii” muszą wykazać się działaniami zmierzającymi do systematycznego zmniejszania szkodliwego oddziaływania na środowisko, wdrażania czystych technologii, redukcji odpadów, oszczędności surowców i energii oraz działaniami na rzecz ochrony i powiększania zasobów przyrody, a także wspieraniem przedsięwzięć rolno-środowiskowych.

Ich aktywność powinna wyróżniać innowacyjność, nowoczesność i oryginalność technologiczna i organizacyjna. Jednostki te powinny **spełniać wymagania systemów jakości** (ISO 14001, EMAS, ISO 9001, GMP) i/lub uczestniczyć w programach zarządzania środowiskiem, np. „Odpowiedzialność i Troska” (Responsible Care), Czystsza Produkcja (Cleaner Production), Centra Zapobiegania Zanieczyszczeniom. Muszą także wykazać się odpowiedzialnością społeczną oraz współpracą ze społecznościami lokalnymi.

Konkurs jest finansowany ze środków Ministerstw Środowiska i Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Wiele przedsiębiorstw jest w trakcie wdrażania systemów zarządzania środowiskowego. Przykładem jest EADS PZL „Warszawa-Okęcie” SA. W zakładzie opracowano zestaw Procedur Zarządzania Środowiskowego i przeprowadzono szereg szkoleń podnoszących świadomość ekologiczną pracowników.

W styczniu 2007 r. podjęto decyzję o przystąpieniu do wdrożenia w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego zintegrowanego systemu zarządzania jakością, środowiskiem, bezpieczeństwem i higieną pracy oraz przeciwdziałania zagrożeniom korupcyjnym. Postanowiono zbudować system zintegrowany zgodnie z wymaganiami norm ISO 9001:2000, ISO 14001:2005, OHSAS 18001:1999 i dodatkowymi wymaganiami zawartymi w „Systemie Przeciwdziałania Zagrożeniom Korupcyjnym” opracowanym przez Krajową Izbę Gospodarczą i Polskie Centrum Badań i Certyfikacji S.A.

W 2008 r. Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego zainicjował przygotowania do wdrożenia systemu zarządzania bezpieczeństwem informacji zgodnie z normą ISO 27001:2007. Powołano zespół odpowiedzialny za przygotowanie Urzędu w zakresie bezpieczeństwa informacji, przeprowadzono szkolenia dla kadry kierowniczej, audytorów wewnętrznych oraz osób bezpośrednio związanych z procesem wdrażania. System zarządzania bezpieczeństwem informacji został w pełni wdrożony w 2009 r.

Działanie 2

W ramach działania Lasy Państwowe prowadzą następujące prace:

- Sporządzanie planów urządzania lasu
- Sporządzanie opracowań glebowo-siedliskowych
- Przebudowa drzewostanów, których skład jest niezgodny z siedliskiem
- Pozostawienie na powierzchniach zrębowych kęp ekologicznych
- Zaniechanie spalania pozostałości pozrębowych i wprowadzenie zrębkowania
- Zwiększenie udziału gatunków liściastych w nowo zakładanych uprawach leśnych
- Preferowanie odnowienia naturalnego
- Wykorzystanie do odnowień sadzonek mikoryzowych i z zakrytym systemem korzeniowym
- Pozostawienie drzew martwych i dziuplastych
- Sporządzenie planów zalesień dla właścicieli gruntów z uwzględnieniem zasad Hodowli Lasu i Instrukcji Ochrony Lasu
- W ramach sprawowanego nadzoru nad lasami niepaństwowymi prowadzony jest instruktaż w tym zakresie
- Minimalizowanie zużycia środków chemicznych
- Propagowanie w ZUL-ach stosowania ekologicznych olejów do pił spalinowych.

Działania te pozwolą na zachowanie biologicznej różnorodności lasów, wzbogacenie składu gatunkowego oraz poprawę struktury drzewostanów.

Działanie 3

W 2009 r. powiat wołomiński oraz Mazowiecki Klub Czystego Biznesu działający przy Zielonkowskim Forum Samorządowym realizowali przedsięwzięcie pn. „Rozwój zrównoważony w praktyce” – „Działalność gospodarcza w zrównoważonym rozwoju”. W czterech szkoleniach wzięło udział ok. 50 osób.

Wspieranie działań podmiotów gospodarczych w zakresie racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska polega również na dofinansowaniu poszczególnych inwestycji przez m.in. NFOŚiGW, WFOŚiGW, BOS, oraz środki unijne.

Działanie szczegółowiej opisane zostało w celu głównym: „Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej”.

Działanie 4

Zadania związane z upowszechnianiem wykorzystania odnawialnych źródeł energii przedstawione zostały w celu głównym: „Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce”.

Działanie 5

Działanie opisane w celu głównym: „Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska”

6.2.4. Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska

---

Zwiększenie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska

---

Tabela 52

Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: Zwiększanie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Ocena realizacji
1.	Wspieranie procesów inwestycyjnych realizowanych przez przedsiębiorstwa ze środków WFOŚiGW	WFOŚiGW	↔
2.	Wspieranie powstawania i zachowania „zielonych” miejsc pracy.	PUP	↔
3.	Stymulowanie rozwoju przemysłu urządzeń ochrony środowiska, zwłaszcza urządzeń wykorzystywanych w ochronie wód i powietrza oraz zagospodarowania odpadów.	WFOŚiGW, NFOŚiGW, BOŚ, EkoFundusz	↔
4.	Wykorzystanie funduszy strukturalnych na cele modernizacji urządzeń ochrony środowiska stanowiących integralną część wyposażenia przedsiębiorstw.	przedsiębiorcy, NFOŚiGW	→
5.	Realizacja Programu Praca i Środowisko.	Samorząd Województwa, starostowie, WUP, WZMiUW	↔
6.	Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa województwa mazowieckiego – organizowanie międzynarodowych sympozjów i konferencji związanych z ochroną środowiska.	Samorząd Województwa	↔

Działanie 1

W 2008 r. na zadania realizowane przez przedsiębiorców z zakresu ochrony powietrza, ziemi, wód, a także gospodarki wodnej i edukacji ekologicznej, WFOŚiGW przeznaczył **ponad 33 mln zł**, natomiast w 2009 r. **ok. 11 mln zł**.

Koszty realizacji działania zostały uwzględnione przede wszystkim w celu głównym: „Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej”.

Działanie 2

W ramach powstawania i zachowania „zielonych” miejsc pracy zatrudnionych zostało 23 bezrobotnych z Powiatowych Urzędów Pracy w Pułtusku, Siedlcach, Otwocku, Sokołowie, Ostrowi Mazowieckiej, Węgrowie (w 2008 r. – 19 bezrobotnych; w 2009 r. – 4 bezrobotnych).

Zakres prac dotyczył: zbierania odpadów i porządkowania terenów leśnych przylegających do dróg powiatowych i krajowych na terenie Nadleśnictw: Celestynów, Ostrów Mazowiecka, Pułtusk, Sokołów, Siedlce, Łochów.

Podczas trwania akcji urzędy gmin umożliwiły nieodpłatne korzystanie z gminnych wysypisk odpadów oraz nieodpłatnie udostępniły worki na odpady. Zebrano 1 251,82 m³ odpadów (w 2008 r. – 1 036,12 m³ odpadów; w 2009 r. – 215,7 m³ odpadów).

Okres realizacji przedsięwzięcia to 2008-2009 rok.

Urząd Miasta Gostynina w ramach robót publicznych zatrudnia corocznie ok. 40 osób.

Realizowane są również prace społeczno-użyteczne dotyczące np. zadań związanych z porządkowaniem miasta (likwidacja dzikich wysypisk), zielenią miejską, porządkowaniem w lasach czy konserwacją odbiornika ścieków opadowych oraz rowów. W ramach ww. prac corocznie zatrudnianych jest ok. 80 osób.

Działanie 3

Wspierana jest produkcja urządzeń i wyrobów służących ochronie środowiska, a także świadczenie usług w tym zakresie, poprzez inicjatywy finansowe (subwencje, kredyty preferencyjne) w ramach funduszy ekologicznych, funduszy unijnych oraz w ramach działalności banków.

Koszty realizacji zadania zostały uwzględnione w celach głównych: „Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska” oraz „Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej”.

Działanie 4

Koszty realizacji zadania zostały uwzględnione w celu głównym: *Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej.*

Działanie 5

Program Praca i Środowisko realizowany jest od 2005 r. w ramach współpracy pomiędzy Urzędem Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego, Wojewódzkim Urzędem Pracy, Wojewódzkim Zarządem Melioracji Urządzeń Wodnych oraz starostami powiatów województwa mazowieckiego.

Ma on na celu zintegrowanie z rynkiem pracy osób bezrobotnych, poprzez zatrudnienie ich przy konserwacji urządzeń melioracyjnych oraz działanie na rzecz środowiska (poprawa funkcjonowania istniejących urządzeń melioracyjnych oraz utrzymanie wód służących rolnictwu). Założeniem *Programu* jest osiągnięcie odpowiedniego stanu bezpieczeństwa dla terenów zagrożonych powodzią i lokalnymi podtopieniami oraz zmniejszenie oddziaływania negatywnych skutków bezrobocia na Mazowszu.

W 2008 r. dzięki *Programowi Praca i Środowisko* okresowe zatrudnienie otrzymało **475 osób** bezrobotnych. Wykonano roboty w zakresie konserwacji bieżącej na długości **1617,18 km** rzek i kanałów. Na realizację *Programu* w okresie 5 miesięcy (czerwiec – październik, ze środków własnych Samorządu Województwa Mazowieckiego, wydatkowanych zostało **4 377 459,03 zł**.

W 2009 r. dzięki *Programowi Praca i Środowisko* okresowe zatrudnienie otrzymały **382 osoby** bezrobotne. Wykonano roboty w zakresie konserwacji bieżącej na długości **1348 km** rzek i kanałów. Na realizację *Programu* w okresie 5 miesięcy (czerwiec – październik), ze środków własnych Samorządu Województwa Mazowieckiego, wydatkowanych zostało **3 978 814,82 zł**.

Tabela 53

Efekty ekologiczne uzyskane w ramach realizacji Programu „Praca i Środowisko” w latach 2008-2009.

Lp.	Zadanie	2008 r.	2009 r.
1.	Koszenie skarp i dna cieków	874,55 ha	1 094,37 ha
2.	Wycinanie krzaków ze skarp cieków	35,59 ha	36,10 ha
3.	Ręczne odmulanie dna cieków	101,7 km	99,35 km
4.	Usuwanie kożucha roślin pływających i hakowanie	53,84 ha	60,19 ha
5.	Usuwanie zatorów, przetamowań wykonanie innych robót konserwacyjnych	20 112 godzin	25 753 godziny

Działanie 6

Jednym z najważniejszych przedsięwzięć na skalę międzynarodową była organizacja *V Forum Regionów Państw Grupy Wyszehradzkiej dotyczącego ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii*, na którym została podpisana deklaracja dotycząca opracowania wspólnego stanowiska regionów wobec problemów zrównoważonego rozwoju i ograniczenia emisji gazów cieplarnianych poprzez racjonalne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Podjęto wówczas decyzję o utworzeniu *Panelu ekspertów w dziedzinie ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii*, którego głównym celem jest wymiana informacji i doświadczeń pomiędzy ekspertami z Regionu

Państw Grupy Wyszehradzkiej, a także przygotowanie wspólnych projektów i inicjatyw. Do udziału w pracach panelu zgłosiło się 19 ekspertów krajowych i 7 zagranicznych.

W październiku 2008 r. została zorganizowana w Warszawie konferencja dla przedstawicieli samorządu terytorialnego z terenu Województwa Mazowieckiego pn. „Międzynarodowe doświadczenia w zakresie termicznego przekształcania odpadów w kontekście zapisów Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015”.

Aktywna współpraca Województwa Mazowieckiego z Regionem Sztokholmskim oraz Regionem Brukseli-Stolicy pozwoliła na wymianę doświadczeń z najbardziej rozwiniętymi krajami UE w zakresie ochrony środowiska, a w szczególności gospodarki odpadami. Uczestnicy spotkania zapoznali się z aktualną sytuacją i kierunkami wdrażania rozwiązań termicznego unieszkodliwiania odpadów na terenie województwa mazowieckiego. Podczas konferencji zostały zaprezentowane cele, aspekty organizacyjno-finansowe oraz stopień zaawansowania inwestycji na przykładzie planowanej budowy instalacji w Zakładzie Unieszkodliwiania Odpadów Komunalnych w Kobiernicach koło Płocka oraz rozbudowy instalacji Zakładu Unieszkodliwiania Stałych Odpadów Komunalnych w Warszawie. Ponadto goście mieli okazję zapoznać się z najnowszymi rozwiązaniami stosowanymi przy budowie i eksploatacji instalacji do termicznego unieszkodliwiania odpadów w Szwecji (Region Sztokholmski) oraz Belgii (Region Brukseli-Stolicy). W spotkaniu zorganizowanym z inicjatywy Samorządu Województwa Mazowieckiego wzięło udział ok. 200 przedstawicieli samorządu terytorialnego.

W październiku 2009 r. odbyła się w Warszawie międzynarodowa konferencja pn. ***Efektywność energetyczna w miastach – doświadczenia Szwecji, Finlandii i Państw Grupy Wyszehradzkiej.***

Głównym założeniem konferencji była wymiana doświadczeń w zakresie wzrostu efektywności energetycznej w miastach, a także rozwoju świadomości energetycznej .

Swoje doświadczenia w tym zakresie przedstawili m.in. prelegenci z regionów: Sztokholm (Szwecja) i Uusimaa (Finlandia) z którymi województwo mazowieckie współpracuje od wielu lat, a także Vas i Jász-Nagykun-Szolnok (Węgry). Uczestniczyli w niej również członkowie panelu ekspertów Regionów Państw Grupy Wyszehradzkiej w dziedzinie ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii, którego koordynatorem w 2009 r. było województwo mazowieckie oraz przedstawiciele mazowieckich samorządów terytorialnych.

Słuchacze mieli okazję poznać m.in. rozwiązania dotyczące zarządzania efektywnością energetyczną w polskich miastach: Warszawie, Częstochowie, Płońsku, Mszczonowie, a także w innych regionach naszego kraju.

Koszty zadania zostały uwzględnione w celach głównych: *Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska oraz Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej.*

III. WSKAŹNIKI WDRAŻANIA PROGRAMU I WSKAŹNIKI MONITOROWANIA

Wykorzystując dane GUS i WIOŚ został opracowany system kontroli wdrażania i monitorowania Programu za pomocą wskaźników wdrażania oraz wskaźników monitorowania.

Wskaźniki wdrażania programu

Poniższa tabela przedstawia zagrożenia i środki przeznaczane na przeciwdziałanie tym zagrożeniom oraz pokazuje efekty działań.

Tabela 54

Wskaźniki wdrażania Programu

Lp.	Wskaźniki	Jednostka	Rok 2006	Rok 2007	Rok 2008	Rok 2009
Wskaźniki presji						
1.	Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych	Mg/rok	11 303	9 906	6 696	5 052
2.	Emisja zanieczyszczeń gazowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych: - ogółem - dwutlenek siarki - tlenki azotu - tlenek węgla - dwutlenek węgla	tys. ton	29 082,0 155 50,8 23,1 28 849,8	28 075,9 119 49,2 23,9 27 879,7	27 802,4 88,5 46,4 18,3 27 645,5	27 935 90,8 46,1 13,5 27 781,3
3.	Całkowita emisja metali ciężkich z zakładów szczególnie uciążliwych - arsen - chrom - cynk - kadm - miedź - nikiel - ołów - rtęć	kg/rok	- 124 7 672 15 b.d 1 504 327 -	- 120 6 848 14 b.d 1 487 288 -	- 120 6 042 12 b.d 1 628 161 6	- 137 3 331 10 b.d 1 180 69 -
4.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków	ilość osób w tys.	2 536,2	2 622,0	2 560,0	2 680,7
5.	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczone w % ścieków wymagających oczyszczenia	%	78,2	87,6	87,6	89,4
6.	Ścieki nieoczyszczone odprowadzone siecią kanalizacyjną do wód powierzchniowych lub do ziemi	dam ³	50 866,4	28 927,0	b.d	23 900
7.	Odpady stałe zebrane w ciągu roku: - komunalne - przemysłowe	tys. Mg	1 543 5 773,3	1 669 6 788,4	1 682 6 922,4	1 557 5 859,5
8.	Tereny zieleni ogólnodostępne i osiedlowe: - parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej - zieleń uliczna - tereny zieleni osiedlowej - żywopłoty	ha ha ha tys. m	5 780,2 1 887,2 3 153,2 882,3	5 712,14 1 755,7 3 006,1 944,9	5 741,5 1 637,3 2 996,3 915,8	6 374,9 1 676,7 3 579,4 873,9
9.	Powierzchnia użytków rolnych: - ogółem - grunty orne - sady - łąki - pastwiska	ha	2 470 984 1 753 840 83 314 282 416 251 528	2 464 130 1 748 677 83 792 281 561 250 159	2 455 055 1 740 537 83 207 280 997 249 649	2 445 710 1 731 356 83 513 280 438 249 541
10.	Zużycie nawozów sztucznych NPK	kg na 1 ha użytków rolnych	108,4	110,6	115,5	92,3

Wskaźniki stanu						
11.	Ładunki zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu: <ul style="list-style-type: none"> • ścieki komunalne <ul style="list-style-type: none"> - BZT₅ - ChZT - zawiesina - azot ogólny - fosfor ogólny • ścieki przemysłowe <ul style="list-style-type: none"> - BZT₅ - ChZT - Zawiesina 	tys. ton	1 597 9 299 3 148 3 760 238 284 2 204 497	1 730 10 998 3 750 4 008 254 219 2 341 444	1 519,5 9 744,3 2 668,3 3 475,8 217,9 322,9 2 234,7 514,5	1 386 9 183,9 2 806 3 430,4 155,5 357,5 2 402,6 545
12.	Powierzchnia gruntów leśnych: <ul style="list-style-type: none"> - ogółem - lasy ogółem - grunty leśne publiczne - grunty leśne prywatne 	tys. ha	803,9 792,1 454,5 337,6	805,6 793,9 454,5 339,4	808,9 797,1 452,2 342,0	814 802 455,6 346,5
13.	Stan czystości rzek (w % długości kontrolowanych odcinków): <ul style="list-style-type: none"> • I • II • III • IV • V 	%	0 0 1,4 58,3 40,3	0 0 3 53,1 43,9	b.d	b.d
Wskaźniki reakcji						
14.	Komunalne oczyszczalnie ścieków: <ul style="list-style-type: none"> - mechaniczne - biologiczne - z podwyższonym usuwaniem biogenów 	szt.	3 200 61	3 200 63	3 202 64	1 205 66
15.	Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska przeznaczone na: <ul style="list-style-type: none"> - ogółem - gospodarkę wodną - zmniejszenie hałasu i wibracji - ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazu - ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu - ochronę przed promieniowaniem jonizującym - działalność badawczo - rozwojową - gospodarkę ściekową i ochronę wód - gospodarkę odpadami oraz ochronę gleb i wód podziemnych 	tys. zł	1 053 588,8 244 400,0 14 989,2 603,6 353 232,0 696,6 0 366 963,1 72 704,3	1 141 637,6 293 800,0 23 658,6 1 082,9 302 947,8 0 0 417 497,7 102 650,6	1455969,3 364 955,5 20 749,8 - 430 701,6 - - 825 993,8 119 377,2	2 109 300,6 553 505,5 18 206,7 164,6 554 436,4 - - 824 477,9 158 509,5
16.	Obszary prawnie chronione: <ul style="list-style-type: none"> - ogółem - parki narodowe - rezerваты przyrody - parki krajobrazowe - obszary chronionego krajobrazu - użytki ekologiczne - stanowiska dokumentacyjne - zespoły przyrodniczo - krajobrazowe - pomniki przyrody 	ha szt.	1 053 630 38 476,1 17 706,7 168 150,1 821 809,6 1 821,3 521,3 5 144,9 4 142	1 053 625,4 38 476,1 17 706,7 168 150,1 821 809,6 1 816,7 521,3 5 144,9 4 134	1054110,3 38 476,1 18 221,9 168 150,1 821 809,5 1 816,3 521,3 5 115,1 4 132	1054889,4 38 476,1 18 221,9 168 150,1 822 393,5 1 825,6 521,1 5 301,1 4 235
17.	Użytkowanie lasów <ul style="list-style-type: none"> - odnowienia - zalesienia 	ha	3 069,4 1 221,6	3 107,5 779,5	3 111,5 565,4	2 951,6 460,5
18.	Wskaźnik lesistości	%	22,3	22,3	22,4	22,6

Wskaźniki monitorowania

Służą do monitorowania zmian, określenia tendencji tych zmian (wzrost, spadek) na przestrzeni kilku lat. Pokazują zagrożenia dla środowiska naturalnego, dzięki tym wskaźnikom można łatwiej wychwycić zagrożenia i określić konieczne przedsięwzięcia w celu eliminacji zagrożeń.

Tabela 55

Zmiany w stanie środowiska województwa mazowieckiego 2006-2009 – zestawienie porównawcze

Lp.	Wskaźniki	Jednostka	Rok 2006	Rok 2007	Rok 2008	Rok 2009
1.	Emisja zanieczyszczeń do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych: - pyły - dwutlenek siarki - tlenki azotu - tlenek węgla - dwutlenek węgla - metan.	tys. ton	11,30 155 50,8 23,1 28 849,8 135	9,90 119 49,2 23,9 27 879,7 135	6,69 88,5 46,4 18,3 27 645,5 297	5,05 90,8 46,1 13,5 27 781,3 315
2.	Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji: - pyłowe - gazowe.	tys. ton	1 356,1 43,3	1 417,5 63,1	1 502,7 106,5	1 333,8 100,3
3.	Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności: - ogółem - przemysł - rolnictwo i leśnictwo - eksploatacja sieci wodociągowej.	hm ³	2 924,8 2 585,5 94,9 244,5	2 884,3 2 540,6 104,0 239,8	2 646,9 2 300,0 105,5 241,4	2 756,0 2 421,1 98,2 236,6
4.	Komunalne oczyszczalnie ścieków: - oczyszczalnie mechaniczne - oczyszczalnie mechaniczno-chemiczne - oczyszczalnie biologiczne - oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów.	szt.	3 - 200 61	3 - 200 63	3 - 202 64	1 - 205 66
5.	Przepustowość komunalnych oczyszczalni ścieków (wg projektu): - oczyszczalnie mechaniczne - oczyszczalnie mechaniczno-chemiczne - oczyszczalnie biologiczne - oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów.	m ³ /dobę	3 273 - 321 522 789 568	1 010 - 323 627 791 578	1 932 - 314 060 796 584	1 885 - 300 566 778 514
6.	Ścieki oczyszczane w komunalnych oczyszczalniach ścieków: - odprowadzane ogółem - oczyszczane łącznie z wodami infiltracyjnymi i ściekami dowożonymi - oczyszczane razem - oczyszczane mechanicznie - oczyszczane chemicznie - oczyszczane biologicznie - oczyszczane z podwyższonym usuwaniem biogenów.	dam ³ /rok	207 261,4 185 809 156 395 21 - 44 122 112 252	205 809 212 063 176 882 19 - 44 622 132 241	200 576,2 203 875 172 276 24 - 43 013 129 239	193 817,9 207 541 169 951 11 - 39 526 130 414
7.	Ludność obsługiwana przez komunalne oczyszczalnie ścieków: - ogółem - mechaniczne - chemiczne - biologiczne	Ilość osób tys.	2 536,2 1,2 - 949,8	2 622 1,2 - 960,9	2 560 1,2 - 921,9	2 680 0,6 - 930,5

	- z podwyższonym usuwaniem biogenów.		1 585,2	1 659,9	1 636,8	1 749,5
8.	Ładunki zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu: - BZT5 - ChZT - zawiesina - azot ogólny - fosfor ogólny.	kg/rok	1 597 899 9 299 179 3 148 517 3 760 267 238 798	1 730 098 10 998 344 3 750 792 4 008 967 254 596	1 519 538 9 744 337 2 668 376 3 475 801 217 948	1 386 268 9 183 890 2 805 999 3 430 409 155 570
9.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności: - ogółem - miasta - wieś	%	49 68 14,3	50,5 69,4 15,9	49,2 66,7 17,1	51,3 68,6 19,8
10.	Przemysłowe oczyszczalnie ścieków: - mechaniczne - chemiczne - biologiczne - z podwyższonym usuwaniem biogenów.	szt.	15 5 113 8	17 6 106 12	14 9 98 8	12 9 104 9
11.	Przepustowość przemysłowych oczyszczalni ścieków (wg projektu): - mechaniczne - chemiczne - biologiczne - z podwyższonym usuwaniem biogenów.	m ³ /dobę	60 164 45 542 224 710 4 358	61 689 46 286 219 292 7 141	58 053 53 287 223 865 5 778	59 096 53 406 221 727 7 106
12.	Wodociągi: - długość czynnej sieci rozdzielczej - połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania - woda dostarczona gospodarstwu domowemu, - ludność korzystająca z sieci wodociągowej.	km tys. szt. dam ³ tys. osób	35 334,7 579,6 193 679,3 3 006,8	37 077,6 602,2 189 675,8 3 026,0	38 503,3 641,4 191357,7 3 046,4	39 066 655,7 185 493,4 3 067
13.	Kanalizacja: - długość czynnej sieci kanalizacyjnej - połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania - ścieki odprowadzone - ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej.	km tys. szt. hm ³ tys. osób	7 894,0 202,4 207,3 2 797,9	8 445,3 216,2 205,8 2 821,2	8 905,5 228,3 200,6 2 848,4	9 695,4 241,2 193,8 2 875,5
14.	Odpady komunalne zebrane w ciągu roku: - ogółem - makulatura - szkło - tworzywa sztuczne - metale.	tys. ton	1 543 15 14 9 2	1 669 19 15 9 1	1 682 40 21 11 2	1 557 33 23 13 4
15.	Ochrona przyrody i różnorodności biologicznej. Obszary prawnie chronione: - ogółem - parki narodowe - rezerваты przyrody - parki krajobrazowe - obszary chronionego krajobrazu - użytki ekologiczne - stanowiska dokumentacyjne - zespoły przyrodniczo	ha	1 053 630 38 476,1 17 706,7 168 150,1 821 809,6 1 821,3 521,3	1 053 625 38 476,1 17 706,7 168 150,1 821 809,6 1 816,7 521,3	1054110,3 38 476,1 18 221,9 168 150,1 821 809,5 1 816,3 521,3	1054889,4 38 476,1 18 221,9 168 150,1 822 393,5 1 825,6 521,1

	krajobrazowe, - pomniki przyrody.	szt.	5 144,9 4 142	5 144,9 4 134	5 115,1 4 132	5 301,1 4 235
16.	Powierzchnia gruntów leśnych: - ogółem - lasy ogółem - grunty leśne publiczne ogółem - grunty leśne publiczne Skarbu Państwa - grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych - grunty leśne prywatne.	tys. ha	803,8 792,1 454,5 452,1 416 337,6	805,6 793,9 454,5 452,1 416,2 339,4	808,9 797,1 455,2 452,2 416,3 342,0	814,0 802,1 455,6 453,2 417,0 346,4
17.	Powierzchnia gruntów nieleśnych zalesionych i przeznaczonych do zalesienia: - zalesienia ogółem - zalesienia lasy publiczne ogółem - zalesienia lasy publiczne Skarbu Państwa - zalesienia lasy publiczne Skarbu Państwa w Zarządzie Lasów Państwowych - zalesienia lasy prywatne ogółem - grunty nieleśne przeznaczone do zalesienia ogółem - grunty nieleśne przeznaczone do zalesienia w zarządzie Lasów Państwowych.	ha	1 221,6 118,5 116,4 58,6 1 103,1 268,8 120,6	779,5 87,1 83,5 63,9 692,4 240,1 99,9	565,4 87,2 86,5 78,5 478,2 213,5 76,1	460,5 50,6 49,6 48,1 409,9 85,3 37,5
18.	Tereny zieleni ogólnodostępnej i osiedlowej: - parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej - parki spacerowo-wypoczynkowe - zieleńce - zieleń uliczna - tereny zieleni osiedlowej	ha szt./ha szt./ha ha ha	5 780,2 232/1875,7 911/751,3 1 887,2 3 152,2	5 712,4 236/1960,6 924/745,7 1 755,7 3 006,1	5 741,5 234/1985 946/760,2 1 637,3 2 996,3	6 374,9 235/2028,5 968/767,3 1 676,7 3 579,4
19.	Użytki rolne: - ogółem - grunty orne - sady - łąki - pastwiska.	ha	2 470 984 1 753 840 83 314 282 416 251 528	2 464 130 1 748 677 83 792 281 561 250 159	2 455 055 1 740 537 83 207 280 997 249 649	2 445 710 1 731 356 83 513 280 438 249 541
20.	Zużycie nawozów sztucznych: - ogółem (NPK), - azotowe (N), - fosforowe (P ₂ O ₅), - potasowe (K ₂ O).	kg na 1 ha użytków rolnych	108,4 53,4 26,7 28,3	110,6 58,2 24,2 28,2	115,5 62,3 25,6 27,6	92,3 54,1 18,1 19,8
21.	Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska przeznaczone na: - ogółem - gospodarkę wodną - zmniejszenie hałasu i wibracji - ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazu - ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu - ochronę przed promieniowaniem jonizującym - działalność badawczo-rozwojową - gospodarkę ściekową i ochronę wód - gospodarkę odpadami oraz ochronę gleb i wód podziemnych	tys. zł	1 053 588,8 244 400,0 14 989,2 603,6 353 232,0 696,6 0 366 963,1 72 704,3	1 141 637,6 293 800,0 23 658,6 1082,9 302 947,8 0 0 417 497,7 102 650,6	1761777,9 364 955,5 20 749,8 b.d. 430 701,6 0 0 825 993,8 119 377,2	2109300,6 553 505,5 18 206,7 164,6 554 436,4 0 0 824 477,9 158 509,5

IV. NAKŁADY NA REALIZACJĘ PROGRAMU W LATACH 2008-2009

Ocena ogólna

Tabela 56

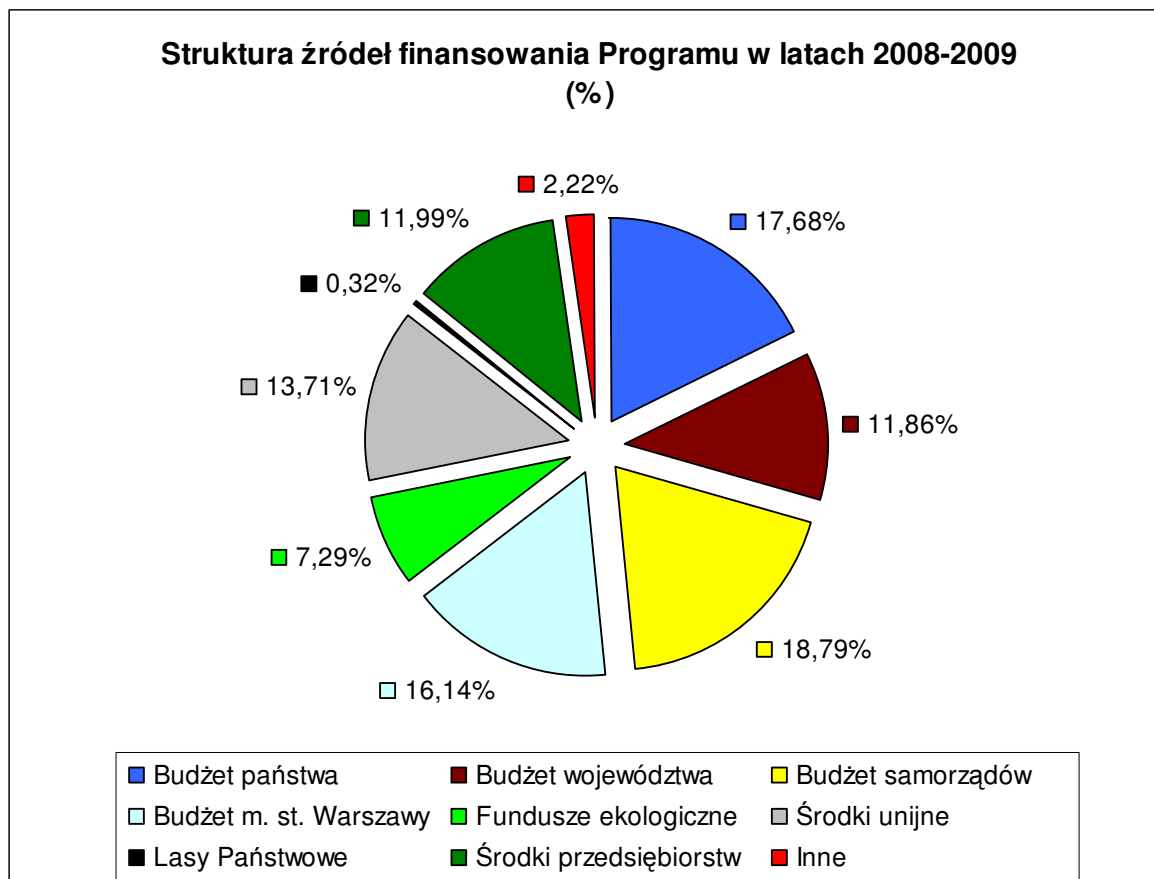
Nakłady finansowe na realizację POŚ WM poniesione w latach 2008 - 2009

Cele główne	Finansowanie	Szacunkowe koszty na lata 2007-2010 (w mln zł)	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów	Budżet m.st. Warszawy	Fundusze ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Lasy Państwowe	inne	R A Z E M	
	Obszary działań Cele szczegółowe.												
Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska	Poprawa jakości wód												
	<i>Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód</i>	10 500,0	0,32	13,56	1092,1	558,53	349,63	561,04	24,89	0	92,64	2692,71	
	Ochrona powierzchni ziemi												
	<i>Ochrona gleb użytkowanych rolniczo</i>	50,0	0,07	0	0,02	0	0,28	0,09	0	0	0,05	0,51	
	<i>Rekultywacja terenów zdegradowanych</i>	600,0	0	0	24,20	0	4,26	3,15	43,05	0	0	74,66	
	Gospodarka odpadami												
	<i>Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami</i>	1 600,0	0	0,19	53,51	1,23	85,35	0	24,22	1,66	0	166,16	
	Poprawa jakości powietrza atmosferycznego												
	<i>Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń</i>	48,0	0	0	0	0	9,55	0	1,15	0	0	10,70	
	<i>Ograniczenie emisji niskiej</i>	4 500,0	755,61	529,44	579,54	315,75	140,91	53,05	132,25	0	77,55	2 584,1	
	Hałas												
	<i>Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów</i>	1 600,0	978,4	1,97	33,62	242,2	2,01	749,1	340,34	0	0,07	2 347,71	
	<i>Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian</i>	7,2	0,15	0	0	0	0,18	0	1,31	0	0	1,64	
Promieniowanie niejonizujące													
<i>Ochrona przed polami elektromagnetycznymi</i>	0,6	0,06	0	0,004	0	0	0	0	0	0	0,064		
CEL I R A Z E M		18 905,8	1734,61	545,16	1782,99	1117,71	592,17	1366,43	567,21	1,66	170,31	7878,25	
Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce	Racjonalne gospodarowanie wodą												
	<i>Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi</i>	160,0	0	0	0	0	0,98	0	0	0	0	0,98	
	<i>Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych</i>	300,0	0,06	31,39	22,54	1,03	14,86	0	6,14	0	38,37	114,39	
	<i>Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych</i>	6 800,0	0,65	0	0	0	0,59	0	0	0	0	1,24	
	Wykorzystanie energii												
	<i>Zmniejszenie energochłonności gospodarki</i>	320,0	4,04	0	0,77	0	2,40	1,24	532,28	0	0,31	541,04	
	<i>Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii</i>	180,0	3,99	1,62	10,80	1,04	13,66	0,88	11,48	0	4,41	47,88	
	Ekologia w rolnictwie												
	<i>Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne</i>	360,0	0	0,54	3,64	0	0,01	0,09	0	0	1,56	5,84	
	Proekologiczne inwestycje w dziedzinie transportu												
	<i>Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne</i>	2 480,0	0,26	571,31	9,87	393,55	0	0	89,08	0	0,05	1 064,12	
	Eksploatacja zasobów kopalin												
	<i>Racjonalizacja gospodarowania kopalniami</i>	1,0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
CEL II R A Z E M		10 601	9	604,86	47,62	395,62	32,5	2,21	638,98	0	44,7	1 775,49	

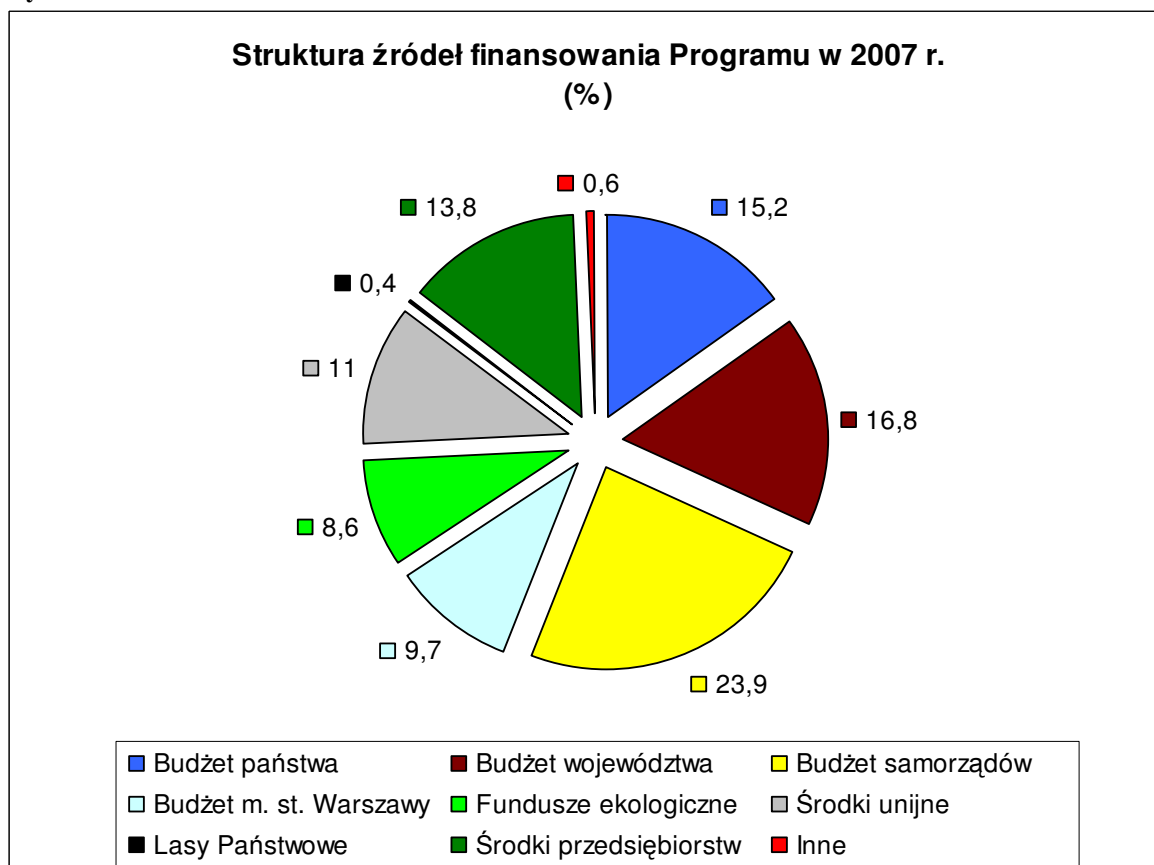

Utworzenie spójnego systemu obszarów chronionych	Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych	24,0	1,58	0	0	0	9,84	0	0	0	0	11,42
	Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe	0,4	0	0	9,78	108,72	13,07	0	0,04	0	0,02	131,63
	Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów	1,2	0,02	0	0	0	1	0	0	0,06	0,08	1,16
CEL III	R A Z E M	25,6	1,6	0	9,78	108,72	23,91	0	0,04	0,06	0,1	144,21
Zwiększenie lesistości i ochrona lasów	Ochrona ekosystemów leśnych	12,5	0,20	0	0,18	0	2,50	0	0	27,30	0	30,18
	Poprawa lesistości	1 220,0	0,16	0	0,19	0	0	9,39	0	0,18	0,12	10,04
CEL IV	R A Z E M	1232,5	0,36	0	0,37	0	2,50	9,39	0	27,48	0,12	40,22
Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego	Ochrona przed powodzią i suszą											
	Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną	11 800,0	0	0	0,02	0	0	0	0	0	0	0,02
	Zwiększenie retencyjności oraz poprawa przeciwpowodziowych i urządzeń technicznych	2 500,0	27,32	2,15	4,92	2,20	3,31	2,14	0	0	0	42,04
	Ochrona przed osuwiskami											
	Ograniczenie skutków procesów geodynamicznych	4,0	0	0	3,20	0,07	0,91	0	0	0	6,27	10,45
	Ochrona przeciwpożarowa											
	Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej	1 000,0	5,78	28,83	39,18	0	64,39	0,07	0	0,84	0,05	139,14
	Przeciwdziałanie awariom przemysłowym											
	Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii	1,0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Transport substancji niebezpiecznych											
Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych	1,0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
CEL V	R A Z E M	15 306	33,1	30,98	47,32	2,27	68,61	2,21	0	0,84	6,32	191,65
Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej	Edukacja ekologiczna											
	Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa	8,5	0,17	4,0	1,07	0,59	14,42	0	0,20	1,90	1,80	24,15
	Zarządzanie środowiskowe											
	Wzmocnienie instytucjonalne	2,4	0	0	0,57	0	0	0	0,15	0	0	0,72
	Aspekty ekologiczne w politykach sektorowych											
Upowszechnianie ekologicznych zasad w gospodarce	0,4	0	0	0	0	0,01	0	0,06	0,05	0	0,12	
Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska												
Zwiększanie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska	0,5	0	8,36	0,93	0	0	0	0	0,22	0	9,51	
CEL VI	R A Z E M	11,8	0,17	12,36	2,57	0,59	14,43	0	0,41	2,17	1,80	34,5
Cele I - VII	R A Z E M	46 082,70	1778,84	1193,93	1890,65	1624,91	734,12	1380,24	1206,64	32,21	223,35	10 064,89

Wykres 1

Wykres 2

V. PODSUMOWANIE

1. Ocena realizacji POŚWM w latach 2008-2009.

Przedstawione w niniejszym *Raporcie* wyniki pozwalają na dokonanie ogólnej oceny, że w latach 2008-2009 wszystkie cele główne i szczegółowe zawarte w POŚWM były realizowane, jednakże stopień ich wdrażania był zróżnicowany.

W roku 2007 zakończono realizację dwóch działań:

- Oddanie do eksploatacji oczyszczalni ścieków „Południe” dla Warszawy,
- Opracowanie dokumentu dotyczącego „*Inwentaryzacji cennych alei i szpalerów przydrożnych na terenie województwa mazowieckiego*”,

natomiast w latach 2008-2009 zakończono pięć działań:

- Wprowadzenie monitoringu emisji zanieczyszczeń w najważniejszych źródłach, takich jak: ciepłownie, elektrociepłownie i kotłownie w celu eliminacji przekroczeń,
- Opracowanie planu działań w celu eliminowania zanieczyszczenia wód powierzchniowych przez substancje priorytetowe,
- Określenie programu działań ograniczających ponadnormatywną emisję hałasu do środowiska dla dróg, linii kolejowych lub lotnisk zaliczonych do obiektów mogących powodować negatywne skutki oddziaływań na znacznych obszarach (w oparciu o mapy akustyczne sporządzane przez zarządzającego obiektem),
- Objęcie ochroną Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000 (na podstawie kryteriów zawartych w dyrektywach tzw. ptasiej i siedliskowej – ok. 10% powierzchni województwa),
- Wzmocnienie etatowe służb zajmujących się ochroną przyrody oraz zapewnienie zaplecza technicznego komórek organizacyjnych do spraw ochrony przyrody, które będą zarządzały obszarami Natura 2000.

Realizacja większości działań określonych w *Programie* jest długofalowa, to znaczy, że przedsięwzięcia te są działaniami ciągłymi (corocznymi) albo ich realizacja może być zakończona dopiero w następnych latach.

W latach 2008-2009 nie wdrożono lub nie kontynuowano następujących działań:

- 1) Budowa ochronnych systemów kanalizacyjnych zbiorników wodnych m.in.: Domaniów, Soczewka, Ruda, Nowe Miasto oraz jezior w powiatach: plockim, gostynińskim, sierpeckim, a także rzek wykorzystywanych w celach rekreacyjnych
- 2) Prowadzenie badań akustycznych na potrzeby sporządzenia przez odpowiedniego starostę map akustycznych dla aglomeracji powyżej 100 tys. mieszkańców
- 3) Egzekwowanie zapisów dotyczących przestrzegania obszarów ograniczonego użytkowania (zawartych w raportach oddziaływania źródeł pól elektromagnetycznych na środowisko)
- 4) Eliminacja nieuzasadnionego wykorzystania wód podziemnych na cele przemysłowe
- 5) Opracowanie i wdrażanie programów ochrony wód dla zlewni: Liwca, Omulwi, Łydyni i Radomki
- 6) Wyznaczenie obszarów „ciszy” na terenie aglomeracji oraz na otwartym terenie poza miastem i prowadzenie na tym terenie całodobowego, okresowego monitoringu i uwzględnienie ochrony prawnej w planach zagospodarowania przestrzennego przez wprowadzenie odpowiednich zapisów.
- 7) Opracowanie kompromisowych rozwiązań dotyczących ochrony walorów przyrodniczych i ochrony przeciwpowodziowej
- 8) Objęcie ochroną parków krajobrazowych: Kurpiowskiego Parku Krajobrazowego (dolina Omulwi i Płodownicy wraz z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej), Wiślańsko-Narwiańskiego Parku Krajobrazowego im. Książąt Mazowieckich (dolina Wisły na odcinku od Płocka do Warszawy, Parku Krajobrazowego „Dolina Środkowej Wisły” (tereny od ujścia rzeki Świder do Puław), Parku Krajobrazowego Doliny Pilicy obejmującego Dolinę Dolnej Pilicy, Parku Krajobrazowego im. Józefa Chełmońskiego lub alternatywnie kompleksu zespołów przyrodniczo-krajobrazowych do obrazów Józefa Chełmońskiego, dolinę Narwi wraz

- z kompleksem bagienno – łąkowym „Pulwy”, dolinę Wisły na odcinku granicznym z województwem lubelskim (Małopolski Przełom Wisły), fragment lasów łukowskich.
- 9) Powiększenie parków krajobrazowych: Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, Górznieńsko – Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego i Bolimowskiego Parku Krajobrazowego
  - 10) Objęcie ochroną obszarów chronionego krajobrazu, obejmujących: dolinę rzeki Bzury, Liwca, Kostrzynia, Świdra, Okrzejkę i Orzyca, a także fragment Równiny Kurpiowskiej oraz kompleksy leśne położone w gminach: Jadów, Strachówka, Poświętne, Dobre i Stanisławów. Obszary te będą pełniły funkcję korytarzy ekologicznych między parkami krajobrazowymi istniejącymi i projektowanymi obszarami chronionego krajobrazu
  - 11) Opracowanie programów rozwoju usług turystycznych dla Kampinoskiego Parku Narodowego i parków krajobrazowych
  - 12) Wyznaczenie, tworzenie i powiększanie zwartych kompleksów leśnych oraz leśnych pasów izolacyjnych.
  - 13) Zahamowanie urbanizacji terenów leśnych w otoczeniu aglomeracji warszawskiej
  - 14) Opracowanie kompleksowego planu ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałaniu skutkom suszy dla regionu Środkowej Wisły
  - 15) Budowa systemów ostrzegania przed niebezpiecznymi zjawiskami zachodzącymi w atmosferze oraz hydrosferze
  - 16) Wyznaczanie i budowa miejsc postojowych dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne
  - 17) Konwojowanie transportów materiałów niebezpiecznych na terenach miejskich
  - 18) Wzmacnianie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska.

Nakłady poniesione na realizację Programu w latach 2008-2009 wyniosły **10 063,39 mln zł** i biorąc pod uwagę średnią jednoroczną (5031,7 mln zł) były wyższe niż w 2007 roku (**4 034,97 mln zł**).

Pomimo wzrostu nakładów na ochronę środowiska i gospodarkę wodną, a tym samym wzrostu kosztów realizacji *Programu* w porównaniu do 2007 roku i lat poprzednich, nadal są one niewystarczające w stosunku do potrzeb w tym zakresie. Planowane, szacunkowe koszty realizacji POŚWM podane łącznie na 4 lata (2007-2010) to 46 082,70 mln zł.

Jednostki Samorządu Województwa Mazowieckiego uczestniczyły w realizacji 37 działań zawartych we wszystkich celach głównych.

Realizacja celów głównych *Programu* przez jednostki Samorządu Województwa Mazowieckiego została przedstawiona poniżej.

CEL GŁÓWNY - ZMNIJSZENIE ZANIECZYSZCZEŃ ŚRODOWISKA

- W ramach SIWRM (Komponent E - wsparcie budowy sieci wodociągowej i kanalizacji oraz Komponent J – wsparcie potencjału rozwojowego) w 2008 roku dofinansowano 95 przedsięwzięć z zakresu budowy i modernizacji oczyszczalni ścieków, kanalizacji i przydomowych oczyszczalni ścieków. Kwota dotacji wyniosła **13 563 080 zł**. Powstało 6 oczyszczalni ścieków oraz 263 przydomowych oczyszczalni ścieków.
- Marszałek Województwa Mazowieckiego udzielił 132 pozwoleń wodnoprawne podmiotom nie będącym osobami fizycznymi.
- Pod kierunkiem WZMiUW, kontynuowane były prace w zakresie renaturyzacji jezior w gminie Łąck.
- Do Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej włączona została numeryczna mapa glebowo-rolnicza o szczegółowości odpowiadającej skali 1:25000 oraz inne numeryczne mapy tematyczne charakteryzujące środowisko glebowe województwa mazowieckiego.
- MODR kontynuował swój udział w realizacji dwóch *Programów działań ograniczających odpływ azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych na terenie*

województwa mazowieckiego tj. gminy Korytnica i dla zlewni rzeki Sony, a także udział w ogólnokrajowej kampanii informacyjnej o rolnictwie ekologicznym, w ramach której zrealizował II etap szkoleń dla rolników gospodarstw ekologicznych nt. „Sprzedaż produktów rolnictwa ekologicznego”.

- MODR realizował cykl szkoleń z zakresu rolnictwa ekologicznego nt. „Produkcja ekologiczna jako alternatywa dla rolników Mazowsza” adresowanych do rolników oraz małych i średnich przedsiębiorców województwa mazowieckiego.
- Na zlecenie Departamentu Środowiska opracowana została dokumentacja pn. „Inwentaryzacja stanu mogilników znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego wraz z opracowaniem zakresu i oszacowaniem kosztów ich likwidacji i rekultywacji terenu”.
- W ramach wdrażania WPGO Departament Środowiska prowadził akcje informacyjne i edukacyjne, w tym:
  - cykl szkoleń pn. „Szkolenie dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego oraz zarządzających składowiskami z zakresu regulacji prawnych dotyczących zamykania i rekultywacji składowisk odpadów komunalnych oraz technik, technologii i rekultywacji składowisk odpadów komunalnych w kontekście zapisów Krajowego Planu Gospodarki Odpadami 2010 oraz Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2015 z uwzględnieniem lat 2012-2015”,
  - opracowanie, druk i dystrybucja broszury informacyjnej pn.: „Azbest i co dalej? Fakty i mity.”
  - współorganizację seminarium szkoleniowego pt. „Usuwanie i unieszkodliwianie azbestu z terenu województwa mazowieckiego – Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 -2032, sposoby przeprowadzania inwentaryzacji, sprawozdawczość oraz możliwości pozyskiwania środków z WFOŚ i GW w Warszawie”,
  - organizacja konferencji dla przedstawicieli samorządu terytorialnego z terenu województwa mazowieckiego "Międzynarodowe doświadczenia w zakresie termicznego przekształcania odpadów w kontekście zapisów Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011z uwzględnieniem lat 2012-2015",
  - organizacja konferencji pn. „Pozyskiwanie środków finansowych na realizację przedsięwzięć z zakresu gospodarki odpadami na terenie Województwa Mazowieckiego”,
  - współorganizacja seminarium poświęconego kwestiom zbiórki, odzysku, recyklingu oraz unieszkodliwianiu zużytych opon,
  - kolportaż w sześciu mazowieckich tygodnikach regionalnych materiałów informacyjnych z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska i rocznych sprawozdań z gospodarowania odpadami oraz informacji o obowiązkach sprawozdawczych właściciela wyrobu zawierającego azbest (wspólnie z Departamentem Opłat Środowiskowych).Koszty przedsięwzięć- **190, 2 tys. zł.**
- Marszałek Województwa Mazowieckiego wydał 21 pozwoleń na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza oraz 61 pozwoleń zintegrowanych.
- Na zadania z zakresu poprawy infrastruktury drogowej w ramach SIWRM (Komponenty A, C, J) województwo mazowieckie w latach 2008 - 2009 przeznaczyło kwotę **174 785 tys. zł.** Wybudowano i zmodernizowano ok. 600 km dróg.
- Sejmik Województwa Mazowieckiego określił w drodze uchwały 17 programów ochrony powietrza, w tym:
  - 15 ze względu na przekroczenia poziomu dopuszczalnego pyłu PM10 (dla stref: powiat ciechanowski, powiat nowodworski, powiat grodziski, powiat żuromiński, powiat otwocki, powiat piaseczyński, powiat pruszkowski, powiat ostrowski, powiat wołomiński, powiat makowski, powiat mławski, powiat pułtuski, powiat legionowski, miasto Płock, miasto Ostrołęka);
  - 1 ze względu na przekroczenia poziomu docelowego ozonu w powietrzu dla strefy mazowieckiej (nie obejmującej aglomeracji warszawskiej);
  - 1 ze względu na przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)pirenu w powietrzu dla całego województwa mazowieckiego. Środki na opracowanie dokumentacji w całości

pochodziły z WFOŚiGW- dotacja 1.085 tys. zł.(realizacja zadania- Departament Środowiska).

- W ramach działalności MZDW zostało wyremontowanych, zmodernizowanych, wybudowanych 257,2 km dróg za kwotę 348 006 tys. zł, w tym **339 812 tys. zł** stanowiły środki Samorządu Województwa Mazowieckiego
- W ramach Mazowieckiego Instrumentu Wsparcia Modernizacji Placówek Oświatowych Samorząd Województwa Mazowieckiego dofinansował ok. 65 zadań z zakresu termomodernizacji. Kwota wydatkowana – **3 375,2 tys. zł.**
- Samorząd Województwa Mazowieckiego przyjął w drodze uchwał 7 programów ochrony środowiska przed hałasem dla terenów położonych poza aglomeracjami wzdłuż 7 dróg krajowych i jednej ekspresowej. Wymienione obszary znajdują się przy odcinkach dróg nr 2, 7, S7, 8, 17, 60, 61, 79 (łącznie obejmują ok. 304 km). Środki na opracowanie dokumentacji w całości pochodziły z WFOŚiGW- dotacja **146,3 tys. zł.** (realizacja zadania- Departament Środowiska).

CEL GŁÓWNY - ZRÓWNOWAŻONE WYKORZYSTANIE MATERIAŁÓW, WODY I ENERGII ORAZ ROZWÓJ PROEKOLOGICZNYCH FORM DZIAŁALNOŚCI W GOSPODARCE

- Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął *Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego*, który obejmuje analizę przyrodniczych uwarunkowań oraz możliwości retencjonowania wód w obszarze województwa (tom I), koncepcję lokalizacji obiektów i urządzeń małej retencji (tom II) oraz ocenę oddziaływania programu na środowisko (tom III). W latach 2008-2009 prowadzono dystrybucję *Programu* na płytach CD (realizacja zadania- Departament Środowiska).
- W ramach Komponentów E i J SIWRM dofinansowanych było ponad 100 przedsięwzięć z zakresu budowy wodociągów, stacji głębinowych, stacji uzdatniania wody. Kwota dotacji- **17 794,2 tys. zł.**
- WZMiUW zrealizował przedsięwzięcie polegające na budowie przepławki na rzece Świder w gminie Siennica.
- Zorganizowano na Mazowszu *V Forum Regionów Państw Grupy Wyszehradzkiej dotyczące ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii*, na którym została podpisana deklaracja dotycząca opracowania wspólnego stanowiska regionów wobec problemów zrównoważonego rozwoju i ograniczenia emisji gazów cieplarnianych poprzez racjonalne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Na forum podjęto decyzję o utworzeniu *Panelu ekspertów w dziedzinie ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii*, którego pierwszym koordynatorem zostało Województwo Mazowieckie.
- Departament Środowiska zorganizował dwa spotkania *Panelu ekspertów w dziedzinie ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii*, podczas których wymieniono doświadczenia pomiędzy regionami w zakresie odnawialnych źródeł energii i przyjęto m.in: *Stanowisko Regionów Państw Grupy Wyszehradzkiej wobec zrównoważonego rozwoju i ograniczenia emisji CO₂ poprzez racjonalne wykorzystanie OZE* (organizacja- Departament Środowiska).
- Mazowsze jako jedyny polski region w 2008 roku otrzymało grant z Unii Europejskiej w wysokości 250 tys. euro na utworzenie Mazowieckiej Agencji Energetycznej Sp. z o.o. Głównym udziałowcem MAE jest Samorząd Województwa Mazowieckiego, który zaangażował kapitał w wysokości **1,5 mln zł** - czyli 81%. Jednym z zadań priorytetowych agencji jest wkład w realizację celów krajowych i regionalnych w zakresie odnawialnych źródeł energii oraz sprawności energetycznej.
- Departament Środowiska zorganizował dwa spotkania dla jednostek samorządu terytorialnego w ramach promocji programów dotyczących ochrony środowiska, w tym *Programu możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego*. Prowadzono również kolportaż *Programu* w wersji papierowej i na nośniku informatycznym (płyta CD).

- W 2008 r. odbyło się uroczyste otwarcie *Kompleksu basenowego z wykorzystaniem źródeł termalnych w Mszczonowie* współfinansowanego ze środków EFRR w ramach ZPORR.
- W ramach realizacji *Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w latach 2007-2013* Departament Rolnictwa i Modernizacji Terenów Wiejskich zorganizował: cykl konferencji pn. *Produkcja żywności ekologicznej na Mazowszu – stan i perspektywy*; cykl szkoleń pn. *Przestawienie konwencjonalnej produkcji rolniczej na system ekologiczny*, konkurs dla dzieci pn. *Smak Ekologicznej Żywności* ; kiermasz żywności ekologicznej w ramach *Dni Ziemi* oraz współorganizował z organizacjami pozarządowymi lub innymi podmiotami szkolenia, festiwale, warsztaty, konferencje i imprezy promujące rolnictwo i produkty ekologiczne z terenu Mazowsza. Koszt przedsięwzięć: **515,5 tys. zł.**
- Zakup 10 nowych elektrycznych zespołów trakcyjnych typu Flirt i 37 piętrowych wagonów pasażerskich typu push-pull dla Kolei Mazowieckich - KM Sp. z o.o. W latach 2008-2009 spłacano również raty za zakup 184 używanych elektrycznych zespołów trakcyjnych od PKP Przewozy Regionalne. Koszt inwestycji – **571 316,3 tys. zł.**
- W 2008 roku rozszerzono ofertę *Wspólny bilet ZTM-KM-WKD* o odcinek Warszawa Ursus – Pruszków i Warszawa Wola Grzybowska – Sulejówkę. Od 1 stycznia 2009 roku uruchomiono nowe odcinki na całym obszarze działania ZTM (1+2 strefa) – łącznie 174 km linii kolejowych.
- Kontynuowano realizację systemu *Parkuj i jedź* poprzez budowę parkingów przy stacjach kolejowych.
- Realizacja przez MZDW budowy małej obwodnicy miasta Gostynina.
- Uchwałą Nr 52/08 z dnia 31 marca 2008 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął *Strategię Rozwoju Turystyki dla Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013*.

CEL GŁÓWNY- UTWORZENIE SPÓJNEGO SYSTEMU OBSZARÓW CHRONIONYCH

- Aktualizacja przez Biuro Geodety Województwa Mazowieckiego części bazy danych dotyczącej rezerwatów przyrody (baza publikowana jest poprzez serwis internetowy GIS Mazowsza).
- Uchwałą 201/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 16 listopada 2009 r. dokonano połączenia Zespołu Parków Krajobrazowych: Mazowieckiego, Chojnowskiego i Brudzeńskiego, a także Nadbużańskiego oraz Kozińskiego i utworzono „*Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych*” .
- Na terenach parków krajobrazowych prowadzone były przedsięwzięcia związane z ochroną gatunkową roślin i zwierząt m.in.: *Czynna ochrona płazów na terenie Kozińskiego Parku Krajobrazowego*; *Akcja Żaba* w Chojnowskim PK; określenie stanu nietoperzy i ich ochrona (Brudzeński i Mazowiecki PK), reintrodukcja pazurek żeglarska i pazurek królowej (Mazowiecki PK); odbudowa pogłowia raka szlachetnego (Mazowiecki PK); czynna ochrona gniewosza plamistego (Mazowiecki PK), reintrodukcja traszki grzebieniastej (Chojnowski i Mazowiecki PK); program aktywnej ochrony ptaków (Koziński PK); rozpoznanie rozmieszczenia i składu gatunkowego biegaczowatych (Koziński PK); rozmieszczenie składu awifauny lęgowej (Koziński PK).

CEL GŁÓWNY - ZWIĘKSZENIE LESISTOŚCI I OCHRONA LASÓW

- W 2008 r. odbyły się dwa spotkania dla jednostek samorządu terytorialnego (gminy i powiaty) w ramach promocji programów dotyczących ochrony środowiska, w tym *Programu zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego*. Prowadzono również kolportaż *Programu* w wersji papierowej i na nośniku informatycznym (płyta CD).

CEL GŁÓWNY - POPRAWA STANU BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO

- Przedsięwzięcia zrealizowane przez WZMiUW dotyczyły: budowy urządzeń melioracji wodnych szczegółowych na obszarze 217,73 ha, modernizacji 10 km istniejących wałów przeciwpowodziowych oraz prac konserwacyjnych urządzeń melioracji wodnych (cieki naturalne i kanały wraz z obsługą urządzeń piętrzących - 2536,9 km, obwałowania - 1250,5 km, pompownie - 48 szt., zbiorniki - 4szt.), modernizacji koryta rzeki Łydyni na odcinku 6,6 km.
- Samorząd Województwa realizując zadania „*Samorządowego Programu Wsparcia Ochotniczych Straży Pożarnych w Województwie Mazowieckim OSP*” na lata 2008-2009, wydatkował łącznie kwotę **28 825 tys. zł.** w ramach której udzielił dotacji **1086** jednostkom OSP .

CEL GŁÓWNY - PODNOSZENIE POZIOMU WIEDZY EKOLOGICZNEJ

- VI i VII edycje konkursu ekologicznego dla szkół podstawowych i gimnazjów z Mazowsza; liczba uczestników - 2700 uczniów z 470 placówek oświatowych; koszt przedsięwzięcia –120 tys. zł.(organizacja-Departament Środowiska).
- IV i V edycje konkursu „*Zbiórka makulatury*” dla szkół podstawowych, ponadpodstawowych, gimnazjów i przedszkoli z terenu Mazowsza; liczba uczestników – 127 427 dzieci i młodzieży; koszt przedsięwzięcia – 242,4 tys. zł.(organizacja-Departament Środowiska).
- Konkurs „*Najpiękniejsze parki Mazowsza*” skierowany do jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa mazowieckiego (organizacja-Departament Środowiska).
- XIX edycja konkursu przyrodniczego „*Moje spotkanie z Puszcą*”, oraz VIII edycja ogólnopolskiego konkursu przyrodniczego „*Poznajmy Parki Krajobrazowe Polski*” (organizacja- Kozienicki Park Krajobrazowy)
- 29 dotacji dla organizacji pozarządowych w otwartych konkursach ofert na zadania dotyczące *kształtowania postaw i zachowań zgodnych z zasadami ekorozwoju, działań na rzecz ochrony walorów przyrodniczych i chronionych gatunków roślin i zwierząt, działań na rzecz zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego i poprawy standardów środowiska*; kwota dotacji – 489,8 tys. zł. (realizacja - Departament Środowiska).
- 145 dotacji w otwartych konkursach ofert na zadania z zakresu upowszechniania turystyki; kwota łączna dotacji – 2 374, 4 tys. zł. (realizacja- Departament Kultury, Promocji i Turystyki).
- Międzynarodowa konferencja pn.: *Efektywność energetyczna w miastach – doświadczenia Szwecji, Finlandii i Państw Grupy Wyszehradzkiej*; koszt przedsięwzięcia – 53,2 tys. zł. (organizacja- Departament Środowiska).
- Opracowanie, wydruk i dystrybucja albumów z zakresu ekologii pt. „*Ekologiczne Mazowsze*” i „*Mazowieckie aleje zabytkowe*”; koszt –120 tys. zł. (realizacja- Departament Środowiska).
- Udział w cyklicznym festynie *Dzień Ziemi* organizowanym w Warszawie na Polach Mokotowskich; koszt – ok. **110 tys. zł.**
- Współorganizacja 50 – lecia Kampinoskiego Parku Narodowego; na ten cel wydatkowano **93,7 tys. zł.** (organizacja- Departament Środowiska).
- Zagospodarowanie edukacyjne terenu bazy „*Torfy*” (Mazowiecki Park Krajobrazowy) poprzez budowę zbiornika zapewniającego stały dostęp do wody dla przebywających na terenie wilków.
- Budowa wiaty edukacyjnej przy Ośrodku Edukacji Ekologicznej w Otwocku.
- Oznakowanie i wyposażenie w urządzenia turystyczne dwóch edukacyjnych ścieżek rowerowych zlokalizowanych na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego.
- Oznakowanie granic Mazowieckiego, Chojnowskiego i Brudzeńskiego Parków Krajobrazowych poprzez umieszczenie tablic informacyjnych na granicy każdego Parku oraz w miejscach często uczęszczanych przez turystów, na trasach wycieczkowych i głównych trasach przelotowych.

- Opracowanie, wydruk i dystrybucja albumu fotograficznego prezentującego walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe Mazowieckiego, Chojnowskiego i Brudzeńskiego PK.
- Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych przy współpracy z Regionalnym Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku zorganizował „*Akcję sprzątanie świata*”.
- Nadbużański Park Krajobrazowy we współpracy ze Stowarzyszeniem Gmin, Powiatów i Regionów Nadbużańskich przeprowadził program edukacyjny wprowadzania segregacji i wiedzy o odpadach w wybranych szkołach z terenu Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.
- Nadbużański Park Krajobrazowy opracował i przeprowadził Program Edukacyjny „*Pomagamy dziuplakom*” – warsztaty teoretyczne oraz warsztaty terenowe.
- Udział pracowników Departamentu Środowiska, Departamentu Opłat Środowiskowych oraz Departamentu Rolnictwa i Modernizacji Terenów Wiejskich w szkoleniach z zakresu ochrony środowiska – **72,9 tys. zł.**
- W latach 2008 - 2009 r. dzięki *Programowi Praca i Środowisko* okresowe zatrudnienie otrzymały 857 osoby bezrobotne. Wykonano prace konserwatorskie na długości 2965 km rzek i kanałów; Samorząd Województwa Mazowieckiego wydatkował na ten cel **8 356,3 tys. zł.**
- Kontynuowano współpracę międzynarodową dotyczącą zagadnień związanych z ochroną środowiska. Regiony z którymi podjęto współpracę to: Bruksela (Belgia), Uusimaa (Finlandia), Sztokholm (Szwecja), Saksonia-Anhalt (Niemcy) oraz regiony Państw Grupy Wyszehradzkiej.

2. Ocena efektów wdrażania POŚWM w latach 2008-2009

Ocena wpływu realizacji POŚWM na stan środowiska, wielkość presji wywieranej na ten stan i skuteczność działań ochronnych, wykonana na podstawie analizy zmian wartości przyjętych wskaźników wdrażania i monitorowania *Programu* wskazuje na niewielki postęp w poprawie stanu środowiska.

Można jednak zidentyfikować pozytywne trendy w zakresie:

- Zmniejszenia emisji zanieczyszczeń pyłowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych
- Zmniejszenia całkowitej emisji metali ciężkich z zakładów szczególnie uciążliwych,
- Zwiększenia liczby ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków zarówno w miastach jak i na wsiach (co jest związane z budową i modernizacją oczyszczalni i systemów kanalizacyjnych),
- Zwiększenia ilości oczyszczanych ścieków przemysłowych i komunalnych,
- Zmniejszenia ilości ścieków nieoczyszczonych wprowadzanych do wód powierzchniowych i do ziemi,
- Zwiększenia ilości oczyszczalni komunalnych z podwyższonym usuwaniem biogenów,
- Zwiększenia długości czynnej sieci kanalizacyjnej,
- Zmniejszenia zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności, przy jednoczesnym zwiększeniu długości czynnej sieci wodociągowej i liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej,
- Zwiększenia powierzchni gruntów leśnych,
- Zwiększenia nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska
- Zwiększenie ilości pomników przyrody o ponad 100 w stosunku do 2007 r.
- Zmniejszenie zużycia nawozów sztucznych (NPK),
- Zwiększenie się powierzchni zieleni ogólnodostępnej i osiedlowej,
- Zwiększenie się powierzchni obszarów prawnie chronionych.

Niepokojące są jednak trendy negatywne w postaci:

- Zwiększenia emisji zanieczyszczeń gazowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych (w stosunku do 2008 r. w 2009 r. wzrosła emisja dwutlenku siarki, tlenku węgla i dwutlenku węgla),
- Niekorzystnego wskaźnika proporcji pomiędzy długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, co świadczy o słabym wdrożeniu zasady „skojarzonego działania”,
- Braku poprawy stanu czystości rzek,
- Brak poprawy jakości powietrza atmosferycznego,
- Małe tempo zalesień,
- Zmniejszenia powierzchni użytków rolnych,
- Zmniejszenie długości żywopłotów na terenach zieleni ogólnodostępnej i osiedlowej.

Trudno ocenić trendy w gospodarce odpadami. Mimo, że w 2009 r. nastąpił spadek ilości wytwarzanych odpadów z sektora gospodarczego o około 15% w stosunku do roku poprzedniego może to być jednym z symptomów trwającego kryzysu gospodarczego.

W przypadku odpadów komunalnych również zanotowano zmniejszenie ich ilości w raportowanych latach, jednak biorąc pod uwagę dłuższy okres, to ilość odpadów komunalnych wolno lecz systematycznie wzrasta.

3. Wnioski

Chociaż wdrożono lub zrealizowano większość (89 %) działań zaplanowanych w *Programie*, to jednak nie został osiągnięty istotny postęp w poprawie stanu środowiska, we wzmocnieniu instytucjonalnym i w bezpieczeństwie ekologicznym. Wskazuje to na konieczność zintensyfikowania działań w kolejnych latach realizacji POŚWM. Szczególnie dotyczy to przedsięwzięć, które mają pośredni lub bezpośredni wpływ na polepszenie niekorzystnych trendów zaobserwowanych podczas analizy wskaźników wdrażania i monitorowania *Programu*, a także na realizację dyrektyw unijnych. Duże znaczenie w tym zakresie mają działania wymienione poniżej.

- Zwiększenie środków finansowych na działania środowiskowe wyznaczone w *Programie*. Konieczny jest wzrost przynajmniej 2-krotny.
- Zapewnienie, że planowanie przestrzenne będzie pełniło rolę instrumentu ochrony środowiska.
- Wzmocnienie służb ochrony środowiska, a przede wszystkim wojewódzkiej inspekcji ochrony środowiska. Słabość tej instytucji i duża fluktuacja kadr powoduje brak możliwości skutecznego wypełniania zadań i obowiązków m.in. egzekwowania istniejących norm prawnych ochrony środowiska, prowadzenia monitoringu stanu środowiska.
- Kontynuacja działań dla powstrzymania wzrastającej presji środków transportu na stan środowiska, w szczególności na stan powietrza, a także działań zmierzających do zmniejszenia emisji pochodzącej z ogrzewania domów jednorodzinnych. Szczególnie dotyczy to terenów zurbanizowanych na których najczęściej przekraczane są dopuszczalne normy jakości powietrza.
- Kontynuacja działań na rzecz poprawy efektywności wykorzystania energii i jej pozyskiwania ze źródeł odnawialnych. Działania te należy uznać za szczególnie ważne, gdyż są niezbędne dla uzyskania dalszego obniżenia emisji gazów cieplarnianych na Mazowszu i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych.
- Kontynuacja działań zmierzających do kompleksowego uporządkowania gospodarki odpadami, a także edukacja społeczeństwa w zakresie zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów w gospodarstwach domowych. Na Mazowszu, od szeregu lat, ilość odpadów się zwiększa, a system selektywnej ich zbiórki, w wielu gminach województwa, nie jest prawidłowo zorganizowany.
- Kontynuacja działań zmierzających do poprawy stanu wód powierzchniowych i podziemnych zarówno pod względem jakościowym jak i ilościowym.

- Zintensyfikowanie działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa ekologicznego, a szczególnie zagrożenia powodziowego, które stanowi bardzo poważny problem na Mazowszu.
- Zwiększenie intensywności zalesień i zadrzewień, a także zwiększenie powierzchni zieleni na terenach zurbanizowanych. Obszary te wpływają na poprawę jakości powietrza, a w przypadku lasów i zadrzewień poprawiają także retencję wodną.
- Prowadzenie działań zmierzających do udroźnienia, kształtowania i odtwarzania korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych i innych) umożliwiających przemieszczanie się zwierząt, a także funkcjonowanie populacji.
- Zahamowanie strat różnorodności biologicznej na wszystkich poziomach jej organizacji.

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabela 1	Wykaz programów ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego i raportów z ich realizacji.
Tabela 2	Wykaz celów głównych, obszarów działań i celów szczegółowych stanowiących podstawę analiz w <i>Raporcie</i> .
Tabela 3	Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego – <i>Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska</i> .
Tabela 4	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do wód</i> .
Tabela 5	Dane dotyczące zbiorczych systemów kanalizacyjnych w latach 2008-2009.
Tabela 6	Przykłady przedsięwzięć w zakresie ograniczenia lub eliminacji substancji niebezpiecznych do wód ze źródeł przemysłowych.
Tabela 7	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Ochrona gleb użytkowanych rolniczo</i> .
Tabela 8	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Rekultywacja terenów zdegradowanych</i>
Tabela 9	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami</i> .
Tabela 10	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń</i> .
Tabela 11	Programy ochrony powietrza określone w województwie mazowieckim w latach 2008–2009.
Tabela 12	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Ograniczenie emisji niskiej</i> .
Tabela 13	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców w miejscach poważnego naruszenia standardów</i> .
Tabela 14	Zestawienie celów operacyjnych Programu ochrony środowiska przed hałasem dla m.st. Warszawy.
Tabela 15	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian</i> .
Tabela 16	Horyzonty czasowe oraz cele krótko i długookresowe określone w Programach.
Tabela 17	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Ochrona przed polami elektromagnetycznymi</i> .
Tabela 18	Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego <i>Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii oraz rozwój proekologicznych form działalności w gospodarce</i> .
Tabela 19	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi</i> .
Tabela 20	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Racjonalizacja wykorzystania zasobów wodnych</i>
Tabela 21	Przykłady modernizacji i wprowadzenia wodooszczędnych technologii w latach 2008-2009.
Tabela 22	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Zmniejszenie narastającego deficytu wód podziemnych i powierzchniowych</i> .
Tabela 23	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Zmniejszenie energochłonności gospodarki</i> .
Tabela 24	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii</i> .
Tabela 25	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Zmniejszenie presji rolnictwa na środowisko naturalne</i> .
Tabela 26	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Zmniejszenie presji środków transportu na środowisko naturalne</i> .
Tabela 27	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych</i>
Tabela 28	Obszary specjalnej ochrony ptaków na terenie województw mazowieckiego.
Tabela 29	Specjalne obszary ochrony siedlisk na terenie województwa mazowieckiego.
Tabela 30	Proponowane nowe obszary specjalnej ochrony siedlisk Natura 2000.
Tabela 31	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego respektującej wartości przyrodnicze i krajobrazowe</i> .
Tabela 32	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów</i> .
Tabela 33	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Ochrona ekosystemów leśnych</i> .
Tabela 34	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Poprawa lesistości</i> .
Tabela 35	Zalesienia w latach 2008 -2009 w województwie mazowieckim (ha).
Tabela 36	Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego <i>Poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego</i> .
Tabela 37	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną</i> .
Tabela 38	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Zwiększenie retencyjności oraz poprawa stanu przeciwpowodziowych i urządzeń technicznych</i> .
Tabela 39	Inwestycje w zakresie budowy i wykonania urządzeń melioracji wodnych zrealizowane w latach 2008-2009.
Tabela 40	Inwestycje związane modernizacją, rekonstrukcją lub rozbudową wałów przeciwpowodziowych i urządzeń wodnych w latach 2008-2009.
Tabela 41	Inwestycje w zakresie racjonalnego retencjonowania wód oraz użytkowania budowli przeciwpowodziowych w latach 2008-2009.
Tabela 42	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Ograniczanie skutków procesów geodynamicznych</i> .
Tabela 43	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Poprawa stanu ochrony przeciwpożarowej</i> .
Tabela 44	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Zmniejszenie zagrożenia w przypadku wystąpienia awarii</i> .

Tabela 45	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Zapewnienie bezpiecznego transportu substancji niebezpiecznych.</i>
Tabela 46	Obszary działań i cele szczegółowe w ramach celu głównego – <i>Podnoszenie poziomu wiedzy ekologicznej.</i>
Tabela 47	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa.</i>
Tabela 48	Wykaz wspieranych działań proekologicznych i promocyjnych.
Tabela 49	Wykaz dofinansowanych przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska objętych patronatem Marszałka Województwa Mazowieckiego.
Tabela 50	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Wzmocnienie instytucjonalne.</i>
Tabela 51	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Upowszechnianie ekologicznych zasad w gospodarce.</i>
Tabela 52	Ocena realizacji działań w ramach celu szczegółowego: <i>Zwiększanie aktywności podmiotów gospodarczych na rzecz ochrony środowiska.</i>
Tabela 53	Efekty ekologiczne uzyskane w ramach realizacji Programu „Praca i Środowisko” w latach 2008-2009.
Tabela 54	Wskaźniki wdrażania Programu.
Tabela 55	Zmiany w stanie środowiska województwa mazowieckiego 2006-2009– zestawienie porównawcze.
Tabela 56	Nakłady finansowe na realizację POŚ WM poniesione w latach 2008 – 2009.
Wykres 1	Struktura źródeł finansowania Programu w latach 2008-2009.
Wykres 2	Struktura źródeł finansowania Programu w 2007 r.

Literatura

- Raport o występowaniu zdarzeń o znamionach poważnej awarii w 2008r. - Opracowanie: Główny Inspektor Ochrony Środowiska, Warszawa, czerwiec 2009r.
- Raport o występowaniu zdarzeń o znamionach poważnej awarii w 2009r. - Opracowanie: Główny Inspektor Ochrony Środowiska GIOŚ, Warszawa, maj 2010r.
- Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014r., Warszawa 2007 r.
- Ochrona środowiska 2008. Informacje i opracowania statystyczne. GUS. Warszawa, 2009 r.
- Ochrona środowiska 2009. Informacje i opracowania statystyczne. GUS. Warszawa, 2010 r.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013), Warszawa 2007 r.
- Raport z realizacji programu ochrony środowiska województwa mazowieckiego za rok 2007, Warszawa 2008 r.
- Program ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 79 z terenu województwa mazowieckiego, (Uchwała Nr 136/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 września 2009 r. ,Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 147 z dnia 22 września 2009 roku, poz. 4479),
- Program ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 61 z terenu województwa mazowieckiego, (Uchwała Nr 137/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 września 2009 r. ,Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 147 z dnia 22 września 2009 roku, poz. 4480),
- Program ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 60 z terenu województwa mazowieckiego,(Uchwała Nr 138/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 września 2009 r., Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 147 z dnia 22 września 2009 roku, poz. 4481),
- Program ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 17 z terenu województwa mazowieckiego,(Uchwała Nr 139/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 września 2009 r., Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 147 z dnia 22 września 2009 roku, poz. 4482),
- Program ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 8 z terenu województwa mazowieckiego,(Uchwała Nr 140/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 września 2009 r., Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 148 z dnia 24 września 2009 roku, poz. 4486),
- Program ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 7 i ekspresowej nr S7 z terenu województwa mazowieckiego,(Uchwała Nr 141/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 września 2009 r., Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 148 z dnia 24 września 2009 roku, poz. 4487),
- Program ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 2 z terenu województwa mazowieckiego,(Uchwała Nr 142/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 września 2009 r., Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 148 z dnia 24 września 2009 r., poz. 4488).

- Źródła internetowe:

www.mos.gov.pl

www.gios.gov.pl

www.arimr.gov.pl

www.gddkia.gov.pl

www.straz.gov.pl

www.mazowsze.straz.pl

www.urzad.targowek.waw.pl

www.warszawa.rzgw.gov.pl

www.lasymiejskie.waw.pl